

Anuari de Drets Socials Observatori DESC 2022

**Anuari de
Drets Socials**
Observatori DESC
2022

Coordinació i edició: Irene Escorihuela Blasco

Autores (per ordre alfabètic): Sofia Alorda, Marco Aparicio, Guillem Domingo, Irene Escorihuela, Alfred Palomera, Juanma Pericàs i Gisela Torrents

Data de publicació: Juny 2023

Maquetació: Descontrol Editorial & Impremta SCCL

Llicència:

Aquesta guia està publicada sota llicència de Creative Commons **Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual** que permet que altres remesclin, adaptin i desenvolupin el treball sense finalitats comercials, sempre que li donin crèdit i llicenciïn les seves noves creacions sota els mateixos termes.

Associació de Drets Humans, Observatori DESC

c/ Casp 43, Baixos
08010 Barcelona

Amb el suport de:

**Ajuntament
de Barcelona**

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Observatori DESC i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'Ajuntament de Barcelona.

Introducció 6

Drets a anàlisi 9

Dret a l'habitatge 10

Drets ambientals 28

Dret a l'alimentació i a la nutrició 46

Dret a la salut | Nota d'opinió 67

**Empreses
i drets humans | Nota d'opinió 75**

Introducció

Benvoluts/des lectors/es,

Us dono la benvinguda a l'Anuari de Drets Socials 2022. I ho faig dibuixant un somriure, satisfeta perquè presentem la segona edició d'una publicació molt important per a l'Observatori DESC. Després d'anys debatent a diferents espais de l'entitat sobre la importància de crear un anuari, finalment l'any passat va veure la llum la seva [primera edició](#). En ella hi analitzàvem l'estat dels drets socials, particularment del dret a l'habitatge i els drets ambientals. En una primera part, n'aportàvem dades rellevants i indicadors

clau, que enguany reprenem per a continuar amb aquesta exploració fàctica. La segona part feia un recorregut pels avenços i retrocessos en matèria legislativa i de polítiques públiques, a nivell internacional i a casa nostra. Finalment, mesuràvem la temperatura de les diferents reivindicacions i lluites socials en l'àmbit del dret a l'habitatge i la justícia climàtica. L'anuari recollia, a més, una reflexió sobre el dret a la salut, en concret pel que fa a les vacunes del Covid-19 i la seva desigual distribució arreu del món.

Després d'aquest primer tret de sortida de l'Anuari de Drets Socials, hem treballat en la segona edició, corresponent a l'estat dels drets 2022. Hi donem continuïtat a les anàlisis del dret a l'habitatge i els drets ambientals, seguint el fil iniciat el 2021. Hem pogut constatar quina era la continuïtat de les COPs o com avançava la Llei estatal d'habitatge.

A més, a l'edició d'enguany hem pogut afegir l'anàlisi del dret a l'alimentació i la sobirania alimentària, un dret social clau per al sosteniment de la vida, i greument en perill a causa del canvi climàtic, l'extractivisme i les dinàmiques agroexportadores. Per acabar, l'Anuari torna a incorporar una nota d'opinió sobre el dret a la salut, en aquest cas centrada en una reflexió sobre l'atenció primària i la salut mental. Es tracta de dues temàtiques que han sorgit amb força després de la pandèmia de Covid-19. La segona nota d'opinió que trobareu al final de l'Anuari és sobre com actuar en les vulneracions de drets que perpetuen les empreses transnacionals. En l'actualitat hi ha diverses iniciatives legislatives en marxa per tal d'acabar amb la impunitat corporativa d'aquests actors econòmics, tant a Catalunya com a nivell estatal, europeu i internacional.

L'Anuari de Drets Socials, doncs, vol reforçar la tasca d'"observatori" que realitzem des de la nostra entitat. Amb les antenes ben connectades, us presentem allò més destacat en els diferents àmbits

que treballem. Aportem dades i bones pràctiques per a la garantia dels DESCAs, recollim demandes des del carrer i reflexionem sobre temes candents des d'una perspectiva de drets. L'objectiu, doncs, és sistematitzar l'estat dels drets socials de forma anual amb una mirada transformadora i crítica.

A més, volem que l'Anuari ens permeti acostar-nos a actors rellevants en cadascun dels drets que abordem, fer xarxa tant en la seva elaboració com en la seva presentació i socialització. Volem que sigui una eina a debat, una font de dades però al mateix temps una base per a qüestionar-nos col·lectivament cap on anem, com volem fer-ho i quins seran els nostres companys de viatge.

Per a aquesta edició de l'Anuari, relativa a 2022, hem comptat amb la col·laboració de l'equip tècnic i de persones de la Junta i l'assemblea de l'Observatori, implicades a diferents espais socials i acadèmics. Afortunadament, en l'actualitat comptem amb un equip ampli especialitzat en diferents drets socials, econòmics i ambientals. És per aquest motiu que hem pogut treballar a fons el dret a l'habitatge, els drets ambientals i la sobirania alimentària. La tasca en l'àmbit d'empresa i drets humans és també rellevant, amb una mirada cap al sud i la justícia global, i en aquesta ocasió n'ha pogut fer una panoràmica el nostre president, Marco Aparicio, a la nota d'opinió. Pel que fa al dret a la salut, hem pogut comptar amb la veu de Juanma Pericàs, metge i investigador membre de l'Observatori.

Tancàvem 2022 com l'any de la guerra d'Ucraïna i amb un augment de la inflació -enfilada fins el 10,2%- i del cost de la vida que feia dècades que no vivíem. Això s'ha traduït en dificultats importants per a l'abastiment de productes bàsics, i un risc real per al dret a l'alimentació i la nutrició adequades al nostre país. També, per al dret a un habitatge digne. Han estat diverses les iniciatives legislatives per a posar fre a aquest encariment de la vida i protegir les llars amb rendes més baixes, com ara el topall del 2% a l'increment dels lloguers dins el contracte, la rebaixa de l'IVA dels aliments bàsics, d'electricitat i gas o la revalorització de les pensions. En recollim les més importants als apartats corresponents de l'anuari. I és que, justament, la protecció i realització dels drets socials no és més que vetllar per assegurar una vida digna amb les necessitats bàsiques cobertes, un "nivell de vida adequat", com recullen els tractats internacionals. Sense els drets socials garantits, molt difícilment es podran desenvolupar altres drets com la llibertat d'expressió.

D'altra banda, 2022 va ser també un any d'ascens de l'extrema dreta. Arran de les eleccions autonòmiques a Castella-Lleó, vam presenciar un primer govern de PP i Vox, que assumiria tres Conselleries, mentre que mesos més tard Giorgia Meloni guanyava les eleccions a Itàlia, amb una coalició de dreta i ultradreta amb majoria absoluta a les dues cambres.

Podem assegurar que l'any passat va ser un moment important per a la lluita feminista i els drets de les dones, si bé no és un tema que tractem de forma específica a l'anuari. En un clar retrocés, el

Tribunal Suprem d'Estats Units va eliminar el dret constitucional a l'avortament, arran de la revisió de la decisió Roe c. Wade. Tres mesos després, Mas-ha Amini, detinguda a Iran per portar mal posat el vel, va morir sota custòdia policial. Aquests dos esdeveniments van generar protestes arreu del món. A l'Estat espanyol, la L.O. de Garantia Integral de la Llibertat Sexual, l'anomenada "Llei del sí és sí" que reformava al Codi Penal, es va aprovar pel Govern enmig d'un intens debat sobre el consentiment en les relacions sexuals que ha continuat durant 2023.

De fons, el canvi climàtic continua protagonitzant canvis substancials en el nostre planeta, i la preocupació internacional s'atterra de forma desigual en polítiques i normes a casa nostra.

Les dues notes d'opinió ens recorden com d'important és la lluita pels serveis públics, de cobertura universal i de qualitat, i com d'urgent és regular el sector privat. La desmercantilització dels drets socials és un dels reptes clau per als anys que venen: des de l'habitatge fins a l'educació, les pensions, la salut o les cures. Amb un pressupost suficient, l'Estat hauria de prioritzar la seva garantia i anar guanyant espai al mercat. I, mentrestant, amb normes clares i estrictes, hauria d'assegurar que els privats que volen lucrar-se amb la seva provisió respectin els drets humans.

Veurem a l'anuari de 2023 si ens encaminem cap aquest escenari, tot i que les notícies, a dia d'avui, no són gaire esperançadores. Defensem els avenços en drets i lluitem per polítiques innovadores, normes garantistes i moviments forts al carrer. Des de l'Observatori DESC, ens hi trobareu.

Irene Escorihuela

Directora de l'Observatori DESC

Drets

a anàlisi

Dret a l'habitatge

D'ençà que el mercat hipotecari global fes fallida el 2008 es compleixen quinze anys on milions de persones han perdut la casa a tot l'Estat a causa de l'especulació i la financerització global de l'habitatge. Malauradament, a les nostres ciutats i pobles cada matí als carrers tenim encara present l'angoixa dels desnonaments o la precipitació de l'expulsió. Es tracta sense cap mena de dubte d'una situació de crisi estructural, no pas una emergència, d'una vulneració flagrant dels drets humans. La normalitat ha absorbit en certa manera aquestes tragèdies i això s'interpreta

ràpidament amb els qüestionaments o intents de desactivació que han rebut lleis essencials que al llarg dels quinze anys han reeixit a regular la funció social de l'habitatge limitant alhora l'abús massa habitual de la propietat privada, impulsades pels moviments socials —Llei 24/2015, Llei 17/2019, Llei 7/2019 (LAU), Llei 11/2020, Llei 1/2022, *Ley 12/2023 por el Derecho a la Vivienda*. Les dades indiquen que existeix una lluita viva entre sectors socials dins dels mercats d'habitatge, i s'expressa per l'esforç per accedir a la llar, l'exclusió residencial i el règim de benestar en matèria d'habitatge.

Les dades en l'àmbit residencial

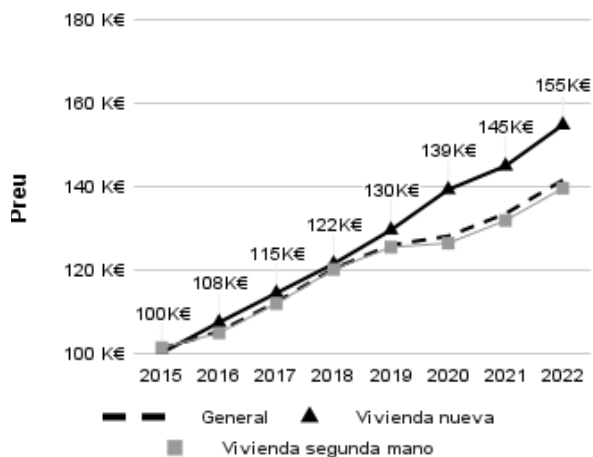

Dades del mercat d'habitatge: quinze anys de crisi habitacional

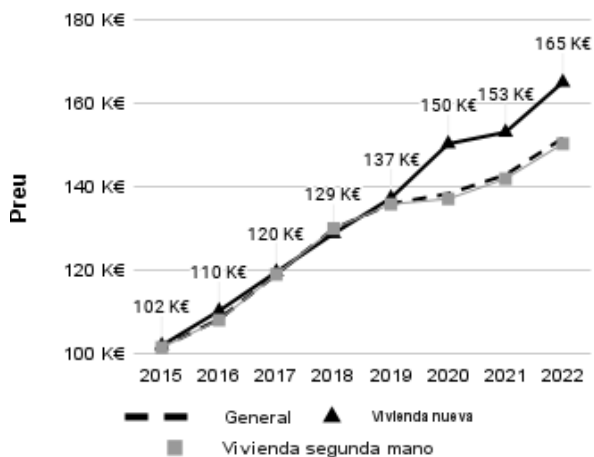
Si prestem atenció a l'esforç financer de les famílies per accedir a un habitatge, destaquem dues novetats en les modalitats de la hipoteca i el lloguer. D'una banda, hem de sumar als ja coneguts requisits de Basilea II (no es permet finançar les hipoteques al 100%) l'encariment del preu de l'habitatge i de l'interès bancari dels préstecs hipotecaris, fruit de canvis introduïts per la Reserva Federal dels EUA, el Banc Central Europeu i l'FMI. A la nostra geografia l'esforç per assumir les quotes hipotecàries s'apropen i, en certs casos, superen el

lindar del 30% recomanat per l'ONU en el cost de l'habitatge. Però en l'àmbit de l'arrendament veiem una variació lleugera de la tendència que abans dificultava les economies familiars. L'esforç mitjà és encara molt elevat, però hi ha canvis: una llar amb dos salaris mínims (un ingrés de 2160 € al mes) té un esforç del 32% a Catalunya i del 38% a la Regió metropolitana, però de 2021 a 2022 veiem reduccions d'aquest esforç d'entre un 3 % a Espanya, un 7 % a Catalunya i un 17 % a la Regió metropolitana de Barcelona.

Espanya:
Evolució del preu mitjà de compravenda

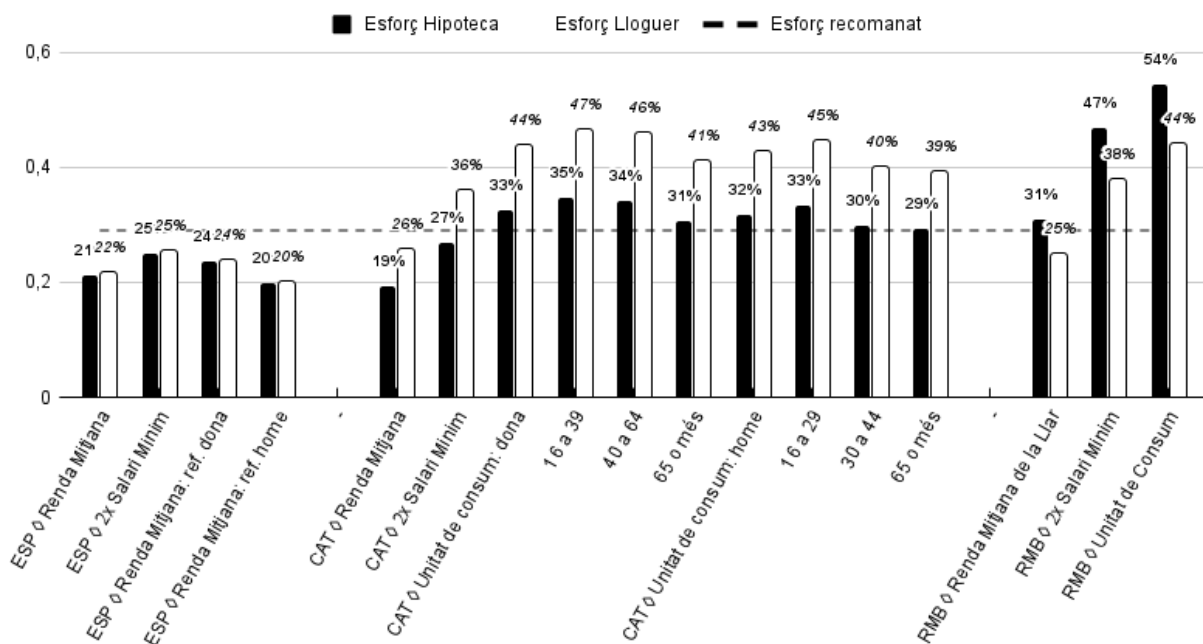

Catalunya:
Evolució del preu mitjà de compravenda

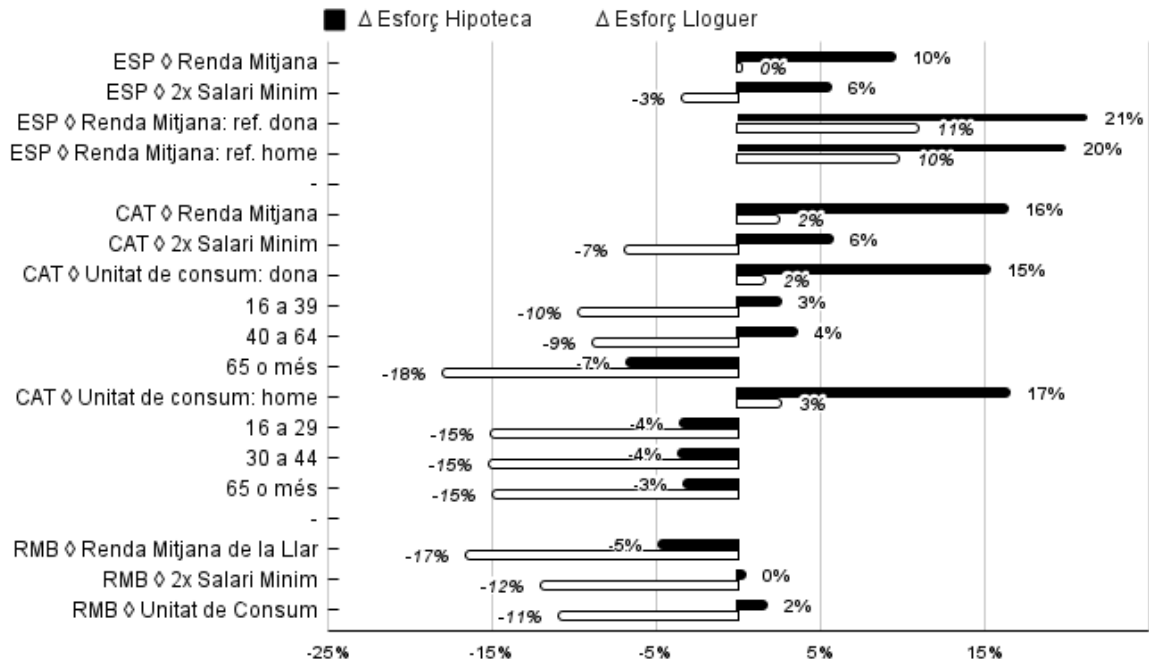

Font: Institut Nacional d'Estadística 2022

Esforz per accedir a un habitatge de compravenda o lloguer 2022 (Espanya, Catalunya i RMB)

Font: Institut Nacional d'Estadística, Idescat, Registre de la Propietat i Incasòl 2022

Variació (Δ) de l'Esforç per accedir a un habitatge de compravenda o lloguer (2020-2022)

Font: Institut Nacional d'Estadística, Idescat, Registre de la Propietat i Incasòl 2022

Atribuïm aquests efectes positius sobre l'esforç en l'accés a l'habitatge de lloguer en les següents causes:

- 1. Les transferències socials que ha fet l'executiu actual** en increment de les pensions, ajuts a dependència i subsidis contra l'exclusió social.
- 2. L'increment del salari mínim interprofessional**, reclamat pels sindicats laborals, que contribueix a la supervivència de les llars davant les amenaces del sector immobiliari.
- 3. Les mesures legislatives nascudes de la pressió de les entitats en defensa del dret a l'habitatge.** Les dades reflectirien com el Govern i el seu Consell de Ministres han limitat l'acció dels sectors rendistes amb la suspensió de gran nombre de desnonaments i el topall a les pujades del lloguer segons IPC per tal que no superin el 2%. Aquestes mesures han caracteritzat la lluita urbana més quotidiana de moviments socials, serveis socials locals i entitats socials dedicades a problemes d'habitatge, que,

en determinats períodes, han trobat esclatxes en la tendència alcista dels preus del lloguer.

- 4. A Catalunya, l'efecte de la contenció dels preus del lloguer durant 2021** en un mercat caracteritzat per l'atracció de demanda exògena. La captació d'aquesta demanda és una tàctica d'arrendadors i inversors que cada vegada afecta més la resta de la península i els arxipèlags, tal com hem estudiat a l'Observatori DESC¹ (estrangers adinerats, turisme i teletreball internacional). La regulació dels nous contractes de lloguer que va regir el 2021 gràcies a la llei de contenció de rendes catalana (Llei 11/2020) ha estat una acció legislativa seriosa que respon a les recomanacions del Relator de les Nacions Unides a l'estat espanyol². Aquesta regulació se suma al Lloguer Social Obligatori per persones en exclusió residencial enfront d'arrendadors amb un gran patrimoni (regulat a la Llei 24/2015³). La causalitat atribuïda a la llei 11/2020 ha quedat aprofundida per les fonts de recerca de l'Observatori Metropolità

1 «L'Observatori DESC publiquem per primera vegada un informe que defensa la restricció de la compravenda d'habitatge per als no residents per evitar l'especulació a les Illes Balears.» 2022. Accessible a: <https://observatoridesc.org/ca/l-observatori-desc-publiquem-primera-vegada-informe-que-defensa-restriccio-compravenda-d-habitatge>

2 Balakrishnan Rajagopal. 2023. Mandats del Relator Especial sobre un habitatge adequat com a element integrant del dret a un nivell de vida adequat i del Relator Especial sobre l'extrema pobresa i els drets humans. 24 de gener de 2023 Accessible a: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=27820>

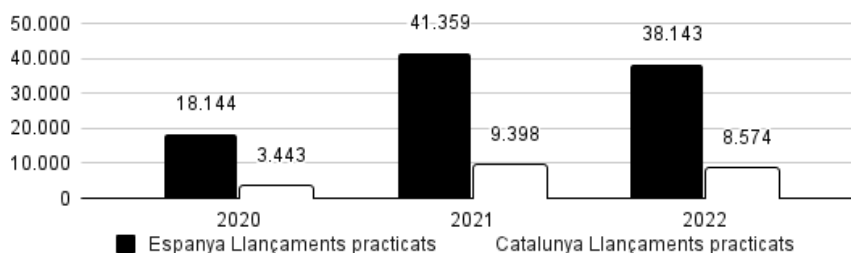
3 Veure per a més informació l'apartat d'"Avenços i retrocessos en legislació".

de l'Habitatge⁴ i l'Institut d'Economia de Barcelona⁵. Precisament les dades més recents indiquen, en la mateixa direcció que els estudis, que arran de la derogació de la regulació catalana ha tornat la barra lliure i els preus de lloguer pugen (de 2020 a 2021 baixen un 5%; una vegada es tomba la llei, de 2021 a 2022, pugen un 11,8%⁶).

No podem oblidar mencionar que **és alarmant que la mitjana d'esforç per les joves catalanes (16 a 29 anys) sigui del 50%**⁷. Per entendre millor els efectes d'aquest esforç, haurem de parlar de les dades socials més greus: **els desnonaments**. L'exclusió residencial es manifesta en l'allau de desnonaments que no ha cessat de créixer després del confinament en pandèmia de 2020, amb

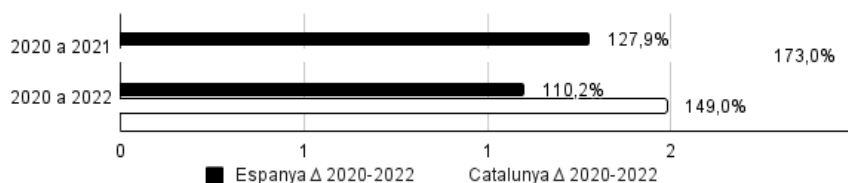
una lleugera reducció aquest any 2022. Aquesta vulneració del dret a l'habitatge és especialment intensa a la ciutat de Barcelona, on del 2013 al 2021 han estat desnonades 55.325 persones, que correspon a 6.147 habitants de la ciutat cada any i significa que durant aquest període el 3,3% de la població de la ciutat ha patit un dels 2.549 que s'han produït de mitja anualment. La recerca de l'Observatori DESC⁸ en col·laboració amb la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, l'Observatori CODE i el grup de recerca Critical Mapping for Municipal Movements (dedicat al mapatge dels desnonaments⁹) hem desxifrat la relació entre l'expulsió i l'estructura de la propietat: **són empreses les que estan darrere de la majoria dels desnonaments, involucrades aquestes a Barcelona en sis de cada deu llançaments**.

Desnonaments 2020-2022 a Espanya i Catalunya

Font: Consell General del Poder Judicial 2022

Variació (Δ) dels desnonaments 2020-2022 a Espanya i Catalunya

Font: Consell General del Poder Judicial 2022

- 4 Observatori Metropolità de l'Habitatge. 2022. Impacte de la Llei 11/2020 en el mercat de lloguer a la demarcació de Barcelona. Avenç de resultats (versió ampliada). Accessible a: https://www.ohb.cat/wp-content/uploads/2022/07/O22015_LAB_Control-lloguer_avenc_v_ampliada_Informe.pdf
- 5 Jordi Jofre-WWMonseny, Rodrigo Martínez-Mazza, Mariona Segú. 2022. *Effectiveness And Supply Effects Of High-Coverage Rent Control Policies*. IEB Working Paper. Institut d'Economia de Barcelona. Accessible a: <https://ieb.ub.edu/wp-content/uploads/2022/02/Doc2022-02.pdf>
- 6 Generalitat de Catalunya. Informe sobre el sector de l'habitatge a Catalunya. 2022. Accessible a: https://habitatge.gencat.cat/web/.content/home/dades/estadistiques/03_Informe_sobre_el_sector_de_l_habitatge_a_Catalunya/informe_sobre_el_sector_de_l_habitatge_a_catalunya/docs/Informe_22.pdf
- 7 Dades contrastades entre el preu de lloguer i els ingressos de les unitats de consum de 16 a 29 anys, extretes de l'Institut Nacional d'Estadística, Idescat, Registre de la Propietat i Incasòl per l'any 2022.
- 8 Observatori DESC. 2022. Qui desnona a Barcelona? Anàlisi del paper dels grans propietaris privats en les expulsions de la ciutat. Accessible a: <https://observatoridesc.org/ca/qui-desnona-barcelona-analisi-del-paper-dels-grans-propietaris-privats-expulsions-ciutat>
- 9 Irene Escorihuela Blasco, Carla Rivera, Eduard Sala Barceló, Lorenzo Vidal. 2022. MapHab. Mapa de la lluita per l'habitatge. Accessible a: <https://cmmm-maps.eu/barcelona/>

Dades de la despesa pública en habitatge: plou sobre mullat

Cal que avaluem quina és la resposta del sector públic per garantir un mínim accés a habitatges de preu assequible, més enllà de la regulació de la funció social dels béns privats. En aquest àmbit hem de destacar, com ja ho vam fer l'any passat, la tendència catalana a promoure habitatge públic o protegit de lloguer (25% de les qualificacions d'HPO) i l'eliminació total de l'habitatge protegit en propietat a Catalunya per l'opció de l'habitatge cooperatiu (75%). **Cal destacar que el cicle 2018-2022 ha vist créixer un 300% l'habitatge protegit de lloguer a Catalunya respecte al cicle anterior i un 118% a Espanya.** Aquesta política és més propera a famílies amb pocs ingressos, ja que el lloguer no requereix cap entrada del 20% del valor de l'immoble i l'habitatge cooperatiu suposa aportacions prou baixes. Però és un greu problema de càlcul haver esborrat el Règim especial d'HPO, que es defineix per l'habitatge de lloguer a preu social —a Catalunya només es promou un 1% i a Espanya un 4%.

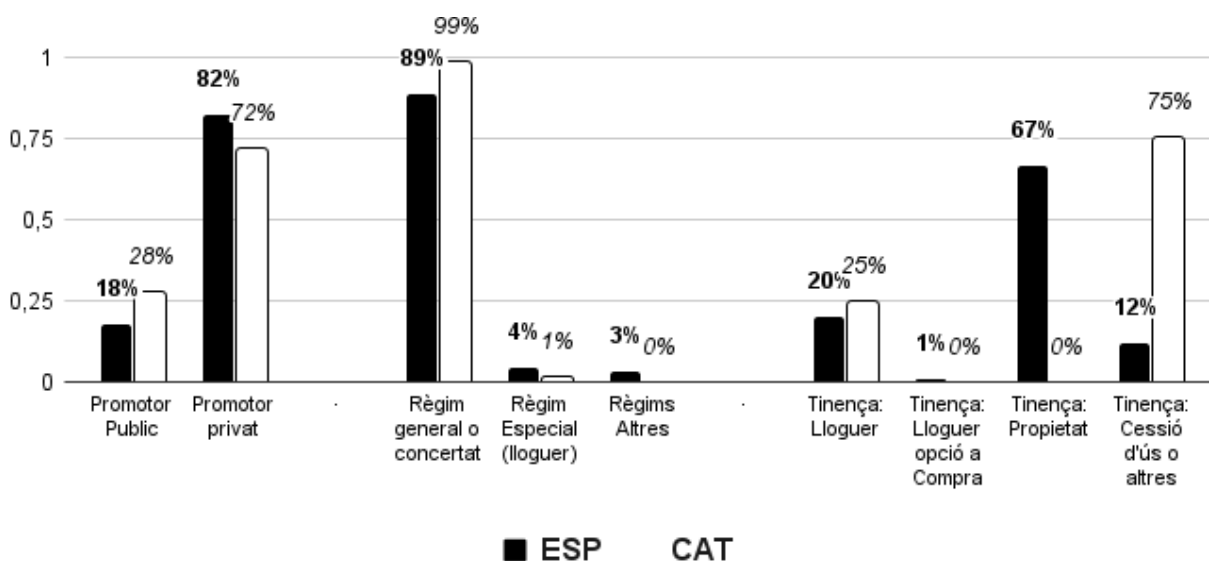
Tampoc és un tema menor que els promotors públics no arribin ni a un 30% de les qualificacions d'HPO, ja que recomanem assegurar que els arrendadors siguin institucions públiques amb un grau de control democràtic més alt que els operadors privats. Precisament el cas de La Caixa¹⁰, amb les seves filials de Servihabitat SL., Coral Homes, Buildingcenter, moltes controlades pel fons voltor Lone Star¹¹, és preocupant pel fet que les seves promocions d'habitatge assequible s'han transformat en un cau d'especulació immobiliària amb l'expulsió de les llogateres una vegada finalitzada la qualificació d'habitatge protegit. Les desqualificacions són una tendència catastròfica de la nostra política d'habitatge i l'Observatori DESC, fruit d'una col·laboració amb l'Observatori Metropolità de l'habitatge, hem avisat del perill que amenaça el nostre mercat si tenim en compte que, per exemple, a la demarcació de Barcelona, es desqualificaran el 70% dels habitatges protegits l'any 2040¹².

10 Sindicat de Llogateres. 2022. Habitatge de Desprotecció Social. El cas d'estudi de l'Obra social LaCaixa. Accessible a: <https://sindicatdellogateres.org/content/uploads/2023/02/Informe-DEF.-Habitatge-de-Desproteccio-Oficial.pdf>

11 Observatori DESC i Observatori CODE. 2022. Els fons voltor: una indústria depredadora de les ciutats i els drets humans. Accessible a: <https://observatoridesc.org/ca/fons-voltor-industria-depredadora-ciutats-i-drets-humans>

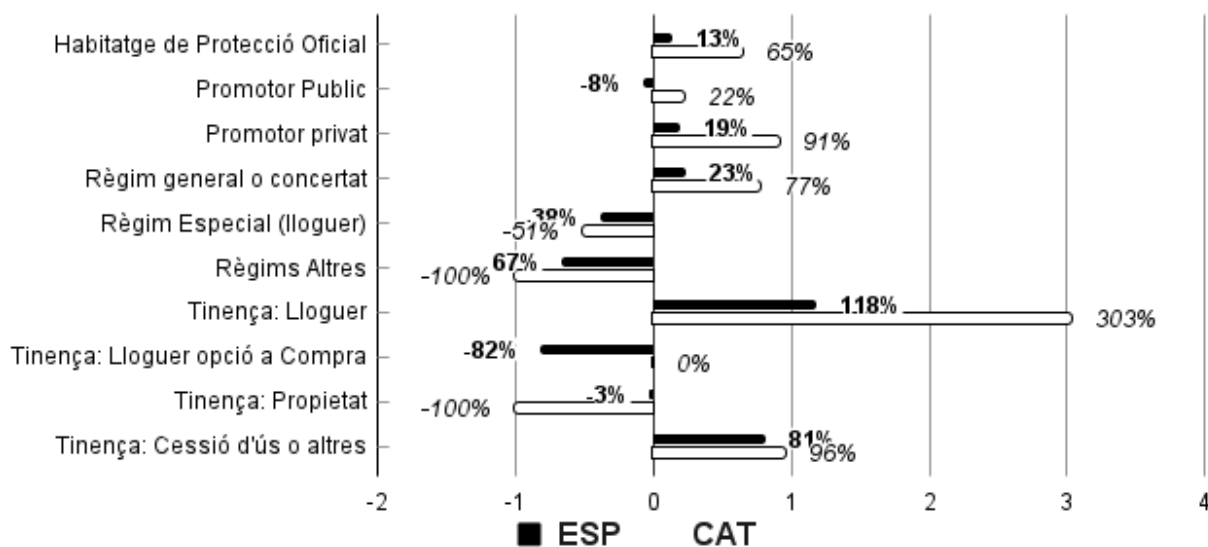
12 Observatori DESC i Observatori Metropolità de l'Habitatge. <https://observatoridesc.org/ca/municipis-demarcacio-barcelona-perdran-gairebe-50-d-habitatge-protegit-privat-7-anys>

Percentatge dels tipus de promoció d'HPO del cicle 2018-2022

Elaboració pròpia. Font: MITMA. Observatori d'Habitatge i sòl Online. Sèries mensuals.

Variació en la promoció d'HPO entre el cicle 2014-2017 i el 2018-2022

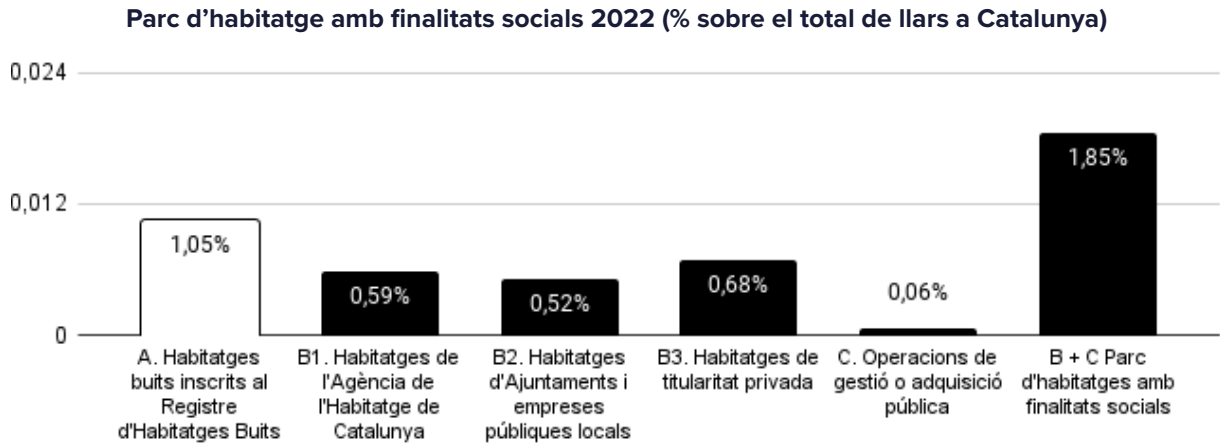

Elaboració pròpia. Font: MITMA. Observatori d'Habitatge i sòl Online. Sèries mensuals.

Per posar a prova la tesi entorn la importància que els arrendadors siguin cada vegada més públics o publico-comunitaris, hem de fer una anàlisi de les dades del parc d'habitatge amb finalitats socials. Respecte a l'any passat podem apreciar que **el parc amb finalitats socials creix un 2% de 2021 a 2022, fins a l'1,85% dels habitatges a Catalunya** (l'any 2021 era de l'1,81%). La pujada és mínima i la compra d'habitatge en tanteig i retracte —on més s'ha crescut (13%)— no ha aportat al parc social més que el 0,06% del seu total. De fet, comprovem algunes situacions preocupants de frenada:

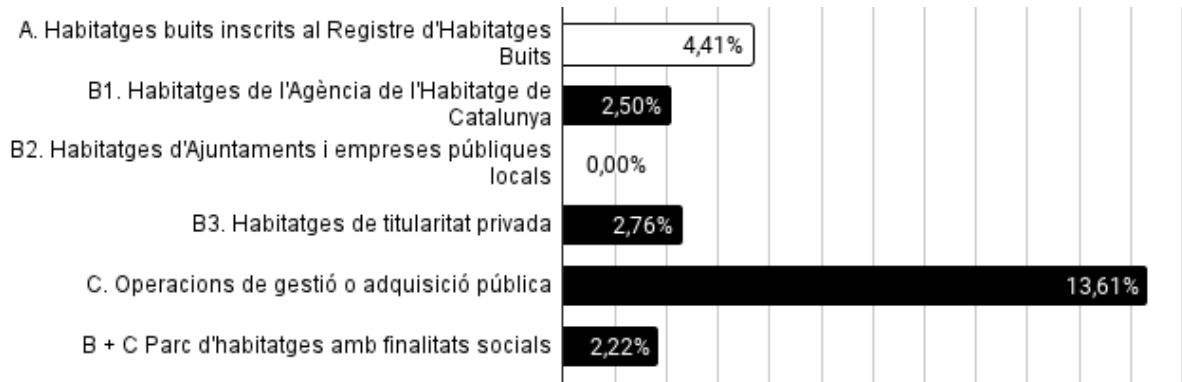
mentre ajuntaments i promotors privats han continuat construint habitatge protegit, **Incasòl declara que no té cap habitatge iniciat l'any 2022**, tot i que el registre de sol·licitants d'HPO de Catalunya ha crescut en 2.434 persones.

“El parc amb finalitats socials creix un 2% de 2021 a 2022”

Font: «Dades HABITATGE. Butlletí 2022». (2022) Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge. Departament de Territori i Sostenibilitat. Diari Crític. 03/10/2022

Variació (Δ) Parc d'habitatge amb finalitats socials 2021-2022

Font: «Dades HABITATGE. Butlletí 2022». (2022) Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge. Departament de Territori i Sostenibilitat. Diari Crític. 03/10/2022

Aquesta tímida variació no indica que existeixi cap política d'emprenedoria pública innovadora en la línia del que Mazzucato i Farha (2023) recomanen al seu darrer informe econòmic pels estats de tot el món¹³. A Catalunya, competent en matèria d'habitatge i territori, els governs continuen l'estratègia tradicional d'atenció a un estratègia residual de la població, amb un pressupost reduït en habitatge que cospa cada vegada més la partida de subvenció de les rendes del lloguer. Això no té cap efecte positiu, ja que només se'n beneficia el sector dels arrendadors, que cobra els lloguers i no crea cap benefici multiplicador per l'economia. Aquesta estratègia política l'hem explicat a través de la publicació «Quan plou sobre mullat» (2022)¹⁴, on

podem definir-la dins la ideologia neoliberal pel fet que ha reduït al mínim la inversió del sector públic en el règim de benestar, fomentant la privatització de drets i béns comuns. L'aposta per la desinversió en habitatge continua vigent, fet que deriva en l'abandonament de la ciutadania a un mercat que ja hem demostrat que té tendències especulatives molt agressives amb el dret a l'habitatge.

L'anàlisi dels pressupostos de la Generalitat des de 1999 reflecteixen que la inversió en habitatge dels governs de Convergència i Unió ha estat nul·la i sempre amb un ànim de desinversió estratègic pel full de ruta neoliberal. Això s'aprecia en el buidament que CiU va fer després del govern tripartit com també durant el llarg cicle 2014-2021, on

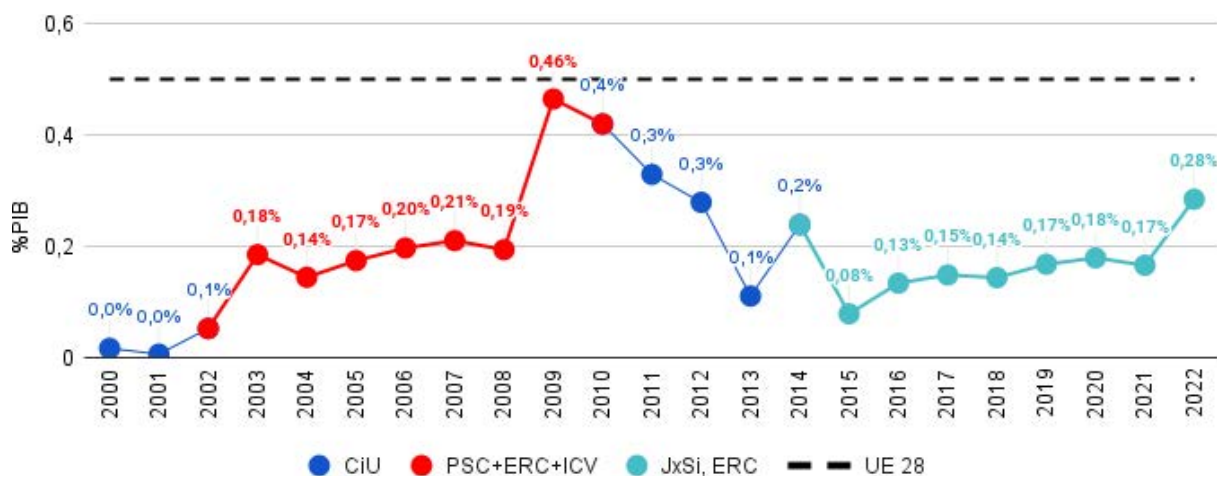
13 Mazzucato, M. and Farha, L. 2023. The right to housing: A mission-oriented and human rights-based approach. Council on Urban Initiatives. (CUI WP 2023-01). Accessible at: <https://www.ucl.ac.uk/bartlett/public-purpose/publications/2023/may/right-housing-mission-oriented-and-human-rights-based-approach>

14 VV.AA. coordinació de l'Observatori DESC. 2022. «Quan plou sobre mullat».

l'acció en habitatge ha estat un silenci. Tanmateix, podem apel·lar a l'indicador sobre el PIB que hem fet a l'estudi comparat europeu¹⁵, on destaquem que durant el període 2000-2019, la despesa social en habitatge per part de les administracions a Espanya es va situar en el 0,06% del PIB, mentre que la mitjana dels 28 països de la Unió Europea va ser del 0,5% del PIB. Si apliquem l'indicador a la

despesa en habitatge dels pressupostos de la Generalitat, comprovarem que només el tripartit del PSC+ERC+ICV van arribar a assolir l'any 2009 el 0,5% de mitjana europea, i que des de llavors no s'ha recuperat mai. El lleuger increment del govern actual fins al 0,3%, per tant, no és un indicador de cap canvi de tendència.

Inversió en habitatge als pressupostos de la Generalitat de Catalunya en relació al PIB 2000-2022

Font: Generalitat de Catalunya

15 Font: «State of Housing 2021. Catalunya i Barcelona» (2022). Observatori Metropolità de l'Habitatge i Observatori DESC. Eurostat. General government expenditure by function (COFOG). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/GOV_10A_EXP?lang=en [consultat el 21/01221]

Avenços i retrocessos en la legislació pel dret a l'habitatge

Els moviments legislatius en matèria d'habitatge han estat importants al llarg del 2022, en especial a escala catalana i estatal, eclipsant en certa manera els moviments a d'altres nivells, com l'interaccional o el comunitari. L'anul·lació de la regulació dels lloguers catalana, va impulsar el debat estatal sobre la necessitat d'actuar sobre la bombolla dels lloguers a través de la *Ley Vivienda*, que es va

començar a tramitar llavors i fins la primavera del 2023. La recuperació de les mesures de lloguer social obligatori catalanes per evitar els desnonaments anul·lades el 2021, va posar en primer pla l'any següent, una intensa activitat d'implementació de les lleis contra l'exclusió residencial i la urgència de disposar de mesures similars a la resta de l'estat.

Àmbit estatal

A escala estatal el panorama legislatiu ha girat el 2022 entorn els mateixos eixos que el 2021: la futura Ley Vivienda i les mesures conjunturals per fer front als desnonaments i a les dificultats de les inquilines per mantenir l'habitatge.

En relació al primer eix, si bé el 2021 la qüestió fonamental fou el debat inicial sobre què havia de contenir o no la nova Llei d'habitatge estatal, l'any 2022 ha estat el de la seva tramitació. En efecte, el febrer del 2022 el Consell de Ministres aprova el projecte estatal de llei pel dret a l'habitatge, iniciant-se la seva [tramitació al Congrés](#) a meitats de febrer. Tal i com vam apuntar a l'anuari precedent, la nova llei dirimia sobre el sistema d'habitatge i en relació a qüestions fonamentals del dret a l'habitatge: competències autonòmiques sobre el règim de propietat (art.10 i 11), els seus drets, deures i càrregues, preu màxim de l'arrendament (Disposició addicional primera, que modifica la Llei d'Arrendaments Urbans 29/1994), capacitat de delimitar les àrees amb indicadors alts d'especulació (a impedir segons l'art. 47 CE.), tinences en habitatge públic, els registres públics de contractes de lloguer, el dret a informació pública sobre el patrimoni de grans tenidors i gestió del parc d'habitatge buit etc. Alhora, la nova llei podia resoldre (o no) els conflictes entorn les regulacions aprovades pels parlaments autonòmics, que foren impugnades i derogades a correu per les forces conservadores i pel poder judicial, mentre que l'estat no regulava cap de les qüestions que si han abordat les autonomies.

El *Proyecto de Ley por el derecho a la vivienda* contenia quaranta tres articles repartits en quatre títols, dues disposicions addicionals, una disposició transitòria i una derogatòria i vuit disposicions finals.

La valoració inicial del projecte de llei en tràmit per part de la societat civil organitzada entorn la defensa del dret a l'habitatge i els drets social en sentit ampli, fou força crítica. I com a conseqüència, el repte que es plantejava pel 2022 era poder incidir-hi fortament en seu parlamentària per tal que quedés reforçada i amb l'objectiu que fos substancialment millorada. Des de l'Observatori DESC, coincidíem en aquesta mirada i vam acompanyar l'activitat d'incidència política i legislativa per aconseguir-ho. La síntesi d'aquesta visió crítica amb un enfocament de millora en relació a les dues mesures clau que podia incloure la llei, és la següent:

- **Desnonaments:** no s'incorporaven les demandes principals de les organitzacions socials ni l'Informe de les Nacions Unides. Només s'hi inclouen mesures que allargaran els procediments judicials, però no es garantia l'alternativa

habitacional. Calia incloure l'obligació els grans tenidors d'oferir lloguer social a persones vulnerables.

- **Subministraments bàsics:** la llei tampoc no tenia en compte que, perquè un habitatge pugui tenir la consideració de "digne i adequat" ha de tenir garantit l'accés als subministraments bàsics d'aigua, gas, electricitat i telecomunicacions.
- **Lloguers:** a la regulació pactada es plantejava amb un enfocament que proposava congelar preus a nivell general i obligar a baixar preus per a grans tenidors, per tant no seria una mesura de la qual es podria beneficiar tot el conjunt de la població. També tenia seriosos defectes que desvirtuen la seva intenció: com deixar fora els lloguers turístics i de temporada, permetent pujades encobertes en lloguers regulats de fins al 10% al·legant simples millores a l'accessibilitat o incorporant noves despeses com l'IBI, i permetre pujades interanuals vinculades a la inflació de fins al 2% i el 3% respectivament per dos anys i sense cap altre límit a partir del 2025.

Tot i això, hi havia certs avenços, com per exemple, que els llogaters ja no haurien de pagar uns honoraris a la immobiliària al signar un contracte, es baixava el nombre d'habitatges per considerar un propietari gran tenidor de 10 a 5 immobles, en aquelles comunitats autònomes que així ho decidissin i a efectes de la regulació de preus; així com la base de continguts dels títols de preliminar, I, II, III i IV que obrien la possibilitat d'introduir per primer cop en una llei estatal els avenços previs de la normativa d'algunes comunitats autònomes a tot l'estat.

En relació al segon eix, cal valorar positivament que s'han mantingut actives les mesures d'urgència aprovades durant la pandèmia, que s'han anat allargant tot i existir el risc que acabessin el 2022. Per començar, la moratòria de desnonament que finalitzava el febrer del 2022, fou ampliada primer fins a setembre del mateix any (disposició final 2.1 del Real Decreto-ley 2/2022, de 22 de febrero), al desembre posteriorment (art. 29.1 del Real Decreto-ley 11/2022, de 25 de junio) i finalment fins al 30 de juny del 2023 (art. 68.1 del Real Decreto-ley 20/2022, de 27 de diciembre). Posteriorment, es va ampliar la definició de vulnerabilitat de la moratòria (art 5), per desvincular-la de la pandèmia (Real Decreto-ley 1/2023, de 10 de enero).

En matèria de lloguers, de febrer a desembre de 2022 va quedar sense vigència la pròrroga extraordinària de 6 mesos dels contractes d'arrendament

d'habitatge habitual aprovada durant la pandèmia¹⁶, que es recupera a finals d'any per allargar-la igual que la moratòria de desnonaments (article 71 del Real Decreto-ley 20/2022, de 27 de diciembre). També en el terreny dels lloguers, al març es va aprovar una mesura de limitació extraordinària de l'actualització anual de la renda dels contractes d'habitatge (Real Decreto-ley 6/2022, de 29 de marzo)¹⁷, que inicialment finalitzava el juny, s'allargà al desembre del mateix any i que es va prorrogar per un any més (art. 1.13 del Real Decreto-ley 11/2022, de 25 de junio i art. 67 del Real Decreto-ley 20/2022, de 27 de diciembre, respectivament). A més, es va mantenir durant el 2022 la garantia de subministrament d'aigua i energia a consumidors vulnerables aprovada durant la pandèmia (Real Decreto-ley 8/2021, de 4 de mayo)¹⁸ que a finals de l'any es va ampliar un any més¹⁹.

És important adonar-se que, tot i els límits de les mesures pels desnonaments, lloguers i garantia de subministraments bàsics, aquestes s'han mantingut vigents a través d'ampliacions en els terminis pràcticament des del 2020 i superant el 2022; podent ser considerades un "assaig" d'aplicació legal de mesures reivindicades per les entitats i moviments socials fa més de 10 anys per fer front a l'emergència habitacional, la pobresa energètica i la bombolla dels lloguers. Prenent d'exemple la moratòria de desnonaments i les úniques dades localitzades sobre el seu impacte a Catalunya, es pot observar que es van realitzar 4.018 informes socials per suspendre llançaments amb l'esmentada mesura, per tant, en un 42,8% dels 9.398 llançaments practicats l'any 2021 s'hauria aplicat la moratòria²⁰.

Àmbit català

Quan vam publicar el darrer anuari de 2021, el Tribunal Constitucional encara no havia anul·lat, després d'un recurs d'inconstitucionalitat per part del PP i VOX, així com del Govern de l'estat; la Llei 11/2020 de contenció de les rendes del lloguer, impulsada pel Sindicat de Llogateres, que encara era vigent a principis del 2022. Llavors, ens referíem a aquesta iniciativa legislativa pionera qualificant-la de resposta a la pujada especulativa dels preus del lloguer dels últims anys i com una claríssima victòria dels actius moviments socials pel dret a l'habitatge. La llei catalana promoguda pel Sindicat de Llogateres i que va comptar amb el suport d'entitats com l'Observatori DESC, la PAH i moltes d'altres, havia estat un primer pas important cap

al control dels preus del lloguer i l'enfortiment del dret a l'habitatge i la funció social de la propietat, que es basava en la declaració d'àrees amb mercat d'habitatge tensat.

Un cop declarada una àrea com a tensada, tots els contractes subscrits en habitatges d'aquella zona quedaven subjectes a la contenció dels preus del lloguer. Tots els contractes de les àrees amb tensions especulatives restaven doncs subjectes al preu de l'anterior contracte si l'habitatge havia estat llogat els darrers cinc anys o a l'índex de referència de preus de lloguer d'habitatges, una mitja dels preus segons el Registre de fiances de lloguer de l'Incasòl, en cas que l'anterior contracte tingués un preu abusiu per sobre de l'esmentada referència.

16 Continguda en l'article 2 del *Real Decreto-ley 11/2020*, de 31 de marzo, por el que se adoptan medidas urgentes complementarias en el ámbito social y económico para hacer frente al COVID-19 i vigent fins el febrer del 2022 (art. 2.3 del *Real Decreto-ley 21/2021*, de 26 de octubre), i que s'introdueix de nou a l'article 71 del *Real Decreto-ley 20/2022*, de 27 de diciembre, de medidas de respuesta a las consecuencias económicas y sociales de la Guerra de Ucrania y de apoyo a la reconstrucción de la isla de La Palma y a otras situaciones de vulnerabilidad amb vigència fins el 30 de juny del 2023.

17 Continguda a l'article 46 de *Real Decreto-ley 6/2022*, de 29 de marzo, por el que se adoptan medidas urgentes en el marco del Plan Nacional de respuesta a las consecuencias económicas y sociales de la guerra en Ucrania, allargada en dues ocasions al llarg del 2022 i desde desembre del mateix any ampliat de nou fins el 31 de desembre del 2023.

18 *Real Decreto-ley 8/2021*, de 4 de mayo, por el que se adoptan medidas urgentes en el orden sanitario, social y jurisdiccional, a aplicar tras la finalización de la vigencia del estado de alarma declarado por el *Real Decreto 926/2020*, de 25 de octubre, por el que se declara el estado de alarma para contener la propagación de infecciones causadas por el SARS-CoV-2.

19 Primer es va estendre del 28 de febrer fins al 30 de juny a través de la disposició final 6.1 del *Real Decreto-ley 2/2022*, de 22 de febrero; després s'allarga fins el 31 de desembre per via del art. 15.1 del *Real Decreto-ley 11/2022*, de 25 de junio; i finalment de nou al 31 de desembre del 2023 mitjançant el art. 4 del *Real Decreto-ley 20/2022*, de 27 de diciembre.

20 Observatori DESC, Agència de Salut Pública de Barcelona, Enginyeria Sense Fronteres, Aliança Contra la Pobresa Energètica, Plataforma d'Afectades per la Hipoteca de Barcelona. (2022). Estat de l'exclusió residencial: impactes de la Llei 24/2015 i altres mesures de resposta. Barcelona. Consultar a: https://observatoridesc.org/sites/default/files/publication/files/estat_exclusio_residencial_llei_242015.pdf

Tot i que des de després de la seva aprovació el setembre de l'any 2020, els agents contraris a la regulació van llançar missatges públics successius que la regulació no funcionava i que reduïa l'oferta, la majoria d'estudis independents demostraven el contrari, és a dir, que havia aconseguit abaixar preus sense reduir l'oferta. A més, 57 dels 61 municipis on inicialment es va implementar la contenció van demanar renovar les mesures de contenció dels lloguers 5 anys més i 24 nous municipis catalans van sol·licitar que s'implementés la regulació a través de noves declaracions d'àrees tenses.

Tot i això, a principis de març del 2022 es coneix la notícia que [el Tribunal Constitucional anul·lava les mesures fonamentals de la llei que regulava els lloguers a Catalunya](#). Tal com era previsible tenint en compte l'orientació conservadora de l'Alt Tribunal i el debat de competències que havia suscitat, el resultat fou una sentència restrictiva que es posicionava en favor la competència estatal, entre altres raons perquè la llei catalana incorpora un model de control dels preus molt més estricte i eficaç que la futura llei d'habitatge estatal (veure subapartat següent). La [Sentència 37/2022](#), de 10 de març de 2022, anul·la els articles 1, 6 a 13, 15 i 16.2; les disposicions addicionals primera, segona, tercera i quarta; la disposició transitòria primera, i les disposicions finals tercera i quarta, lletra b). El seu impacte jurídic és la pèrdua del règim de contenció i moderació de rendes als contractes d'arrendament d'habitatge, incloent-hi el règim sancionador i quedant vigent la declaració d'àrees tenses i l'índex de preus, desproveïdes però de mecanismes per incidir sobre els preus del lloguer.

L'altra gran novetat en la legislació d'habitatge a Catalunya va ser, també al març, [l'aprovació de la nova Llei 1/2022, del 3 de març, de modificació de la Llei 18/2007, la Llei 24/2015 i la Llei 4/2016 per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge](#), amb els vots favorables d'ERC, PSC, Junts, CUP i En Comú Podem; i impulsada pel Grup Promotor de la Llei 24/2015, del qual forma part l'Observatori DESC és membre des de la seva creació, junt amb les PAH catalanes i l'APE. D'aquesta manera es recuperen les mesures de lloguer social obligatori a través d'una nova llei amb mesures per aturar els desnonaments impulsada per les entitats socials, avenç que fou [celebrat per les entitats socials](#).

La mobilització per aconseguir recuperar l'ampliació de la Llei 24/2015 contra els desnonaments i els talls, va començar el febrer de 2021, després que el Tribunal Constitucional anul·lés tres supòsits de lloguer social obligatori per evitar els desnonaments responent a un recurs del PP contra el Decret Llei 17/2019, deixant desemparades a milers de famílies que estaven esperant els seus lloguers socials i abocades a patir un desnonament. Després d'una manifestació amb milers de

persones expressant el seu rebuig davant un nou retrocés en la protecció legal del dret a l'habitatge i tenint en compte que la [Sentència 16/2021, de 28 de gener](#), havia anul·lat les mesures per qüestions de forma (ús del Decret Llei, en comptes d'una llei) sense entrar al contingut, es va registrar una nova proposició de llei amb el suport d'ERC, Junts x Catalunya, CUP i En Comú Podem, que es va tramitar d'urgència fins a la primavera del 2022.

Les mesures que es van recuperar amb la Llei 1/2022 per a les persones en exclusió residencial, van ser les següents:

- **Renovacions obligatòries dels lloguers socials dels grans tenidors quan arriben a la seva fi:** permeten que milers de persones amb lloguers socials signats el 2015, evitin un nou desnonament al finalitzar el primer contracte a preu social establert legalment.
- **Lloguers socials obligatoris per a llars vulnerables en fi de contractes de lloguer:** per a evitar els "desnonaments invisibles" de famílies en exclusió residencial, que s'han quedat a l'habitatge després de l'extinció del seu contracte de lloguer amb un gran tenidor.
- **Lloguers socials obligatoris per a llars vulnerables sense títol:** imprescindible per a les famílies que per falta d'alternatives han hagut d'ocupar pisos de bancs o voltors i que hi estiguin vivint abans de l'1 de juny 2021, o perquè després d'una execució hipotecària o demanda de desnonament d'hipoteca han quedat sense títol al mateix pis, causa de milers de desnonaments anuals.

A més, la nova llei va incorporar millores importants, detectades a partir de l'experiència de la seva aplicació, observades per les mateixes entitats socials impulsores i per evitar que els grans tenidors la incompleixin:

- **Ampliació de la definició de gran tenidor:** incloent persones jurídiques de més de 10 habitatges, i per tant protegint més gent, mantenint-se en 15, doncs, tal com estava en persones físiques.
- **Duració de l'obligació d'oferir lloguer social en casos d'extinció de contracte:** serà vigent durant 5 anys si els grans tenidors és persona física, de 7 si és persona jurídica, i 12 anys si és banc o fons voltor. Abans, la vigència de la mesura eren 3 anys. Cada contracte individual signat dins aquesta vigència ha de tenir la durada establerta a la LAU.
- **Control d'ofertes de lloguer social obligatori:** també per part de la Generalitat i no només dels ajuntaments, i límit d'un mes per part del gran tenidor a fer l'oferta.

- **Ampliació a 7 anys de la cessió obligatòria d'habitatges buits dels bancs i voltors:** permet mobilitzar durant més temps pisos buits provinents de desnonaments i en la versió original de la 24/2015 era per 3 anys.
- **Elaboració d'un registre de grans tenidors de persones jurídiques de més de 10 habitatges:** per facilitar el compliment de la llei i la sanció si es tracta d'esquivar per part dels grans propietaris.
- **Mesura de foment per evitar desnonaments:** a canvi de no posar demanda de desnonament o si l'aturen, els grans tenidors no vinculats societàriament a bancs i voltors podran sol·licitar a la Generalitat que els llogui l'habitatge on viu una família en risc de desnonament a preu de protecció oficial, quedant-se aquestes com a inquilines amb un lloguer social amb l'Administració. Es manté l'obligació de lloguer social si no s'hi acullen, amb les sancions corresponents si s'incompleix.

Les mesures originals de la Llei 24/2015, de lloguers socials obligatoris en execucions hipotecàries o desnonaments per impagaments de lloguer, eren vigents el 2022, gràcies a la lluita del 2016 al 2019 per recuperar-les; per tant, la protecció aportada de la nova llei es va sumar a la inicial, essent molt més àmplia i adaptada a l'evolució i realitat de l'exclusió residencial. Al moment de ser aprovada i en base a dades de la mateixa Generalitat, el Grup Promotor de les Lleis 24/2015 i 1/2022 calculava que uns 4.000 lloguers socials havien quedat pendents de signar-se degut a la sentència que va anul·lar les mesures recuperades el 2022. L'informe "Estat de l'exclusió residencial: Impactes de la Llei 24/2015 i altres mesures de resposta" publicat el 2022²¹, única font de dades publicada sobre l'impacte dels lloguers socials obligatoris en desnonaments de grans tenidors, identifica una forquilla d'entre 1.000-2.000 llançaments aturats anualment pel període 2017-2021, que equival a una protecció sobre el 10-20% dels desnonaments practicats, abast de protecció que possiblement serà major pel 2022 i anys següents, gràcies a l'ampliació legislativa esmentada.

A l'apartat que segueix, on parlem de la mobilització social pel dret a l'habitatge, es mostra l'acció d'incidència perseverant de les entitats promotores per aconseguir que les lleis catalanes per aturar els desnonaments protegeixin les qui

veuen vulnerat el seu dret a l'habitatge al seu màxim potencial. A nivell jurídic, l'Observatori DESC va treballar intensament el 2022 junt amb d'altres entitats i juristes col·laboradores, en [guies sobre les lleis 24/2015 i 1/2022](#), es van realitzar tallers virtuals i presencials a Barcelona i es van redactar i publicar [manuais per denunciar als grans tenidors que no ofereixen lloguer social](#) a l'Agència Catalana de Consum.

A finals del 2022 i en col·laboració amb les advocades que van aconseguir una primera [sentència pionera obtinguda en un Jutjat de Badalona](#) el juliol del mateix any, que condemnava un gran tenidor a oferir un lloguer social, es va treballar i publicar una darrera guia interposar una demanda ordinària declaratives per incompliment de la Llei 24/2015 (amb una versió [per advocades](#) i una altra per a [persones en risc de desnonament](#)). Aquesta via de litigi estratègic assaja que la pròpia persona interposi una demanda ordinària declarativa, prevista al 249.6 de la Llei d'Enjudiciament Civil, demanant que es declari el dret a oferir lloguer social a la persona o família vulnerable. El seu fonament jurídic és l'article 1089 i següents del Codi Civil, que disposen que les obligacions neixen de les lleis (com és el lloguer obligatori que regula la llei 24/2015), a més, l'article 43 de la mateixa Llei d'Enjudiciament Civil, permet plantejar que es suspenguin el procediment de desnonament obert fins que es resolgui, essent possible de plantejar en seu judicial d'aturar-lo fins a tenir una resposta, possibilitat de defensa clau ja que evitaria la pèrdua de la llar.

Tot i la [pressió pública de les entitats socials](#), a finals del 2022 el Consell de Ministres, presidit per Pedro Sánchez, va interposar un recurs contra el lloguer social obligatori en situacions d'ocupació de pisos de bancs i voltors²², sense demanar-ne la suspensió. Després de mesos interlocutant amb la Generalitat sobre la constitucionalitat de la nova Llei 1/2022, el govern de l'estat va excloure del recurs totes les mesures, tret de l'esmentada. Cal fer notar que anteriorment, els grups parlamentaris del PP i VOX van impugnar davant del Tribunal Constitucional pràcticament tota la norma²³, en un nou intent de desactivar els avenços legislatius per evitar la pèrdua de l'habitatge habitual, protegint els interessos dels grans tenidors i no de la població en risc de desnonament.

21 La seva autoria és de la PAH de Barcelona, l'Aliança contra la Pobresa Energètica, l'Observatori DESC, Enginyeria Sense Fronteres i l'Agència de Salut Pública de Barcelona.

22 Article 12 de la Llei 1/2022 per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge, que va afegir la disposició addicional primera apartat 1.c a la Llei 24/2015. Veure per a més informació: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2023-2625>

23 Veure per a més informació els enllaços: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2022-11313>, <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2022-15355>

Mobilitzacions i reivindicacions

La moratòria de desnonaments aprovada per la pandèmia ha ajudat a posposar desnonaments i es va prorrogar fins en 3 ocasions el 2022. Però molts desnonaments no han entrat i han estat necessàries accions “Stop desnonaments” arreu i a diari, per part de la Plataforma d’afectats per la Hipoteca (PAH), els Sindicats de Llogateres, de barri

i el moviment veïnal. El mes de març, el Tribunal Constitucional va anul·lar la pràctica totalitat de la llei de contenció de preus aprovada a Catalunya i la mobilització per a protegir el dret a l’habitatge a nivell legislatiu es va traslladar a la tramitació de la Ley de Vivienda estatal.

Àmbit estatal

A escala estatal, la mobilització entorn la mobilització entorn l'habitatge ha basculat de nou entorn el debat de la regulació o no dels preus dels lloguers, les mesures per aturar els desnonaments i la incidència de les entitats i moviments socials sobre la tramitació de la primera llei d'habitatge de l'estat des de la recuperació de la democràcia. Això anterior, sumat a la lluita diària al carrer a tot l'Estat per fer front a les vulneracions més flagrants del dret a l'habitatge per part de les PAH i els Sindicats de Llogateres.

En primer lloc i amb el precedent del rebuig a finals de l'any 2021 al Congrés de la proposta de llei d'habitatge alternativa de les entitats socials agrupades sota el paraigua de la Iniciativa Ley Vivienda, el febrer del 2022 el Consell de Ministres aprova el projecte estatal de llei pel dret a l'habitatge. A mitjats de febrer es va iniciar la seva tramitació al Congrés, que va durar tot el 2022 sense haver estat aprovada abans que acabés l'any, posposant-se això darrer a l'abril del 2023. Així doncs, la seva tramitació i debat, han estat farragosos i complexos, arribant a quedar pràcticament aturada degut al fort debat públic i polític entorn algunes de les mesures que ja incloïa o que segons altres grups parlamentaris o els moviments socials, havia d'incloure. Com era d'esperar, els grans propietaris, les associacions d'arrendadors i el conglomerat de poders i interessos contraris a la regulació del mercat de l'habitatge, també ha fet sentir fortament la seva veu entorn les mesures que calia incloure o vetar.

La Ley Vivienda va rebre en el seu tràmit al Congrés quasi 900 esmenes dels diferents grups parlamentaris, entre les quals cal destacar [60 esmenes proposades per les entitats socials](#) i presentades per Unidas Podemos, ERC, EH-Bildu, JuntsxCat, Más País, CUP, Compromís, Nova Canàries i BNG. D'aquesta manera, la [Iniciativa Ley Vivienda](#), liderada per la PAH i el Sindicat de Llogateres, amb suport com els de CGT, CCOO, UGT, la Confederació Intersindical, el Consell de Joventut d'Espanya (CJE), la Coordinadora Estatal per a la Defensa del Sistema Públic de Pensions (COESPE), la Xarxa d'Economia Alternativa i Solidària (REAS), FACUA; va incidir de nou en el debat parlamentari entorn la nova llei.

“La Ley Vivienda va rebre en el seu tràmit al Congrés quasi 900 esmenes dels diferents grups parlamentaris”

Tot i que el projecte de llei d'habitatge estatal que el Govern de coalició va portar a debat al Congrés dels Diputats incloïa continguts força transversals amb 43 articles, els dos temes cabdals que van centrar el debat públic van ser les mesures per aturar els desnonaments i la regulació dels preus del lloguer. Les demandes principals de les entitats i moviments socials en cadascun d'aquests punts eren regular el lloguer social obligatori antidesnonaments per a gran tenidors i contenir i baixar els preus dels lloguers a tot el territori de l'estat, mesures incloses en les lleis catalanes impulsades per la societat civil i que s'havien demostrat útils. No obstant, organitzacions com ASVAL (Asociación de propietarios de Viviendas en Alquiler), liderada per l'ex Alcalde de Barcelona Joan Clos i que en el seu discurs públic diuen defensar els petits propietaris, quan se sap que és un lobby que representa els interessos de grans propietaris; o el portal Idealista i altres agents, han estat al llarg del 2022 molt presents als mitjans de comunicació i al debat públic entorn la *Ley de Vivienda*.

Per contrarestar els discursos anti-regulació en pro de la protecció i garantia del dret a l'habitatge, la PAH i els Sindicats de Llogateres, van convocar al llarg de l'any rodes de premsa, accions i altres mobilitzacions. També van mantenir reunions amb grups parlamentaris necessaris per aprovar la norma, per exemple amb ERC, EH Bildu, Unidas Podemos, BNG, Más País i la CUP, i amb representants del Gobierno, com el llavors Secretari General d'Habitatge, David Lucas, secretario General de Vivienda, o amb la Vicepresidenta Segona i Ministra de Treball, Yolanda Díaz²⁴.

En segon lloc, cal posar en valor la incidència de les organitzacions socials per la defensa de

24 Veure els comunicats de la PAH i el Sindicat de Llogateres per ampliar: <https://sindicatdellogateres.org/la-vicepresidenta-yolanda-diaz-es-compromet-a-negociar-fins-al-final-la-congelacio-de-lloguers-al-paquet-de-mesures-de-deseembre/>, <https://afectadosporlahipototeca.com/2022/12/02/el-gobierno-se-compromete-a-aprobar-medidas-de-proteccion-urgentes-para-evitar-desahucios-sin-alternativa-habitacional/>, <https://afectadosporlahipototeca.com/2022/09/28/organizaciones-sociales-y-partidos-politicos-acorralan-al-psoe/>, <https://sindicatdellogateres.org/exigim-al-govern-estatal-que-reguli-els-lloguers-en-el-proxim-paquet-de-mesures-anticrisi/>

l'habitatge digne ha estat orientada a mantenir actives les mesures d'urgència aprovades durant la pandèmia, que s'han anat allargant i existia el risc que acabessin el 2022, essent encara necessàries. És el cas de la moratòria de desnonaments, de la societat civil va exercir també pressió per mantenir i ampliar les mesures de xoc per evitar expulsions de llogateres per fi i pujada de preu del contracte, o les mesures aconseguides per amortir

els efectes de la inflació sobre la pujada dels preus que paguen les inquilines en les actualitzacions anuals. Fou similar la pressió social per combatre la pobresa energètica, articulada per l'APE i diverses organitzacions de tot l'estat, aconseguint que es mantingués durant el 2022 la garantia de subministrament d'aigua i energia a consumidors vulnerables, aprovada durant la pandèmia, que posteriorment es va estendre fins a finals del 2023.

Àmbit català

En l'àmbit català, l'anul·lació de les mesures de regulació dels preus dels lloguers la primavera del 2022, degut a la impugnació l'any anterior de la Llei 11/2020, per part de PP, VOX i del propi Govern de l'estat; va provocar respostes al carrer, com la [protesta a Barcelona convocada pel Sindicat de Llogateres](#) el mes de març. Dos mesos després, més de 100 entitats es van manifestar en defensa del dret a l'habitatge i en rebuig a l'augment generalitzat de preus sota el lema "[L'habitatge és un dret, no un negoci. Amb aquests preus no podem viure!](#)", reivindicant entre d'altres la necessitat de recuperar la regulació de preus a la llei estatal d'habitatge, així com l'aturada de desnonaments i l'augment urgent del parc d'habitatge públic.

En paral·lel, des del Grup Promotor de la Llei 24/2015, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, es van culminar les mobilitzacions per recuperar les mesures de lloguer social antidesnonaments anul·lades dins el Decret Llei 17/2019, per un recurs al Tribunal Constitucional de les forces conservadores al Congrés. Després d'estar bloquejada 6 mesos en el tràmit d'esmenes al Parlament i de diverses accions de pressió a tots els nivells, el 3 de març queda aprovada al Parlament la nova Llei 1/2022²⁵, que aconsegueix recuperar la vigència dels lloguers socials obligatoris per a grans tenidors abastant, com ja s'ha apuntat a l'apartat de legislació, el desnonaments de persones vulnerables en fi de contracte de lloguer i les ocupacions en habitatges de bancs i fons d'inversió.

Un cop aprovada la llei i recuperades totes les mesures de lloguer social obligatori, el Grup Promotor de la Llei 24/2015, coneguda com la "lleï catalana contra els desnonaments i el talls", inicia

una tasca de mesos per garantir la seva aplicació efectiva i aconseguir signar milers de lloguers socials. En primer lloc i només una setmana després de la seva aprovació, es publiquen documents útils actualitzats per exigir lloguer socials als grans propietaris i l'aturada del desnonament als Jutjats amb el mateix objectiu; mantenint alhora una [reunió amb el President de la Generalitat Pere Aragonès](#), per presentar-li un "Pla Executiu per acabar amb l'emergència habitacional usant la nova Llei Antidesnonaments".

Al llarg del 2022, el moviment per l'habitatge ha intervingut a Catalunya en milers de desnonaments. Tot i que l'oposició al desallotjaments "en porta" és una pràctica de desobediència a la vulneració dels drets humans i d'auto-protecció i tutela d'aquests que tenim molt incorporada com a part de la mobilització de la societat civil organitzada, sostenir-ho durant tants anys és un esforç de lluita i organitzatiu que no podem deixar de destacar ni d'agrair. Com a resultat del fort impacte en l'opinió pública de l'execució de desnonaments per part dels antidisturbis, així com del debat polític que va causar en la investidura del President Aragonès, a finals del 2022 el Departament d'Interior va presentar un nou protocol dels Mossos d'Esquadra, que fou fortament qüestionat pel sector social ([per exemple per la PAH](#) o per part del mateix [Observatori DESC](#)), per no incloure canvis significatius. Al maig es publica una guia i es fan tallers oberts per difondre les mesures de la llei i exigir el seu compliment, mentre les PAH catalanes comencen una campanya de [pressió al carrer perquè els bancs i fons d'inversió signin lloguers socials](#). A partir del mes de juny i fins al setembre, es llança una ofensiva per denunciar massivament davant la Generalitat la falta de lloguers socials antidesnonaments,

25 [Llei 1/2022, del 3 de març, de modificació de la Llei 18/2007, la Llei 24/2015 i la Llei 4/2016 per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge.](#)

exigint multes per cada incompliment, aconseguint un compromís de l'Agència de Consum per iniciar expedients sancionadors, després de publicar un “kit per denunciar a grans tenidors que es volen saltar la Llei 24/2015” i d’una [acció on es van presentar 150 denúncies](#) davant la Generalitat. La mobilització obté resultats i al setembre s’anuncien les primeres multes i la [SAREB accepta demanar la suspensió dels desnonaments](#) de famílies vulnerables a Barcelona per negociar els lloguer socials.

A finals d’any, es van fer públiques també les [primeres sancions a Barcelona](#) per incompliment de l’obligació de destinar el 30% de les noves promocions a habitatge protegit. Com a mobilització important a la ciutat de Barcelona, cal mencionar la iniciativa d’una coalició d’entitats i organitzacions que es van oposar a que es realitzés el congrés internacional «The District», que havia d’aglutinar a l’octubre de 2022 a 250 firmes com AEDAS Homes, Anticipa, CBRE, JLL, NEINOR Homes o Servihabitat, fons d’inversió, les principals promotores immobiliàries, els grans tenidors de sòl, administradors, operadors, promotors, brokers, agències comercialitzadores, i consultores o gestors de propietats. Segons els organitzadors The District tenia la intenció de “reposicionar de nou la ciutat comtal com un territori ‘Real Estate Friendly’ per als inversors”, un objectiu que va fer reaccionar el moviment per l’habitatge d’una ciutat amb més de 20 desnonaments diaris, els preus dels lloguers pels aires que provoquen processos d’empobriment, expulsió i exclusió social. En una acció sorpresa, 200 persones van aconseguir entrar al congrés immobiliari desplegant amb el lema “Defense la vida. Aturem The District” que acabà

amb un desallotjament dels manifestants per part dels Mossos d’Esquadra i amb una nova concentració prop de l’hotel on els assistents al Congrés es van trobar com a despedida. La Directora de l’Observatori va participar en un [programa de televisió per explicar el rol dels grans operadors en la financiarització de l’habitatge i donar suport a la mobilització](#).

Dins la lluita pels subministraments bàsics garantits, destaca la mobilització de l’[Aliança contra la Pobresa Energètica](#), que ha continuat endavant amb el litigi estratègic pel cas de la Yolanda contra l’empresa DPS consulting, que va ser denunciada per suplantar la identitat de funcionaris judicials al reclamar un deute de factures impagades de llum i gas a una persona que no els podia pagar per manca de recursos. Durant el 2022 s’ha tancat la fase d’instrucció i el judici es va assenyalar pel 2023: Endesa és al darrera dels assetjaments que es denuncien i la sentència d’aquest litigi estratègic pot ser un revés per la gran companyia subministradora.

Des de l’Observatori DESC, hem fet el possible per participar i aportar a tots aquests processos de mobilització i lluita al carrer però també de sensibilització de la societat civil i incidència sobre els governs i el poder legislatiu, amb la finalitat que s’aprovin lleis i s’implementin polítiques que protegeixen el dret a l’habitatge digne. En aquest camp i durant el 2022, hem estat presents en rodes de premsa, reunions de treball i públiques, hem difós accions i comunicats i hem fet un treball tècnic jurídic per enfortir els processos de mobilització.

Alfredo Palomera i Guillem Domingo

Tècnics d’habitatge i ciutat de l’Observatori DESC

Drets ambientals

Dins del marc de la lluita per la salvaguarda dels drets ambientals, és innegable que la crisi climàtica constitueix una de les màximes amenaces actuals, tant per a Catalunya com per a la resta de la humanitat i el planeta.

L'any 2022 ha estat testimoni de alguns progressos en termes legislatius, especialment a nivell internacional, però al mateix temps ha estat

marcat per un important retard en l'aplicació de les polítiques climàtiques a l'àmbit estatal i autonòmic. En un context on les repercussions de la crisi climàtica es noten fortament ja al nostre territori i sobretot en els països del Sud Global, Catalunya i la Unió Europea es destaquen com a actors clau en la mitigació d'aquesta problemàtica.

Les dades: l'estat de la crisi climàtica a 2022

Concentracions actuals de GEH a l'atmosfera

Durant 2022, així com va passar l'any 2021, les emissions acumulades de Gasos amb Efecte d'Hivernacle (GEH) van seguir augmentant a l'atmosfera. Concretament, la concentració de CO₂ a l'aire ha augmentat de 2021 a 2022, passant d'un màxim de 416,96 ppm²⁶ durant el mes de juliol de 2021, a 420.23 ppm durant abril de 2022²⁷, sent aquestes

dues concentracions les màximes registrades en els dos anys corresponents.

Tinguem en compte que, com es va explicar en l'anuari de 2021, la concentració de GEH a l'atmosfera ha estat durant mil·lennis d'unes 280 ppm²⁸, màxim, en les èpoques càlides que ha travessat la Terra.

26 parts per milió

27 NOAA (s.d.). Mesures de diòxid de carboni a la base Mauna Loa. Recuperat de <https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/mlo.html>

28 EPA (s.d.). Indicadors del canvi climàtic: concentracions atmosfèriques de gasos d'efecte hivernacle. Recuperat de <https://www.epa.gov/climate-indicators/climate-change-indicators-atmospheric-concentrations-greenhouse-gases>

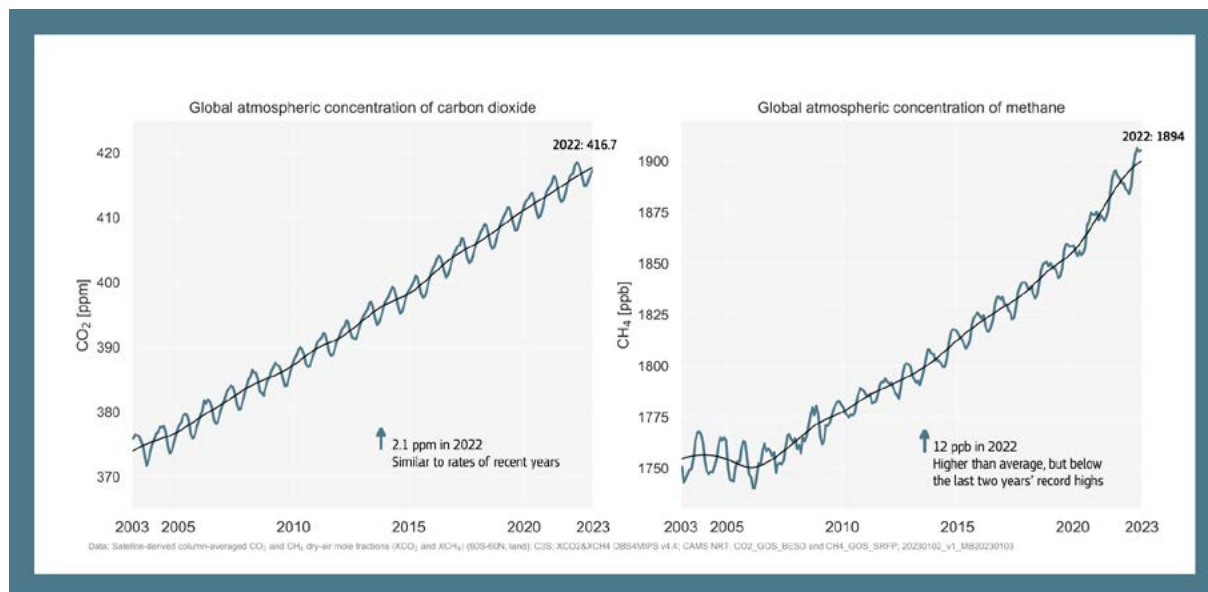

Figura 1, Augment de la concentració de CO₂ i CH₄ a l'atmosfera a través dels anys

Si mirem alguns gasos per separat, els estudis confirmen que, de 2021 a 2022, la concentració de diòxid de carboni (CO₂) ha augmentat 2,1 ppm, i la concentració de metà (CH₄) ha augmentat 12 ppb²⁹, arribant a concentracions específiques a l'atmosfera de 417 ppm pel CO₂ i de 1.894 ppb pel

CH₄. Pels dos gasos, aquests són els màxims de concentració registrats mai per satèl·lit, i s'estima també que són els màxims de concentració en els últims dos milions d'anys pel CO₂, i en els últims 800.000 anys pel CH₄³⁰.

Novetats en l'esfera de les conseqüències de la crisi climàtica, per 2022

Segons els últims informes, aquest augment de la concentració de GEH a l'atmosfera ha seguit creixent les problemàtiques relacionades amb la crisi climàtica. Entre elles, les següents:

Augment de la temperatura de l'aire

Segons el Grup Intergovernamental d'Experts/es sobre el Canvi Climàtic (IPCC per les seves sigles en anglès), la temperatura global de la superfície

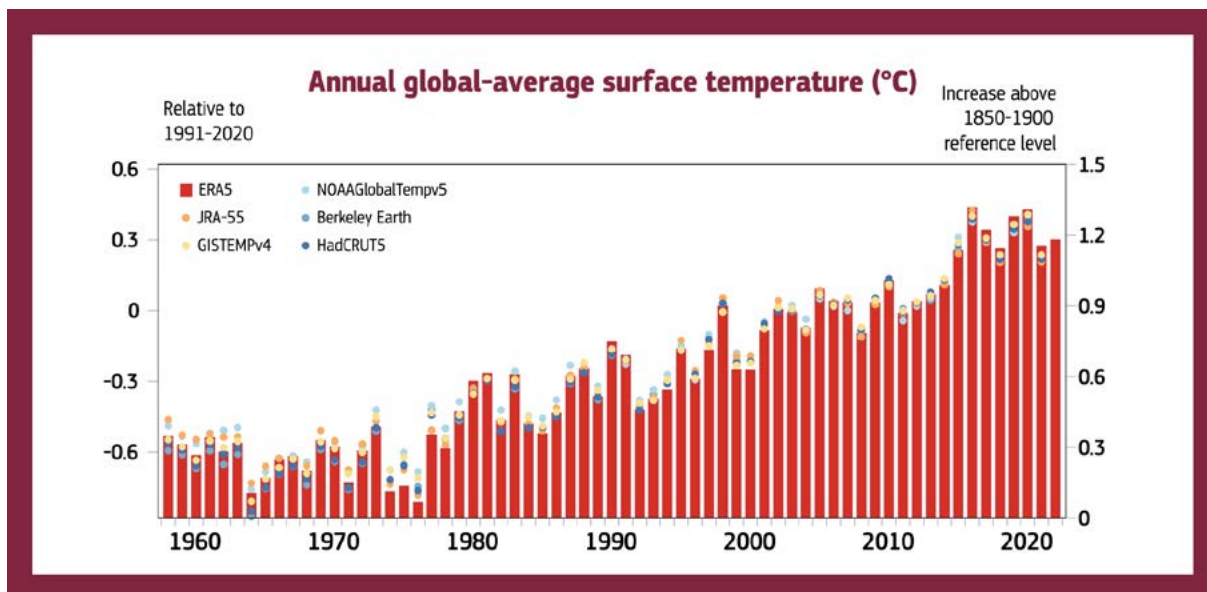
de la Terra ha augmentat 1,09 °C entre els anys 2011 i 2020, respecte a la temperatura de 1850-1900. La temperatura de la superfície del sòl, en comparació a la de la superfície dels oceans, ha sigut la que més ha augmentat, situant el seu augment en 1,59 °C, mentre que la dels oceans s'ha quedat en un augment de 0,88 °C³¹.

A la Figura 2 es pot percebre l'augment anual de temperatura relatiu a la mitjana de temperatura d'entre 1850 i 1900.

29 parts per bilion

30 Copernicus Climate Change Service (2022). L'any 2022 va ser un any de rècords d'extremes climàtics: temperatures màximes i concentracions creixents. Recuperat de <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2022-was-year-climate-extremes-record-high-temperatures-and-rising-concentrations>

31 IPCC (2021). Informe de síntesi del sisè Informe d'Avaluació del IPCC (AR6).

PROGRAMME OF
THE EUROPEAN UNION

Figura 2, Temperatura mitjana de la superfície de la Terra a través dels anys en °C

Aquest augment de temperatura s'ha fet notar especialment l'any 2022 que, a nivell general, ha estat el cinquè any més càlid en els registre global i ha comptat amb un període d'estiu boreal on tots els mesos corresponents estaven, com a mínim, en el tercer lloc entre els mesos més càlids dels registres³²³³.

Recordem que, a nivell internacional, els passats 8 anys han estat els 8 més càlids ens els registres.

A Europa, 2022 ha estat el segon any més càlid en tots els registres dels que disposem (només superat per l'any 2020), i ha tingut l'estiu més càlid registrat mai al territori, desbancant així l'estiu de 2021³⁴. 2022 ha suposat també la tercera tardor més càlida al territori europeu (superada per l'any 2020 i 2006).

A la següent figura (Figura 3) es pot veure els països d'Europa on la mitjana de temperatura de l'any 2022 ha estat la primera, segona o tercera més alta en els rànquings³⁵.

A Barcelona, el primer mes de 2022 va tenir un rècord de temperatura, arribant a 22 °C a l'Observatori Fabra, una temperatura que **feia 109 anys que no es veia en un mes de gener**³⁶. De la mateixa manera, el mateix observatori va registrar altres rècords de temperatura a Barcelona durant 2022, sent una de les més destacables els **22,4 °C registrats a ple mes de desembre**³⁷.

En general, a Catalunya, l'estiu de 2022 ha estat el més llarg registrat mai³⁸.

32 ERA5 dataset

33 Copernicus Climate Change Service (2022). L'any 2022 va ser un any de rècords d'extremes climàtics: temperatures màximes i concentracions creixents. Recuperat de <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2022-was-year-climate-extremes-record-high-temperatures-and-rising-concentrations>

34 Copernicus Climate Change Service (2022). L'any 2022 va ser un any de rècords d'extremes climàtics: temperatures màximes i concentracions creixents. Recuperat de <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2022-was-year-climate-extremes-record-high-temperatures-and-rising-concentrations>

35 ERA5 dataset

36 CCMA (2023). L'any nou i nous rècords de temperatura a Catalunya. Recuperat de <https://www.ccma.cat/el-temps/any-nou-i-nous-records-de-temperatura-a-catalunya/noticia/3137947/#origen=notirelacionada>

37 CCMA (2022). El 2022 acaba amb el tercer rècord de calor de desembre a l'Observatori Fabra en una setmana. Recuperat de <https://www.ccma.cat/el-temps/2022-sacaba-amb-el-tercer-record-de-calor-del-desembre-a-l-observatori-fabra-en-una-setmana/noticia/3204586/#origen=notirelacionada>

38 CCMA (2023). L'estiu més llarg de la història a Catalunya. Recuperat de <https://www.ccma.cat/el-temps/lestiu-mes-llarg-de-la-historia-a-catalunya/noticia/3193042/#origen=notirelacionada>

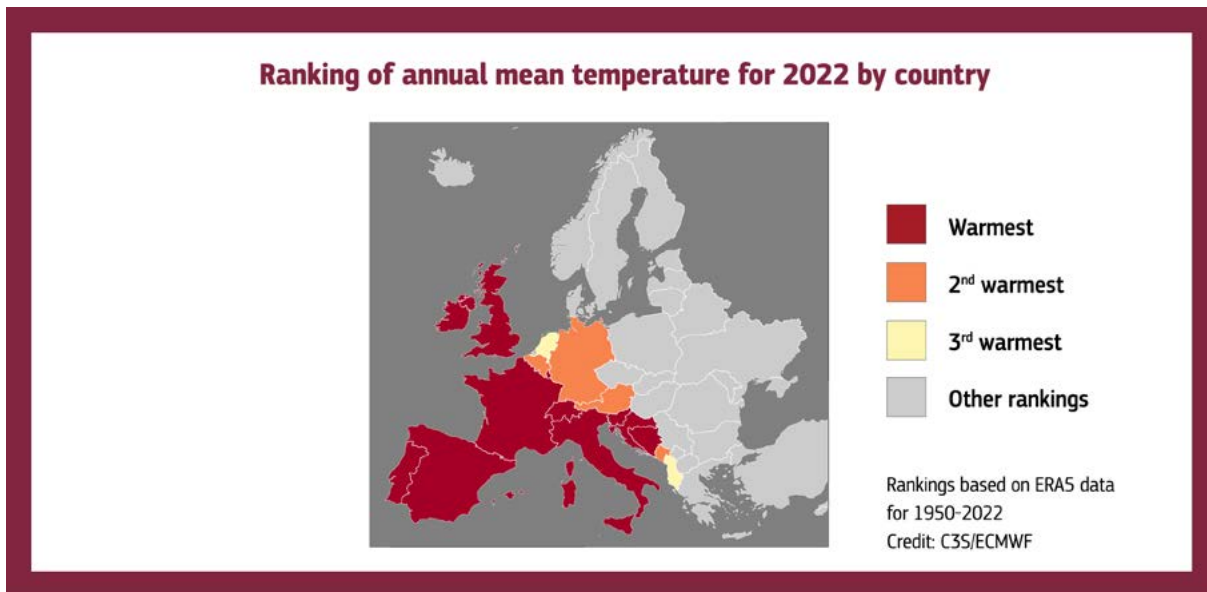

Figura 3, Posició en els «rankings» nacionals de temperatura mitjana per l'any 2022

Augment de la temperatura de l'oceà

L'aire no és l'únic element que s'escalfa a causa de l'escalfament global. Els oceans, que cobreixen la gran majoria del planeta, acumulen al voltant del 90% de la calor excedent. Com més calor s'emmagatzema al planeta Terra, més calentes es tornen les aigües superficials (primers 2.000 metres)

d'arreu, un fet que es torna irreversible en el curt i mitjà termini (de centenars a milers d'anys).

L'augment de la temperatura de l'aigua porta a diversos problemes ambientals com pot ser l'extinció d'espècies marines.

A la següent figura (figura 4) es pot observar la tendència d'augment de temperatura de les aigües superficials del planeta, des de 1958 fins 2022 (en Wm^2)³⁹.

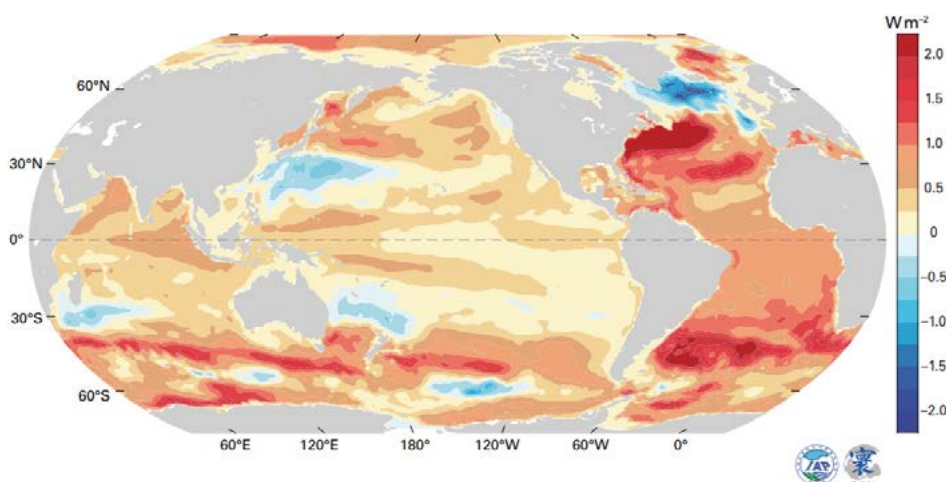

Figura 4, Tendència d'augment de temperatura de les aigües superficials del planeta, des de 1958 fins 2022 (en Wm^2)

39 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=22265#_ZHSXPXBzIX

Precipitacions i sequeres

La crisi climàtica va comportar durant 2022 canvis en les precipitacions arreu del món, que juntament amb l'augment de la temperatura van donar lloc a condicions de sequera al territori. Entre altres territoris, les reduccions en les precipitacions i les condicions de sequera van augmentar a la regió de la banya d'Àfrica (especialment a Kènia, Somàlia i Etiòpia), el Pakistan i la Índia⁴⁰.

Al Sud d'Europa, a causa de les sequeres de 2022, diversos països europeus van anunciar problemes en el terreny agrícola entre d'altres sectors.

A Catalunya, la sequera es va considerar com a "extrema" durant els primers mesos de l'any (fins març de 2022) i durant els últims mesos (a partir de finals d'octubre). La resta de mesos, exceptuant alguns dies de març i maig i el període agost-octubre, van ser considerats com a períodes de sequera "severa" (Figura 5)⁴¹.

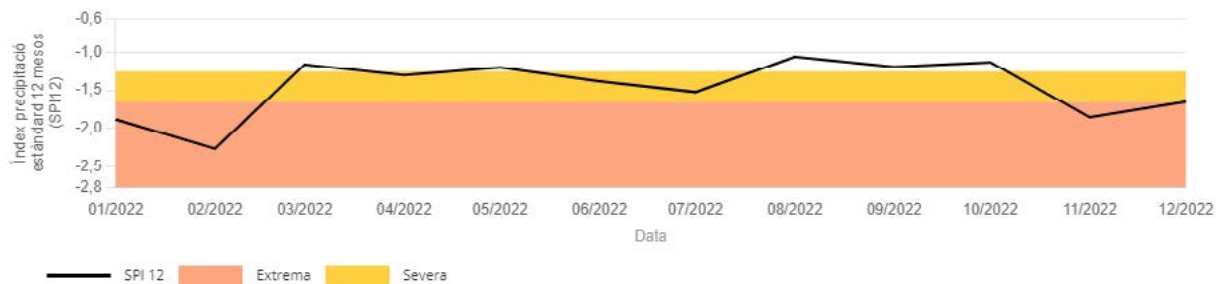

Figura 5. Índex de precipitació a Catalunya i índex de sequera per l'any 2022

Durant febrer de 2022, l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) va activar la prealerta per sequera en el sistema Ter-Llobregat, una prealerta que va activar l'augment de la producció de les dessalinitzadores però que no va comportar restriccions dels usos de l'aigua.

Durant juliol de 2022, l'ACA va fer un as més, declarant l'alerta per sequera en 135 municipis d'Osona, el Ripollès, l'Anoia, l'Alt Penedès, el Bages, el Berguedà, el Moianès i el Vallès Occidental. Aquest cop, si que es van posar restriccions en l'ús de l'aigua per l'agricultura, la ramaderia, la indústria i els usos recreatius.

Poc després, **l'agost de 2022 es va mostrar altament tempestuós** a les contrades i a les capçaleres dels rius principals, canviant la situació per complet als embassaments durant uns mesos.

Tot i les pluges d'estiu, **el 25 de novembre de 2022 l'ACA va tornar a declarar l'alerta per sequera** al sistema Ter-Llobregat, incloent més de 200 nous municipis. Comptant els municipis que ja s'hi incloïen, es va arribar a tenir més de **500 municipis en alerta per sequera** (6,7 milions de

persones). En aquests municipis es van activar noves restriccions en l'ús de l'aigua, que no incloïen l'ús domèstic⁴².

Els fenòmens extrems

La crisi climàtica comporta, cada cop, més fenòmens meteorològics extrems com les onades de calor, inundacions, incendis, etc. A continuació es fa un resum dels fenòmens extrems més importants experimentats durant 2022:

Inundacions

Durant 2022, les inundacions s'ha fet molt presents, especialment a Austràlia, que ha patit alguns episodis extrems, a la Índia, on s'han reportat 700 morts en època de monsons, al Brasil i al Sahel, on s'han denunciat 603 morts a Nigèria i 159 al Níger.

Tot i que hi ha hagut inundacions a diversos llocs, Pakistan ha estat un dels països que més ha rebut les conseqüències de la crisi climàtica aquest 2022. El país va patir unes inundacions excepcionals durant l'època de monsons (juliol i agost) en el

40 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?vl=notice_display&id=22265#.ZHSSPXZBzIX

41 Agència Catalana de l'Aigua (s.d.). Estat actual de les conques hidrogràfiques de Catalunya. Recuperat de <https://aplicacions.aca.gencat.cat/visseq/estat-actual>

42 Meteocat (2023). Tres situacions extraordinàries: la sequera de 2021-2023, l'estiu de 2022 i l'any 2022 el més càlid. Recuperat de <https://www.meteotecadecatalunya.cat/Meteoteca/tres-situacions-extraordinaries-la-sequera-de-2021-2023-lestiu-de-2022-i-lany-2022-el-mes-calid/>

9% de l'àrea territorial (uns 75.000 km²). Van morir 700 persones, i se'n van quedar afectades 33 milions. Les pèrdues totals de Pakistan es calculen en uns 30.000 milions de dòlars^{43|44}.

Incendis

Les onades de calor, les sequeres i l'augment general de la temperatura, sovint es tradueixen en incendis forestals, massa cops descontrolats. Durant 2022, diversos països van veure part dels seus territoris cremats. D'entre ells, podríem destacar el Sud de França, amb 62.000 hectàrees cremades; Algèria, amb 44 morts a causa dels focs; la Índia, que va denunciar pèrdues grans de camps de cereals⁴⁵.

Per l'Estat espanyol, França, Alemanya i Eslovènia, 2022 ha estat l'any amb més emissions

liligades als incendis, dels últims 20 anys. El mateix ha passat amb les emissions vinculades als incendis de l'Amazones, que també han estat les més altes dels últims 20 anys⁴⁶.

Onades de calor i calor tòrrida

A part de l'augment mitjà de la temperatura, la crisi climàtica comporta sovint onades de calor o de fred extrems. A Europa, i especialment a la zona mediterrània, 2022 li va portar diverses onades de calor durant els tres mesos d'estiu. Itàlia, per exemple, experimentava temperatures de 40 °C a finals de juny, mentre que el Marroc experimentava un rècord de 49.1 °C una mica abans, el 10 de juny.

A la Figura 6 es poden veure les anomalies en termes de temperatura, arreu del planeta, per l'any 2022 en comparació amb el període 1991-2021.

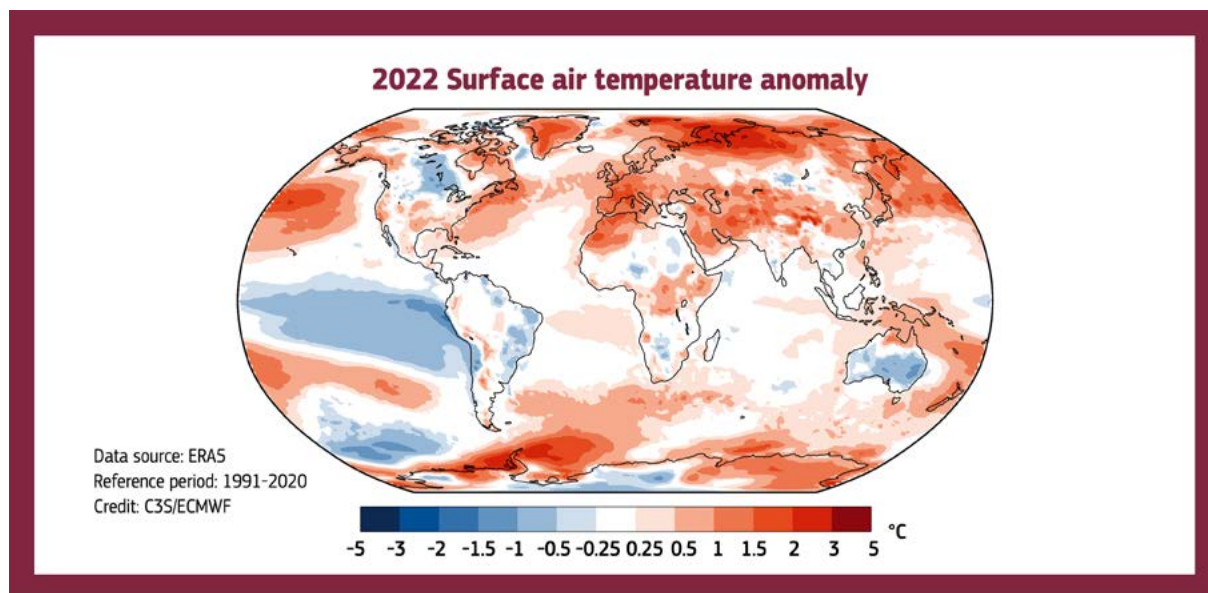

Figura 6, Anomalia de la temperatura de la superfície del planeta Terra per l'any 2022 respecte el període 1991-2020

43 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=22265#.ZHSSPXZBzIX

44 Copernicus Climate Change Service (2022). L'any 2022 va ser un any de rècords d'extrems climàtics: temperatures màximes i concentracions creixents. Recuperat de <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2022-was-year-climate-extremes-record-high-temperatures-and-rising-concentrations>

45 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=22265#.ZHSSPXZBzIX

46 Copernicus Climate Change Service (2022). L'any 2022 va ser un any de rècords d'extrems climàtics: temperatures màximes i concentracions creixents. Recuperat de <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2022-was-year-climate-extremes-record-high-temperatures-and-rising-concentrations>

A l'Estat espanyol, més de 4.600 persones van morir a causa (directa o indirecta) de les altes temperatures. A la resta d'Europa es van veure també morts associades a la calor: 4.500 a

Alemanya, 2.800 al Regne Unit, 2.800 a França i 1.000 a Portugal⁴⁷.

A Catalunya, les temperatures van arribar fins als 43,6 °C a Vinebre, i van superar els 40 °C en diversos municipis (Figura 7)⁴⁸.

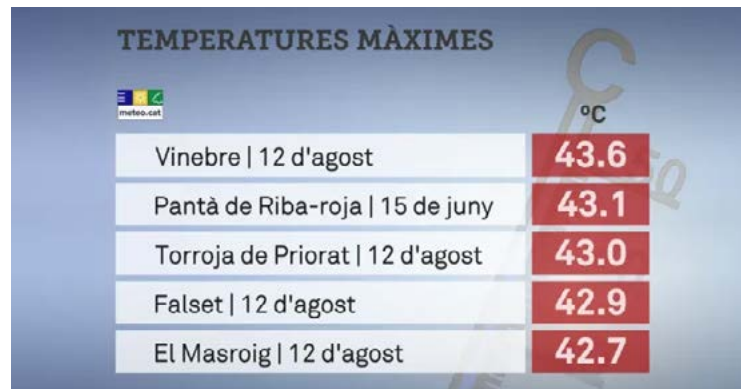

Figura 7, Temperatures màximes registrades a Catalunya per l'any 2022

Glaceres

L'extensió del **gel de l'Àrtic** va ser, durant 2022, més petita que la mitjana de 1991–2020 per la majoria de l'any. El 18 de setembre, es va registrar la placa de gel més petita de l'any, amb només 4.67 milions de km². L'extensió del **gel de l'Antàrtic** va baixar fins a 1.92 milions de km² el 25 de febrer del mateix any, **el nivell més inferior en els registres**, i quasi 1 milió de km² per sota de la mitjana de 1991-2020^{49|50}.

Pel que fa als glaciers, es va observar durant 2022 que perdien aigua a una velocitat molt superior a la de la última dècada. Als Alps Europeus, aquesta pèrdua va ser encara més gran, situant-se molt per sobre de la variabilitat històrica estudiada per aquests glaciers⁵¹.

Nivell del mar

El derretiment dels casquets polars i l'escalfament de l'aigua provoquen l'augment del nivell del mar. Aquest augment ha estat, de mitjana, d'uns 3.4 ± 0.3 mil·límetres a l'any, durant els últims 30 anys (1993–2022), però la taxa d'augment s'ha accelerat en els últims anys (2013-2022) respecte la primer decenni estudiat (1993-2002).

I 2022 no n'ha estat una excepció, i la taxa d'augment del nivell del mar sobrepasa ja els 4 mil·límetres a l'any⁵².

47 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=22265#.ZHSSPXZBzIX

48 CCMA (2022). Resum de dades extremes i notícies del temps del 2022. Recuperat de <https://www.ccma.cat/el-temps/resum-de-dades-extremes-i-noticies-del-temps-del-2022/noticia/3204667/>

49 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=22265#.ZHSSPXZBzIX

50 Copernicus Climate Change Service (2022). L'any 2022 va ser un any de rècords d'extremes climàtics: temperatures màximes i concentracions creixents. Recuperat de <https://climate.copernicus.eu/copernicus-2022-was-year-climate-extremes-record-high-temperatures-and-rising-concentrations>

51 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=22265#.ZHSSPXZBzIX

52 WMO (2015). Informe de síntesi de l'Organització Meteorològica Mundial (OMM) sobre el clima mundial 2015: Fer front al canvi climàtic i donar forma al nostre futur. Recuperat de https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=22265#.ZHSSPXZBzIX

Avenços i retrocessos en la legislació en matèria de justícia climàtica

Àmbit internacional

La COP27, un període de negociacions climàtiques desaprofitat

Si 2021 va ser un any d'avenços en l'àmbit internacional dels acords climàtics, gràcies als resultats de la COP26 (la "Conferència de les Parts", COP per les seves any sigles en anglès) del Conveni Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (CMNUCC), la conferència del clima de 2022, la COP27, va deixar molts punts de les negociacions sense resoldre.

La COP27 es va celebrar a Egipte a finals de 2022, un any després de tancar el "Llibre de Regles" de l'Acord de París⁵³, i acordar el "Pacte Climàtic de Glasgow". Si la COP26 va ser determinant per algunes de les millores en els acords climàtics, com ara l'acord de reducció de les emissions de GEH del 45% per 2030 i l'arribada a la carbono-neutralitat per 2050, la COP27 es determina per haver tingut una participació activista molt baixa, i per la falta d'acords ambiciosos en diversos àmbits.

53 Per més informació, consultar la publicació «Anuari de Drets Socials 2021, Observatori DESC», disponible a: https://observatoridesc.org/sites/default/files/publication/files/anuari_drets_socials_2021_odesc_0.pdf

L'anàlisi dels resultats és especialment decebedora tenint en compte que la COP27 es presentava com la primera, en molts anys, de celebrar-se al Sud Global, i més concretament a Àfrica. Aquest fet, acompanyava i donava cos a la narrativa que defenia que la COP27 seria la "COP de la implementació", on es treballaria per posar en marxa l'Acord de París i s'aconseguirien aterrar discussions sobre adaptació i finançament, els dos temes més importants pel Sud Global en aquest espai de negociacions.

A continuació es fa un resum dels resultats de la COP27, en alguns dels àmbits de les negociacions més importants.

Mitigació

La COP26 va acabar amb una decisió final que demanava, per primera vegada, l'acceleració dels esforços per a l'eliminació progressiva de l'energia del carbó i dels subsidis ineficients als combustibles fòssils. Durant la COP27, l'Índia va ser pionera en fer extensiva aquesta demanda d'eliminació progressiva a tots els combustibles fòssils (no únicament al carbó). Les demandes de l'Índia van ser recolzades per la Unió Europea i 80 països més. Tot i així, **la presidència de la COP es va decantar cap a mantenir el text tal com estava escrit i no avançar les negociacions en aquest aspecte.**

Altres línies de negociació relacionades amb la mitigació de GEH van quedar també sense nous pactes a la COP27. Per exemple, el grup que treballava en els acords de reducció de les emissions no va extreure conclusions novadores en la metodologia per acordar responsabilitats d'esforços nacionals. Pel contrari, la COP es va acabar simplement reafirmant el que ja s'havia aprovat a la COP26.

Adaptació

El grup que negociava sobre l'adaptació a la crisi climàtica, va fer avenços relatius entorn a la concreció del "Objectiu Global d'Adaptació", buscant estructurar la pròpia discussió, per poder fer avançaments reals a partir de 2023.

Finançament

El finançament es presentava com un dels temes claus a discutir durant la COP d'Egipte. Les discussions van acordar la necessitat de revisar el sistema financer internacional per donar resposta a les necessitats de moure fluxos grans de capital per mitigar i adaptar-nos a la crisi climàtica. Així, s'ha fet una crida als bancs i multilaterals i de desenvolupament i a les institucions financeres a canviar els seus mecanismes per adaptar-los a la prioritat de mobilitzar finançament climàtic.

Tot i no arribar a l'aportació financera necessària pactada, any rere any, la COP27 va servir per seguir discutint sobre un possible nou objectiu en aquesta matèria.

Pèrdues i danys

L'apartat de Pèrdues i danys va ser, de lluny, l'apartat de les negociacions on més es va avançar. De forma històrica i després de dècades de lluita per part del Sud Global, durant la COP27 es va aprovar la creació d'un fons monetari independent (a part del finançament dirigit a mitigació i adaptació), per "compensar" les pèrdues i els danys dels països que més han patit la crisi climàtica. Per ara, l'estructura i funcionament d'aquest fons nou, així com les parts que hauran de posar-hi diners i les parts que rebran finançament, són encara temes a estudiar i s'espera que es pugui avançar en aquesta direcció de cara a la COP28, a finals de 2023.

La bretxa d'emissions entre les promeses nacionals de mitigació i els objectius pactats s'escurça, però no suficient

Tot i els acords internacionals per reduir les emissions, igual que l'any 2021, segueix existint una discordança greu entre les promeses de reducció d'emissions dels països davant de les Nacions Unides (NDC per les sigles en anglès de «Contribució Nacionalment Determinada») i les reduccions que serien necessàries per aconseguir l'objectiu global de temperatura de l'Acord de París. És a dir, les promeses de reduccions d'emissions nacionals no són prou ambicioses com per mantenir l'escalfament global per sota dels 1,5 °C que marca l'Acord de París.

Durant 2022, va sortir a la llum l'informe anual "Emissions Gap Report 2022. The Closing Window, Climate crisis calls for rapid transformation of societies" un informe que detalla la distància entre les promeses climàtiques actuals i el camí de reducció d'emissions que s'ha de seguir per encaminar-nos cap a un increment de la temperatura global igual a 1,5 °C en comparació de l'època preindustrial.

Segons l'últim informe, tenint en compte l'aplicació correcta de les promeses de reducció d'emissions de totes les parts de l'Acord de París, les emissions per l'any 2030 serien, encara, entre **20 i 23 Gt CO₂eq més altes del que marcaria el camí dels 1,5 °C** (Figura 8).

Es calcula que **l'escalfament global a finals de segle serà de 2,6°C si es compleixen plenament tots els compromisos incondicionals per a 2030**, una xifra molt per sobre del límit d'augment de temperatura acordat. Aquest augment seria de 2,4 °C si també es compleixen tots els compromisos de reducció d'emissions condicionals (aquests són els compromisos nacionals que es condicionen a la proporció de mitjans internacionals de suport o es compleixen altres condicions).

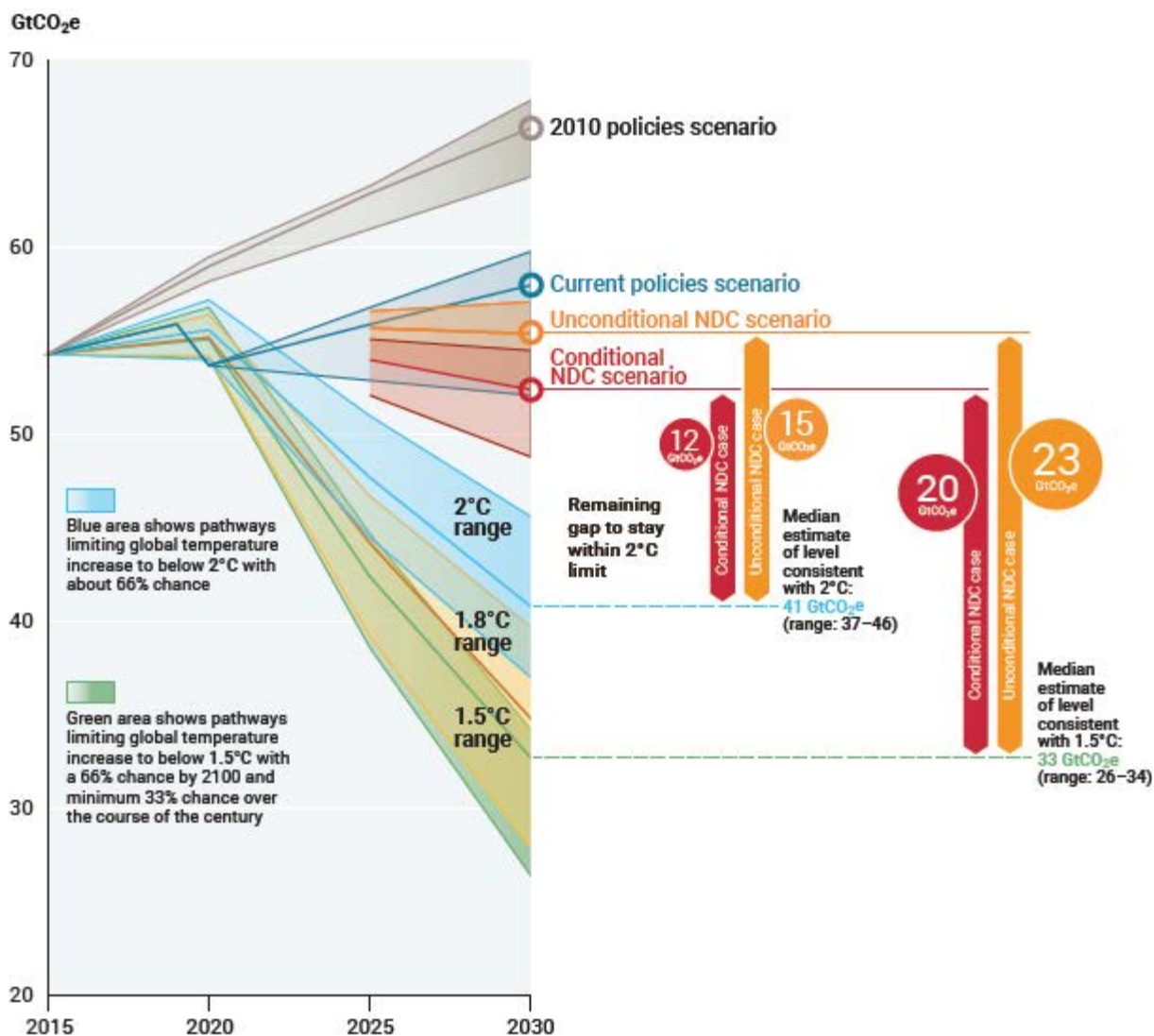

Figura 8, «Gap» entre els escenaris marcats per les polítiques de reducció d'emissions i l'escenari dels 1,5 °

Si no s'apliquessin unes polítiques diferents a les actuals, es calcula que la temperatura del planeta augmentaria en 2,8 °C respecte l'època preindustrial⁵⁴.

Respecte l'informe presentat en l'Anuari de Drets Socials 2021, aquest "gap" entre les promeses de reducció d'emissions i la reducció real necessària per complir amb l'Acord de París, s'ha fet una mica més estret. És a dir, **les promeses de reducció d'emissions presentades l'any 2022 han estat més ambicioses que aquelles promeses de 2021, fent que la distància a escurçar per encarrilar-nos amb l'escenari dels 1,5 °C sigui 5**

Gt CO₂e més petita tant per les reduccions condicionals com per les incondicionals.

Tot i això, és vital que els països revisin els seus plans de futur respecte la descarbonització de la seva economia d'una forma més ambiciosa. Aquesta crida és la mateixa que va fer el Secretari General de les Nacions Unides, Antonio Guterres, l'any 2021, quan va alentar als països a revisar i re-enviar els seus compromisos de reducció d'emissions de cara a la COP27. La crida no va ser suficient i es va arribar a la COP27 amb només al voltant de 30 compromisos revisats.

54 Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient. (2022). Informe sobre la bretxa d'emissions 2022. Recuperat de <https://www.unep.org/emissions-gap-report-2022>

Implementant el Dret a un ambient sa, net i sostenible

Durant 2021, es va aprovar al **Consell de Drets Humans de l'ONU a Ginebra** l'accés a un medi ambient saludable i sostenible com un dret universal. Aquesta declaració va ser aprovada per l'organisme intergovernamental de les Nacions Unides responsables de la promoció i protecció de tots els drets humans a tot el món i compost per 47 estats. Aquesta, com la resta de les resolucions del Consell de Drets Humans, no era jurídicament vinculant, però contenia forts compromisos polítics per reconèixer el dret a un medi ambient sense riscos, net, saludable i sostenible com un dret humà important per al gaudi de la resta de drets humans, i

observa que aquest mateix dret està estretament relacionat amb altres drets que són conformes al dret internacional vigent.

Uns mesos després, el 28 de juliol de 2022, l'**Assemblea General de les Nacions Unides** va declarar el dret de totes les persones del planeta a un medi ambient sa. Aquesta declaració es va aprovar a través d'una resolució⁵⁵ aprovada amb 161 vots a favor i 8 abstencions a la seu de les Nacions Unides (NU) a Nova York, per part dels 193 membres de les NU. Igual que la declaració de 2021, aquesta **tampoc és legalment vinculant**, però s'espera que ajudi als estats a poder aplicar polítiques de defensa del medi ambient als seus territoris⁵⁶.

Àmbit comunitari

La Unió Europea no avança tant com durant 2021 en les noves legislacions en matèria de justícia climàtica

Si 2021 va ser un any de grans avenços en la legislació climàtica, 2022 hauria de ser l'any de la implementació d'aquestes noves polítiques. *A continuació s'exposen alguns dels avenços més importants en matèria climàtica i ambiental per la Unió Europea durant 2022:*

Una nova NDC per la Unió Europea?

Tal com s'ha explicat en l'apartat anterior, un dels grans problemes que tenim per fer front a la crisi climàtica és la gran manca d'ambició política dels estats membres del CMNUCC. Aquesta falta d'ambició es tradueix en NDCs que recullen contribucions nacionals insuficients, que a la vegada, no ajuden suficient a la reducció internacional d'emissions de GEH que ens portarien a un escenari de 1,5 °C d'escalfament.

Donat que l'any 2021 la Unió Europea va entregar una nova i millorada versió de la seva NDC comprenent el període 2021-2030, quan a finals d'any el Secretari General de les Nacions Unides

va fer una crida a la necessitat de totes les parts de re-escrivir les seves NDC, la UE no va escoltar.

Així la UE (igual que la majoria de la resta de països del món) va arribar a la COP27 (finals de 2022) sense haver fet els deures d'augmentar més d'ambició les seves promeses de reducció d'emissions.

A la meitat de la COP27, però, un dels vicepresidents de la Comissió Europea va anunciar públicament la intenció de la UE d'augmentar la seva reducció d'emissions per 2030 des d'un 55% (anunciat en la seva última NDC) a un 57%⁵⁷.

Implementació de la nova Llei Europea del Clima i el «Fit for 55»

L'any 2021, la Comissió Europea va aprovar la Llei Europea del Clima, recollint les contribucions de la UE al CMNUCC a través dels mecanismes legislatius i vinculants interns de la UE, i va presentar també el paquet de polítiques "Fit for 55" per revisar i actualitzar la legislació climàtica de la UE.

Els objectius de la llei i el paquet «Fit for 55» eren els següents:

- Establir la direcció a llarg termini per aconseguir l'objectiu de neutralitat climàtica pel 2050

55 Biblioteca Digital de les Nacions Unides. (s.d.). Informe sobre el desenvolupament sostenible mundial 2022: Avenços de la sostenibilitat per a tots. Recuperat de <https://digitallibrary.un.org/record/3982508?ln=en>

56 Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient. (s.d.). Pas històric: les Nacions Unides declaren el dret a un entorn sa com un dret humà. Recuperat de <https://www.unep.org/news-and-stories/story/historic-move-un-declares-healthy-environment-human-right>

57 Euronews. (2022, 15 de novembre). No ens retrocedirem: el cap de clima de la UE anuncia un objectiu actualitzat de reducció d'emissions a la COP27. Recuperat de <https://www.euronews.com/green/2022/11/15/not-backtracking-eu-climate-chief-announces-updated-emissions-goal-at-cop27>

a través de totes les polítiques, de forma socialment justa i rendible

- Establir un objectiu més ambiciós de la UE per a 2030, amb la finalitat de situar a Europa en una senda responsable per a aconseguir la neutralitat climàtica en 2050
- Crear un sistema de seguiment dels avanços i prendre noves mesures si és necessari
- Proporcionar previsibilitat als inversors i altres agents econòmics
- Garantir que la transició cap a la neutralitat climàtica sigui irreversible
- Es preveia un objectiu climàtic intermedi per a 2040 que es fixarà en els pròxims anys.

L'any 2022, seguint amb la feina feta el 2021, el Consell de Medi Ambient Europeu i el Parlament Europeu van arribar a un acord per modificar una part del «Fit for 55». Específicament, van posar al dia el sistema de repartiment de permisos d'emissions de GEH (EU ETS) per part d'alguns sectors econòmics.

El EU ETS és el sistema amb el que compta la UE per poder dividir una part de les emissions corresponents a la comunitat entre les empreses més contaminants del territori. Així, la UE tradueix la fita de reduccions d'emissions marcada a la NDC europea (ara d'una reducció del 55% per 2030), entre permisos d'emissions anuals que reparteix (de forma gratuïta o en format de subhasta) entre diverses empreses.

Durant 2022, doncs, la revisió del «Fit for 55» va resultar en una revisió del EU ETS, que va concloure en un augment de l'ambició de les reduccions d'emissions des d'un 61% fins a un 62% pels sectors involucrats en el sistema de permisos. De la mateixa manera, durant 2022 es va aprovar preliminarment la revisió de la part del sistema EU ETS que inclou el sector de l'aviació⁵⁸.

«Carbon border adjustment mechanism», una protecció del mercat europeu sostenible que pren forma el 2022

2022 ha estat un any important per algunes polítiques proteccionistes de la Unió Europea. La comunitat fa temps que veu que les noves polítiques ambientals estrictes europees poden portar a una «fuga del carboni» o, altrament dit, a que les empreses que ara estan a la UE se'n vagin a altres països estrangers amb polítiques menys demandants.

Per evitar que les empreses marxïn del territori i per protegir també a les que es quedin i inverteixin en produir béns de forma sostenible d'un mercat

estranger massa barat, el Consell Europeu ha posat en marxa la creació d'un nou mecanisme de protecció pel mercat europeu. Aquest nou mecanisme s'anomena «carbon border adjustment mechanism» (CBAM) i busca que els esforços de la UE per baixar les emissions no quedin desbancats per un augment de les emissions fora de les fronteres.

EL CBAM serà un import que s'aplicarà als productes importats per la UE quan passin la frontera, i el preu que s'haurà de pagar dependrà de quant de contaminant hagi sigut la producció d'aquest mateix producte.

El 15 de març de 2022, el Consell Europeu va acordar un primer text propositiu del CBAM, i el desembre de 2022 el Parlament Europeu va arribar a un acord provisional de la creació d'aquest mecanisme amb el Consell.

Reduccions de metà a la UE

2022 va ser un any relativament important també perquè el Consell Europeu va arribar a un acord general sobre la proposta de la Comissió Europea sobre la reducció de les emissions de metà (és el segon GEH més important després del CO₂) en el sector energètic. Aquesta proposta es va presentar l'any 2021 com a part del paquet «Fit for 55» i neix després que a la COP26 la UE i més de 100 països més es comprometessin a reduir les seves emissions de metà en un 30% per a 2030 en comparació amb els nivells de 2020 (aquest compromís se'l coneix com el Compromís de Metà Global).

Social climate fund

Finalment, l'any 2022 el Consell i el Parlament Europeu van arribar a un acord polític provisional la proposta del Fons Social pel Clima, un fons monetari de fins a 65 bilions d'euros que pretén abordar l'impacte social de les noves polítiques climàtiques europees. La idea d'aquest fons és cobrir les ajudes directes temporals a la renda per persones en situació de vulnerabilitat, i microempreses i usuaris de transport públic vulnerables⁵⁹.

58 Consell de la Unió Europea. (s.d.). Ajustat per al 55: el pla de la UE per a una transició verda. Recuperat de <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

59 Consell de la Unió Europea. (s.d.). Ajustat per al 55: el Fons Social per al Clima de la UE. Recuperat de <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/fit-for-55-social-climate-fund/>

Àmbit estatal

L'any 2021, El Govern de l'Estat espanyol va aprovar el Marc Estratègic d'Energia i Clima a través del qual es posaven en marxa “mesures que facilitin el canvi cap a un model econòmic, sostenible i competitiu que contribueixi a posar fre al canvi climàtic”. Aquest Marc Estratègic s'estructura en tres pilars:

1. Pla Nacional Integrat d'Energia i Clima (aprobat el 2021)
2. Llei de Canvi Climàtic (aprovada el maig 2021)
3. Estratègia de Transició Justa (aprovada el 2020)

A més, 2021 va ser el primer any d'implementació del **Pla Nacional d'Adaptació al Canvi Climàtic (PNACC)**, proposat pel Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic (MITECO) i que recull el període 2021-2030. El PNACC busca convertir-se en un instrument per adaptar l'Estat Espanyol als riscos derivats de la Crisi Climàtica i a les polítiques de recuperació econòmica enfront de la pandèmia.

L'any 2022 ha avançat en la implementació d'aquest pla nacional, a través de l'aprovació de les mesures concretes d'implementació del pla pel període 2021-2025. El febrer de 2022, doncs, va veure aprovar el primer Programa de Treball del PNACC a través de l'aprovació de 257 mesures noves per l'adaptació del territori als efectes de la crisi climàtica⁶⁰.

Altres canvis legislatius recents i accions nacionals posades en marxa durant 2022

L'Estat espanyol entrega la Vuitena Comunicació Nacional a les Nacions Unides

Els països del CMNUCC han de presentar les seves Comunicacions Nacionals a la secretaria del Conveni Marc cada quatre anys. La Comunicació nacional entregada el 14 de desembre de 2022 va ser la vuitena que entrega l'Estat espanyol i detalla les circumstàncies nacionals de cara a la crisi climàtica, així com l'inventari nacional d'emissions de GEH, les polítiques aplicades per la mitigació i l'adaptació a la crisi, i la projecció que se'n fa pel futur.

Aquesta i la resta de Comunicacions Nacionals són públiques i revisables a la web del CMNUCC: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/8CN_Espa%C3%B1a_2022_12_13.pdf

Pla Forestal Espanyol 2022-2032

El Consell de Ministres va aprovar, el 20 de desembre de 2022, el Pla Forestal Espanyol 2022-2032, d'acord amb el que s'estableix en l'article 30 de la Llei 43/2003, de 21 de novembre, de muntanyes.

El Pla Forestal és l'instrument de planificació a llarg termini de la política forestal espanyola, segueix l'Estratègia Forestal Espanyola horitzó 2050, i proposa un total de 289 mesures que tenen l'objectiu d'aconseguir muntanyes gestionades, ben conservades, resilents al canvi climàtic, etc⁶¹.

Nova llei de residus i Reial decret 646/2020

En matèria de residus, 2022 ha estat un any per l'actualització de la normativa. Així, durant 2022 s'ha aprovat la nova Llei 7/2022 de residus i sòls contaminats per a una economia circular, que marca la pauta en aquest sector buscant una correcta gestió de residus i la reducció d'emissions GEH.

La nova llei estableix la obligatorietat de la recollida separada de determinades fraccions de residus i inclou un impost a l'abocament i a la incineració del rebuig.

D'aquesta mateixa llei se'n deriven el Programa de prevenció de residus i el Pla estatal marc de gestió de residus.

Adicionalment, també s'ha aprovat un nou Reial decret 646/2020 que regula l'eliminació de residus en abocador, que reforça el tractament previ dels residus.

El Mar Menor, un cas d'avenç en els drets de la naturalesa a l'Estat espanyol

L'Estat espanyol ha pres la decisió d'avançar cap a la protecció dels ecosistemes a través de noves formes legislatives, innovadores a l'estat. El 30 de setembre de 2022, el govern va aprovar la Llei 19/2022, donant reconeixement de personalitat jurídica a la llacuna del Mar Menor i la seva conca, comptant amb els seus 1.600 km² i els seus aqüífers.

60 Ministeri per la Transició Ecològica i el Règim Demogràfic. (s.d.). 8a Conferència Nacional sobre Canvi Climàtic. Recuperat de https://www.miteco.gob.es/es/cambio-climatico/temas/8cn_tcm30-548488.pdf

61 Ministeri per la Transició Ecològica i el Règim Demogràfic. (s.d.). Política forestal a Espanya: Plaificació forestal. Recuperat de https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/politica-forestal/planificacion-forestal/politica-forestal-en-espana/pfe_plan_forestal_esp.aspx

La llei arriba a port a causa d'una destrossa ambiental de grans dimensions en aquest ecosistema, que ja constava com un espai protegit. Donat el lligam entre l'ecosistema del Mar Menor i la població dels voltants, es va causar una gran indignació social per la poca protecció del territori, fet que va unir l'esforç de la ciutadania i un equip de juristes compromesos en la defensa ambiental, que van organitzar una Iniciativa Legislativa popular (ILP) que va aconseguir recollir 640.000 signatures per l'aprovació de la llei.

Però, per què és tan innovadora aquesta nova llei? A part de donar personalitat jurídica a un ecosistema, fent de la pròpia llei ja una eina legal

pionera al món per protegir la natura, també es posen en marxa diversos mecanismes per fer real aquesta protecció.

Una d'aquestes eines seria, per exemple, l'inici d'un procés democràtic per prendre les decisions relacionades amb la preservació i restauració de l'espai. Donat que aquesta nova persona jurídica no pot defensar-se per si sola, es designarà persones tutores del Mar Menor d'entre la ciutadania i les administracions públiques per formar una Comissió de Representació. A més, el Mar Menor també comptarà amb un Comitè de Seguiment i un Comitè de Científic.

Àmbit català

La Llei catalana de Canvi Climàtic (2017) i les seves modificacions el 2022

A Catalunya les polítiques sobre la crisi climàtica es regeixen per la Llei de Canvi Climàtic catalana (Llei 16/2017), aprovada l'1 d'agost de 2017 pel Parlament de Catalunya i els decrets de modificació de la llei que es van aprovar durant 2021. Els objectius de la llei, a vistes de 2030 i 2050, són entre d'altres:

- Aconseguir un 50% de la demanda elèctrica a partir d'energies renovables per l'any 2030;
- Cobrir la totalitat de la demanda energètica a partir d'energies renovables per l'any 2050, afavorint l'accés a un model econòmic i energètic no dependent dels combustibles fòssils ni nuclears a través de la transició cap a una economia baixa en carboni;
- Reduir en un 50% la dependència dels combustibles fòssils, especialment dels derivats del petroli en l'àmbit del transport rodat i dels ports de mercaderies i esportius en l'horitzó de l'any 2040;
- Impulsar polítiques d'estalvi i eficiència energètics, amb el propòsit de reduir el consum final

d'energia almenys un 2% anual per a arribar com a mínim al 27% l'any 2030, excloent-ne els usos no energètics; i

- Reduir la dependència energètica de Catalunya de recursos energètics externs.

L'Anuari de Drets Socials de 2021 de l'Observatori DESC marcava el retard seguit a la implementació de moltes de les promeses de la Llei 16/2017, que l'any 2021 seguien incomplertes. L'any 2022 ha servit per avançar algunes d'aquestes promeses de la llei, concretament:

Establiment Taula Social pel Canvi Climàtic

Segons l'Article 31 de la Llei 16/2017, s'havia de crear un òrgan col·legiat adscrit al departament competent en matèria de canvi climàtic que canalitzés la participació, la informació i la consulta a les entitats i organitzacions més representatives del teixit social, econòmic i ambiental de Catalunya sobre les polítiques climàtiques.

A finals de 2021 encara no s'havia aprovat forma d'implementació de la Taula social del canvi climàtic, però el 22 de febrer de 2022 es va aprovar el Decret 31/2022, estableix la composició i el règim de funcionament de la Taula. Així, el decret explica com ha de funcionar aquest nou òrgan, qui serà assegut a la taula, i cada quan es reuniran. El decret es va aprovar a proposta de la consellera d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural, i va ser sotmès al dictamen preceptiu del Consell Econòmic i Social de Catalunya.

A finals de 2022, tot i l'aprovació de la nova norma, la Taula encara no s'havia reunit ni una sola vegada⁶²⁶³.

Pressupostos de carboni

Igual que la Taula Social pel Clima, l'article 7 de la Llei 16/2017 establia mesurar pressupostos de carboni màxims i anuals per certs sectors econòmics contaminants. Aquests pressupostos havien de ser pactats abans de finals de 2020, però el termini ha estat incomplert, principalment per falta de recursos.

A finals de 2022, la feina tècnica que suposa establir aquests pressupostos estava ja en marxa, però encara pendent de ser acabada.

S'estableix la primera Assemblea pel Clima de Catalunya

L'Anuari de Drets Socials de 2021 presentava la necessitat d'establir una Assemblea Climàtica Catalana del Canvi Climàtic. El 21 de setembre de 2022, el president de la Generalitat de Catalunya, Pere Aragonès, va anunciar la creació de l'assemblea, seguint amb l'exemple de països com Escòcia, Àustria, Irlanda, Alemanya, França o el Regne Unit.

Segons l'anunci, la nova assemblea estarà conformada per entre 100 i 150 que representaran a la societat catalana i seran escollides per sorteig.

Un cop va quedar aprovada la creació de l'Assemblea per part del Govern, es van iniciar els treballs previs a la pròpia assemblea, que se celebraria a finals de 2023. Aquests treballs previs inclouen l'anomenament d'un Grup Motor, que vetlla per la imparcialitat i la independència de l'assemblea

Com s'ha explicat, s'espera que les persones assembleàries puguin començar a reunir-se a finals de 2023, i que des de llavors puguin dedicar-se a totes les parts de l'assemblea, que constarà de fases de presa de contacte, de facilitació de formació, de deliberació, de debat i discussió i de formació de conclusions i propostes.

Les propostes de l'assemblea anunciada per Aragonès hauria d'acabar amb el desenvolupament d'un informe que serà entregat al Govern i es publicarà per al coneixement de tota la ciutadania, estudiant i determinant la incorporació de les propostes en la política autonòmica de Catalunya⁶⁴.

62 Actualitat Jurídica Ambiental. (s.d.). Legislació al dia: Catalunya - Canvi climàtic - Participació. Recuperat de <https://www.actualidadjuridicaambiental.com/legislacion-al-dia-cataluna-cambio-climatico-participacion/>

63 Portal Jurídic de la Generalitat de Catalunya. (s.d.). Decret llei 6/2020, de 17 de març, de mesures urgents en matèria de contenció de despesa pública en l'àmbit de l'Administració de la Generalitat de Catalunya i altres mesures urgents complementàries com a conseqüència de l'impacte de la pandèmia del COVID-19. Recuperat de <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=921037>

64 Generalitat de Catalunya. (s.d.). Creació de l'Assemblea Ciutadana pel Clima de Catalunya. Recuperat de <https://canviclimatic.gencat.cat/ca/actualitat/noticies/Noticia/Creacio-de-lAssemblea-Ciutadana-pel-Clima-de-Catalunya>

Mobilitzacions i principals reivindicacions del moviment pel clima

La COP27, un espai en contra de les reivindicacions ecologistes

Així com la COP26, i generalment totes les COP, són un espai de lluita ciutadana i ecologista on s'ajunten persones de moviments socials de tot el món per exigir millores en els acords climàtics, la COP27 en va ser una excepció.

La COP27 celebrada a finals de 2022 a Egipte va estar fortament marcada per una greu repressió als moviments socials per part del govern del país. Egipte, denunciada múltiples vegades per vulneracions als Drets Humans, va ser també aquest cop denunciada per diverses entitats per haver posat

en presó preventiva a desenes de persones propenses a manifestar-se durant el termini de la COP.

Les activistes d'arreu del món que si que van poder participar a la COP, es van veure vigilades i intimidades durant tot el període de negociacions. Així, inclús la manifestació unitària del divendres de la primera setmana de la COP (manifestació que ja és tradicional en aquests períodes de negociacions i que acostuma a omplir els carrers de la ciutat que acull el CMNUCC aquell any), va ser prohibida a fora del recinte⁶⁵.

65 Oficina del Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans. (2022, 18 de novembre). Egipte: experts de les Nacions Unides alarmats per l'assetjament d'actors de la societat civil a la COP27 sobre el clima. Recuperat de <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/11/egypt-un-experts-alarmed-harassment-civil-society-actors-cop27-climate>

Les entitats espitgem la modificació del Codi Penal per incorporar el crim d'Ecocidi

Les entitats ecologistes de Catalunya, a través de la Xarxa per la Justícia Climàtica, van emprendre durant 2022 la lluita per incorporar l'ecocidi com a crim en el Codi Penal estatal. Els primers passos per aquesta fi han estat ja empresos i les entitats, a través aquest cop de la Candidatura d'Unitat Popular (CUP) al Parlament de Catalunya, han dipositat una proposta de modificació de llei, que encara no ha entrat a votació al Ple del Parlament. A més, les entitats motors s'han fet ressò de la campanya a través d'un manifest que han firmat més de 70 entitats arreu del territori i que és consultable aquí: <https://prouecocidis.cat/>

Un cop passada la proposta pel Ple de Catalunya, el Parlament enviarà una proposta de modificació del Codi penal a l'Estat espanyol, que decidirà si inclou, o no, l'ecocidi com un crim pel país.

Aquesta campanya estatal troba el seu context en el si de la campanya «Stop Ecodide», un moviment internacional en marxa que busca incloure l'ecocidi com a crim en el dret penal internacional.

“Recuperem el Futur” marca un altre any d'èxit

2022 ha estat també l'any on s'ha celebrat la segona edició de «Recuperem el Futur», aquest cop de forma descentralitzada, a Girona. Van ser dos dies pensats amb l'objectiu d'apoderar els moviments socials i les entitats del tercer sector i organitzar-nos per avançar en la incidència per la transició ecològica.

La trobada va ser organitzada per la Xarxa per la Justícia Climàtica i entitats amigues i va incloure espais de formació, estratègia, debat i cultura, amb la convicció que la transició ecosocial no és només cosa d'ecologistes. Hi van participar centenars de persones, incloent les següents entitats: Acció Ecofeminista, Animal Rebellion, ClimAcció, Ecologistes en Acció, Entrepobles, Extinction Rebellion BCN, Extinction Rebellion Girona, Fridays for Future BCN, Greenpeace, Novact, Observatori DESC, Observatori del Deute en la Globalització (ODG), Plataforma per la Qualitat de l'Aire (PQA), Revo Prosperitat Sostenible, Teachers for Future i Xarxa d'Economia Solidària (XES), Enginyeria Sense Fronteres (ESF), LaCoordi i la Xarxa per la sobirania energètica (Xse) i per l'Ateneu Cooperatiu Terres Gironines, Ateneu Salvadora Catà, SOS Costa Brava i Girona pel Clima.

Gisela Torrents

Tècnica de Justícia Climàtica

Dret a l'alimentació i a la nutrició

L'any 2022 ha sigut un any que ha marcat especialment el dret a l'alimentació i a la nutrició. Una crisi climàtica que porta sequeres i temperatures extremes que dificulten el conreu d'aliments, una crisi energètica que encareix la producció alimentària, una crisi econòmica que infla els preus alimentaris i la sortida d'una crisi sanitària que va posar de relleu la dependència d'un sistema alimentari globalitzat, entre d'altres. A aquest cúmul de crisis múltiples s'ha sumat un any especialment caracteritzat per guerres i un seguit de

violències sistèmiques que han accentuat les desigualtats estructurals i han dificultat, encara més, la garantia del dret bàsic a l'alimentació al voltant del món.

No obstant, veient la creixent proliferació de crisi i conflictes que afecten a la seguretat alimentària, cal demanar-nos: qui són els responsables d'aquestes crisis? Quins avenços o retrocessos legislatius hi ha hagut per donar resposta a aquesta crisi alimentària?

Les dades: L'estat del dret a l'alimentació en temps de crisis múltiples i conflictes bèl·lics

Una inseguretat alimentària creixent a tot el món

L'Informe Mundial sobre les Crisis Alimentàries (GRFC) del 2023 ha estimat que degut a les crisis recurrents mencionades, el 2022, més de 250 milions de persones van sofrir inseguretat alimentària i es va necessitar assistència alimentària urgent en 58 països que es trobaven en una greu

crisi alimentària⁶⁶. Aquesta ha sigut la xifra més alta en els darrers set anys d'història que té el mencionat informe, i en comparació al 2021, hi ha 40 milions de persones més que sofreixen inseguretat alimentària.

66 Global Network Against Food Crises i Food Security Information Network. (2023). *2023 Global Report on Food Crises. Joint analysis for better decisions*. FSIN Platform. <https://www.fsinplatform.org/global-report-food-crises-2023>

Number of people in GRFC countries/territories facing acute food insecurity, 2016–2022

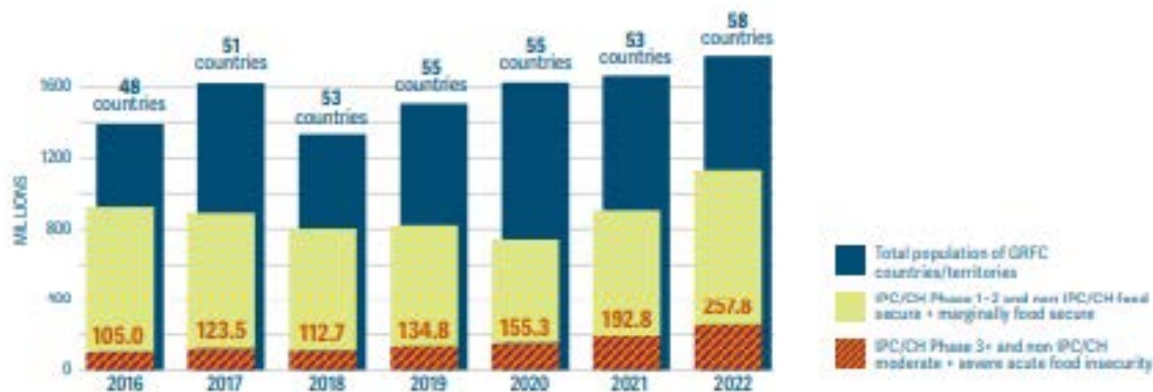

Figura 1. La inseguretat alimentària afecta cada cop a més persones (22,7% de la població analitzada) i a més països al voltant del món. Especialment, a aquells territoris on la crisi climàtica està tenint els seus pitjors efectes i on hi ha conflictes bèl·lics. Font: Global Network Against Food Crises i FSIN (2023).

Aquesta situació marca ja **el quart any consecutiu d'augment de persones afectades per la inseguretat alimentària aguda** que s'enfronten a grans mancances alimentàries, que es reflecteixen en altes taxes de malnutrició aguda i augment de la mortalitat. Aquestes dades són causades per diversos factors interconnectats que es reforcen mútuament: els conflictes i la inseguretat, les crisis econòmiques i els fenòmens meteorològics extrems. A més, el 2022, aquest factors es van vincular amb les repercussions socioeconòmiques persistents de la COVID-19 i les repercussions de les guerres com la de Rússia i Ucraïna o Burkina Fasso.

A més, la crisi alimentària ha tingut conseqüències en el nombre de persones desplaçades forçosament en els països més afectats, que es troben la immensa majoria en el Sud Global. I és que, el 2022, ha sigut també l'any amb més persones desplaçades forçosament en els països en crisi alimentària. Segons dades de l'ACNUR, aquest nombre ja seria d'unes 103 milions de persones, uns 14 milions més que a finals de 2021⁶⁷.

A l'Estat espanyol no es garanteix el dret a l'alimentació

Segons el primer estudi que ha pogut mesurar l'estat del dret a l'alimentació a l'Estat espanyol⁶⁸, **el 13,3% de les llars van experimentar inseguretat alimentària durant el 2020-2021**. Això suposa unes 2,5 milions de persones, és a dir, el que equivaldria a tota la població de la Comunitat Valenciana i les Illes Balears juntes. A més, **l'estudi assegura que gairebé un milió de llars va reduir la seva ingesta d'aliments per manca de recursos**.

El mateix estudi, de la Universitat de Barcelona, afirma que la mala alimentació causa 90.000 morts a l'any, conclouent que **a l'Estat espanyol no es garanteix el dret a l'alimentació sana i sostenible**. Cal destacar que no existeixen dades públiques del dret a l'alimentació, pel que no hi ha forma de mesurar la Meta 2.1 de l'Objectiu 2 de l'Agenda 2030 pel Desenvolupament Sostenible⁶⁹.

Per altra banda, la inflació ha caracteritzat el període 2021-2022, impactant directament en **el preu dels aliments, que ha arribat a màxims històrics**. Aquesta situació probablement afecta a encara més persones que hauran hagut de reduir la seva ingesta alimentària per manca de recursos.

67 ACNUR. (2022). Refugee Data Finder. The UN Refugee Agency (ACNUR). <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

68 Moragues-Faus i Magaña-González (2022). *Alimentando un futuro sostenible. Estudio sobre la inseguridad alimentaria en hogares españoles antes y durante la COVID-19*. Universitat de Barcelona i Fundació Daniel y Nina Carasso. https://www.ub.edu/alimentandounfuturosostenible/documents/informe-alimentacion_una-pag.pdf

69 L'Institut Nacional d'Estadística té una entrada d'Indicadors de l'Agenda 2030 pel Desenvolupament Sostenible, però no conté gairebé dades per cap objectiu. Es pot consultar en aquest enllaç.

FIGURA 2

Indicadores de inseguridad alimentaria durante el último año.

El 87% **no** se han encontrado en ninguna de estas situaciones.

Base: muestra total. Porcentajes de respuestas afirmativas. PIB.- Y durante los últimos 12 meses (desde Julio de 2020), ¿su hogar se ha encontrado en alguna de estas situaciones por falta de dinero u otros recursos?

Durante el último año, se ha encontrado en alguna de estas situaciones por falta de dinero u otros recursos:

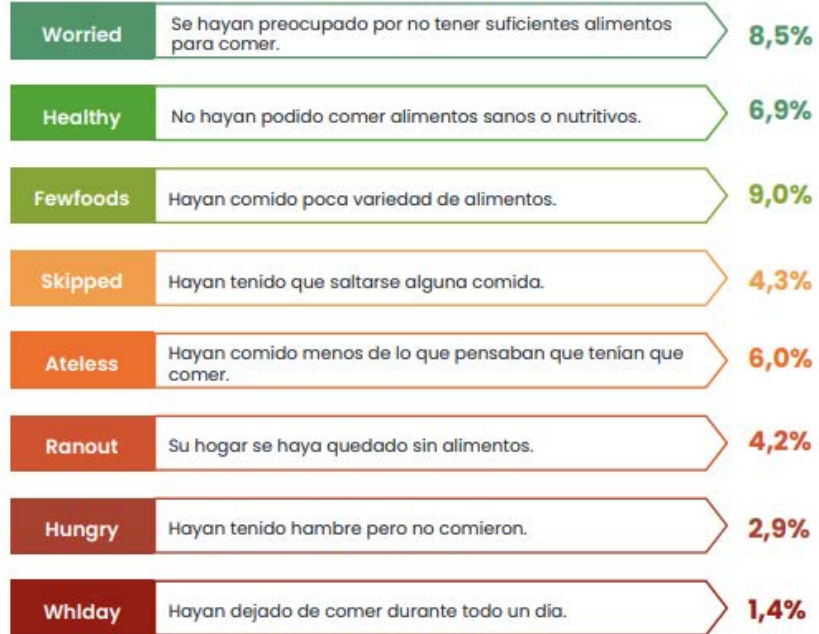

Figura 2. A l'Estat espanyol, durant el 2020-2021, gairebé un milió de llars va reduir la seva ingesta d'aliments per manca de recursos. Font: Moragues-Faus i Magaña-González (2022)

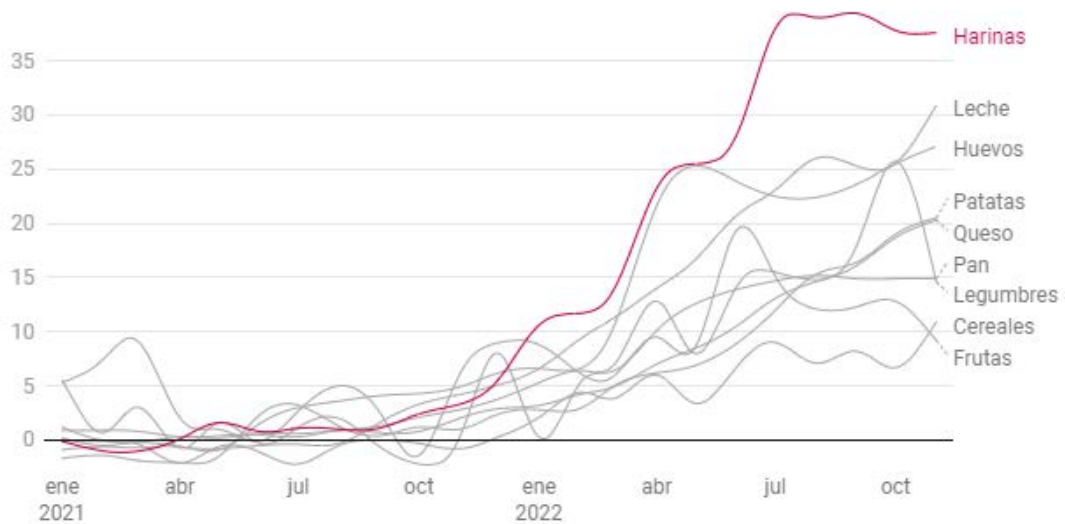

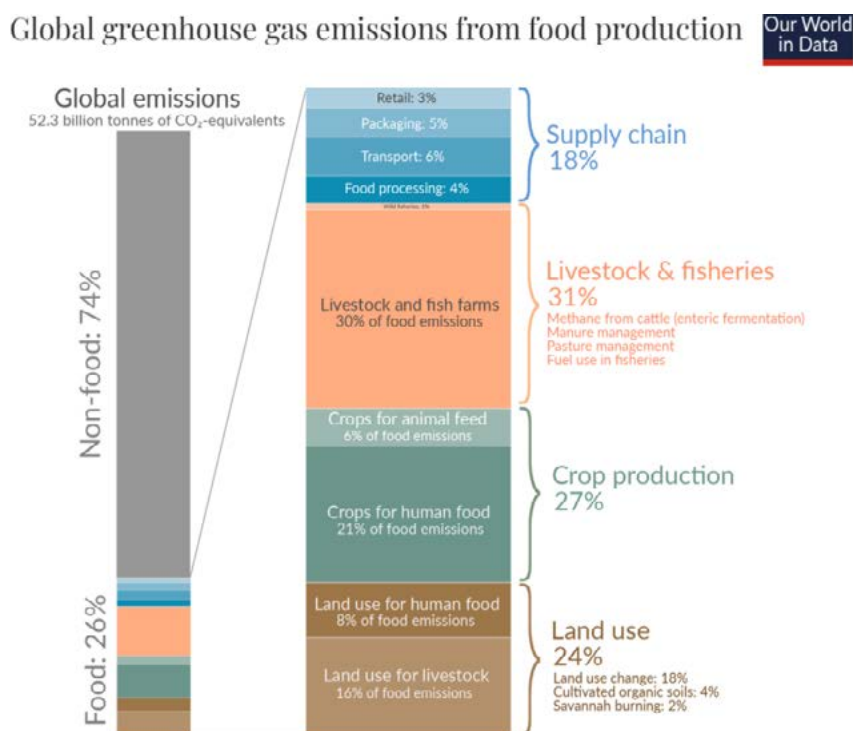
Figura 3. La pujada de preus d'aliments bàsics des de gener 2021 a octubre 2022. Font: Neutral amb dades de l'INE.

Cap a una producció agroalimentària més sostenible?

Pel que fa a la producció agroalimentària, és important fer una mirada a les emissions del sistema alimentari, així com l'evolució de la superfície agrícola dedicada a la producció ecològica (indicador de molts acords a nivell internacional i europeu).

És ben sabut que el sistema alimentari és causant de gairebé un terç de les emissions globals, principalment per la carn i el peix, la producció agrícola per la seva alimentació i l'ús de terra pel pasturatge.

“El sistema alimentari és causant de gairebé un terç de les emissions globals, principalment per la carn i el peix”

Il·lustració 4. La producció alimentària és responsable de gairebé un terç de les emissions globals.
Font: Our World Our Data

Un altre factor del sistema alimentari que suposa fins al 20% de totes les emissions de CO₂ dels aliments és el transport del comerç internacional. Un estudi de la Unió Europea calcula que les emissions de les milles dels aliments van aportar el 18% del total de milles de mercaderies, representant el 27% del total de les emissions de mercaderies. Tanmateix, en el context d'un sistema alimentari

globalitzat dependent d'exportacions i importacions, el comerç internacional d'aliments no atura de créixer. A l'Estat espanyol, segons dades de l'informe de comerç exterior de productes agroalimentaris i pesquers del MAPA, **el 2022 les importacions han crescut un 31,5% respecte l'any anterior, i les exportacions un 13,1%**⁷⁰.

⁷⁰ Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació. (2023). Informe mensual de Comercio Exterior Agroalimentario y Pesquero: Diciembre 2022. MAPA. https://www.mapa.gob.es/es/ministerio/servicios/analisis-y-prospectiva/informecomextdiciembre2022_tcm30-645007.pdf

Alhora, **les emissions mundials provocades pel sistema alimentari no deixen de pujar** gradualment any rere any, essent les persones del Nord global les majors responsables.

Per exemple, **la Unió Europea malbarata més aliments dels que importa** segons un informe de l'organització ecologista Feedback EU⁷¹. De fet, s'estima que **el 20% de la producció d'aliments de la UE es malbarata**, mentre més de 200 milions de persones sofreixen inseguretats alimentària aguda al món. Paradoxalment, **si el malbaratament alimentari fos un país, seria el tercer emissor de gasos d'efecte d'hivernacle després de la Xina i els Estats Units**⁷².

Adicionalment, es calcula que **el 20% d'aigua dolça total disponible en el planeta s'empra per a produir aliments que acabaran en les escombraries**. Un altre estudi indica que la reducció del 50% del malbaratament alimentari de la UE per l'any 2030 podria estalviar fins a 4,7 milions d'hectàrees de terres agrícoles⁷³, ja que el menjar malbaratat ocupa prop del 30% de les terres productives del món.

No obstant, per fer front als impactes ambientals del sistema alimentari no és suficient amb fer front al malbaratament alimentari, sinó que

també s'ha de fer una aposta per dietes basades, cada vegada més, en productes vegetals, locals i ecològics.

Però les dades no són positives, ja que **el consum de productes animals no atura de créixer en els països del Nord global**. De fet, a la Unió Europea, **l'Estat espanyol és l'Estat membre que més productes carnis consumeix**, amb una mitjana de 99 kilograms per any per càpita⁷⁴. Una dada que, a banda de tenir greus impactes ambientals es troba lluny de les recomanacions nutricionals de la Organització Mundial de la Salut.

Finalment, fent una mirada a l'evolució de la producció ecològica, la producció de terres agrícoles de la UE dedicades a l'agricultura ecològica va augmentar més del 50% durant el període 2012-2020⁷⁵.

El 2020, el 9,1% de la superfície agrícola de la UE es cultivava mitjançant agricultura ecològica. A l'Estat espanyol, el percentatge és una mica més alt que la mitjana de la UE, gairebé un 11%⁷⁶ el 2021. No obstant, aquell mateix any, l'Estat espanyol va perdre el lideratge europeu en superfície d'agricultura ecològica, que ara ocupa França⁷⁷. En qualsevol dels casos, encara molta feina per assolir el 25% acordat al Pacte Verd Europeu.

Il·lustració 5. Les emissions del sistema alimentari no aturen de pujar. Font: Climate Watch

- 71 Feedback. (2022). *No time to waste. Why the EU needs to adopt ambitious legally binding food waste reduction targets*. Feedback Global. <https://cutt.ly/LwqXWJAZ>
- 72 Barco-Cobalea i Medina-Rey. (2022). *Desperdicio alimentario y cambio climático. Importancia de medir para mejorar*. Enraiza drets i Ecodes. https://ecodes.org/images/que-hacemos/MITERD-2022/cambio_climatico/Informe_DesperdicioAlimentario.pdf
- 73 European Environmental Bureau. (2014). *Advancing resource efficiency in Europe. Indicators and waste policy scenarios to deliver a resource efficient and sustainable Europe*. Eeb.org. <https://eeb.org/wp-content/uploads/2019/05/Advancing-Resource-Efficiency-in-Europe-2014.pdf>
- 74 Landgeist. (2021). *Meat Consumption in Europe*. Landgeist.com. <https://landgeist.com/2021/10/05/meat-consumption-in-europe/>
- 75 Centro de Documentación Europea de Almería. (2023). *Agricultura ecológica en la UE: una década de crecimiento*. CDE. <https://www.cde.ual.es/agricultura-ecologica-en-la-ue-una-decada-de-crecimiento/>
- 76 Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació. (2022). *La superficie agraria ecológica se incrementó un 8 % y superó los 2,6 millones de hectáreas en 2021*. MAPA. https://www.mapa.gob.es/es/prensa/220923produccionecologica2021_tcm30-628476.pdf
- 77 Elcacho, J. (2022). *España pierde el liderato europeo en superficie de agricultura ecológica*. La Vanguardia. <https://www.lavanguardia.com/natural/20220223/8077019/espana-pierde-liderato-europeo-superficie-agricultura-ecologica.html>

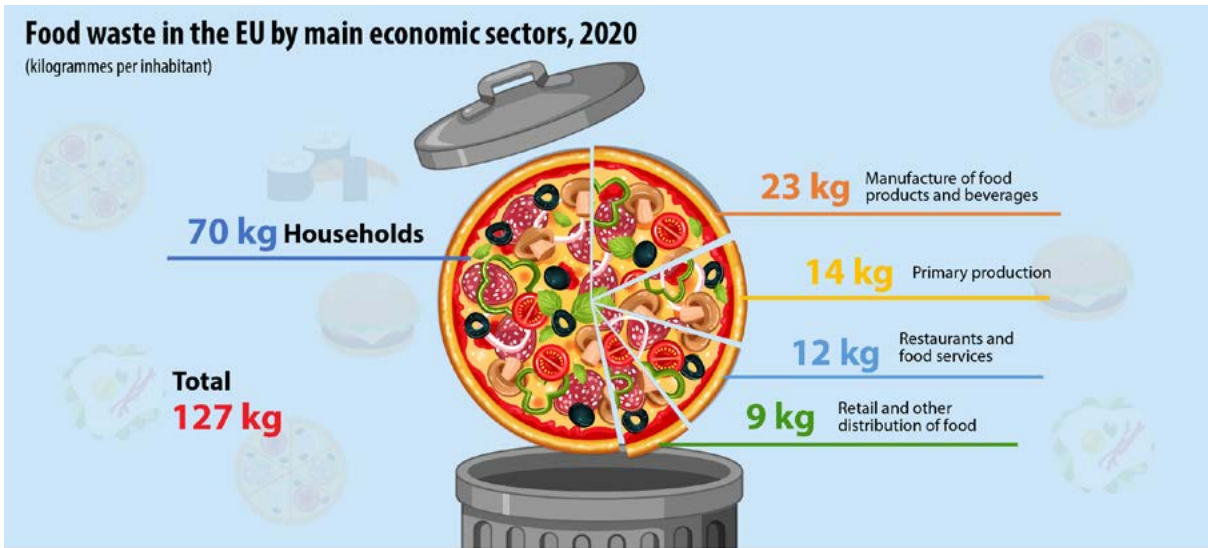

Figura 6. Malbaratament alimentari a la UE per sectors econòmics. Font: Eurostat

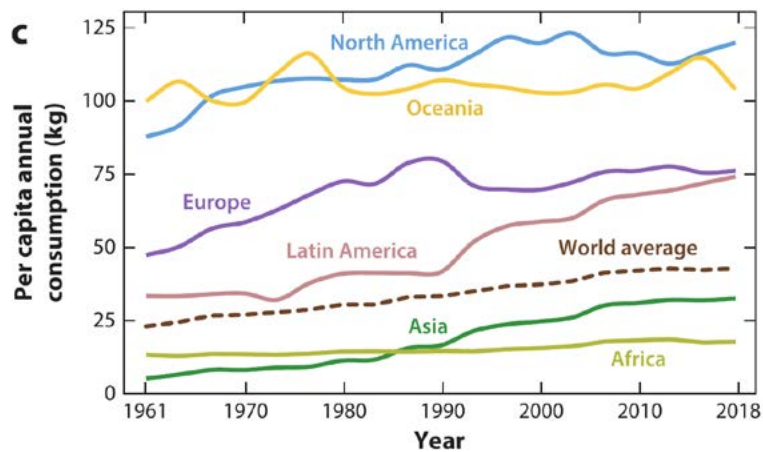

Figura 7. El consum de carn, l'aliment que més emissions suposa, s'està incrementant sobre tot als països del Nord global. Font: FAO / Our World Our Data

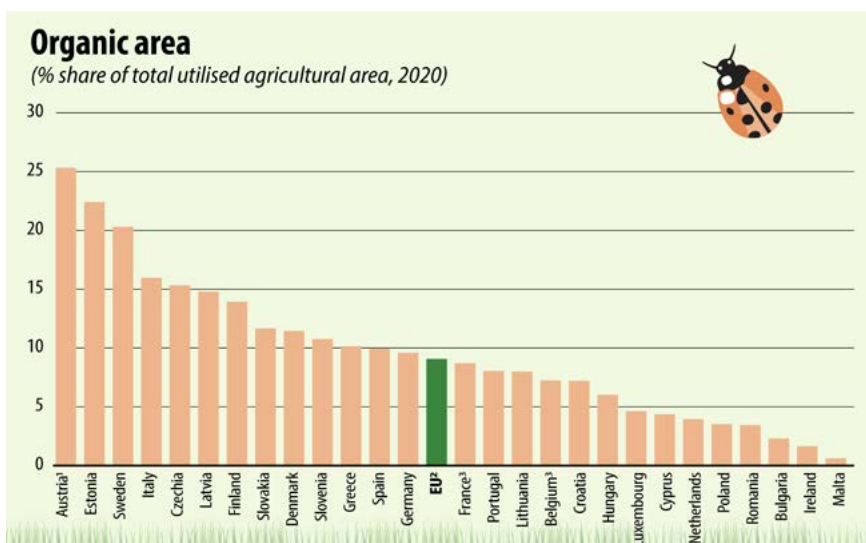

Figura 8. Percentatge de superfície agrícola dedicada a l'agroecologia per països de la UE. Font: Eurostat

Avenços i retrocessos en polítiques alimentàries

I quina és la resposta dels governs davant les alarmants dades presentades? El món segueix recuperant-se dels efectes de la pandèmia, les dades de seguretat alimentària han arribat a les seves pitjors xifres, els preus estan assolint nous màxims històrics i Rússia ha iniciat una invasió militar contra Ucraïna.

Crisis contínues, multicapa i recurrents com és la del preu dels aliments, l'emergència climàtica, el col·lapse de la salut pública i els nivells més alts de pobresa i desigualtat estructural.

Vegem quines són les respostes a nivell internacional, europeu, estatal, català i local:

Àmbit internacional

A nivell internacional, segons valora la Xarxa Mundial pel Dret a l'Alimentació i la Nutrició al seu informe anual, les respostes internacionals a la crisi alimentària mundial consoliden normes injustes⁷⁸.

La FAO s'ajunta amb el Banc Mundial i l'FMI per fer Declaracions Conjunes sobre la Crisi Mundial de la Seguretat Alimentària i la Nutrició

Per una banda, les màximes autoritats de la Organització de les Nacions Unides per l'Alimentació i l'Agricultura (FAO), el Fons Monetari Internacional (FMI), el Banc Mundial (BM), el Programa Mundial d'Aliments (PMA) i la Organització Mundial del Comerç (OMC) es van unir per presentar, durant l'any

2022, dues declaracions conjuntes sobre la crisi mundial de seguretat alimentària i nutrició⁷⁹⁸⁰.

Les recomanacions més destacades de les declaracions són, per una banda, accelerar una transformació dels sistemes alimentaris basada en el mercat mitjançant la transparència, la innovació i les inversions. I per l'altra, mantenir l'apertura comercial.

A més a més, les organitzacions participants en aquesta declaració impulsen [la iniciativa del Secretari General de la ONU i Turquia sobre els cereals del Mar Negre](#). Una iniciativa que pretén garantir les exportacions comercials de cereals i fertilitzants des d'Ucraïna i Rússia, però que, en canvi, no inclou un mecanisme per intervenir en el mercat dels cereals i que, per exemple, es se n'asseguri

78 Castañeda-Flores, LL.M., et. al. (2023). *State of the Right to Food and Nutrition Report 2022*. Global Network for the Right to Food and Nutrition. <https://www.righttofoodandnutrition.org/state-right-food-and-nutrition-report-2022>

79 Banc Mundial. (2022). *Declaración conjunta de las máximas autoridades de la Organización de las Naciones Unidas para la Alimentación y la Agricultura, el Fondo Monetario Internacional, el Grupo Banco Mundial, el Programa Mundial de Alimentos y la Organización Mundial del Comercio sobre la crisis mundial de la seguridad alimentaria*. Banco Mundial. <https://www.bancomundial.org/es/news/statement/2022/07/15/joint-statement-by-the-heads-of-the-food-and-agriculture-organization-international-monetary-fund-world-bank-group-world>

80 Banc Mundial. (2022). *Segunda declaración conjunta de las máximas autoridades del FMI, GBM, FAO, OMC y PMA sobre la crisis mundial de seguridad alimentaria y nutrición*. Banco Mundial. <https://www.bancomundial.org/es/news/statement/2022/09/21/second-joint-statement-by-the-heads-of-fao-imf-wbg-wfp-and-wto-on-the-global-food-security-and-nutrition-crisis>

una part necessària pels països que més ho necessiten. Així és com diversos països que depenen directament d'aquestes importacions (com el Iemen, Sudan o Afganistan) no varen rebre gairebé vaixells de cereals i fertilitzants, mentre Turquia i UE van rebre la majoria d'aquests productes.

De la mateixa forma, l'alt representant de la UE (i el Ministre d'Exteriors de l'Estat espanyol, Josep Borrell), el secretari d'Estat dels EEUU i el secretari de Relacions Exteriors del Regne Unit es van reunir per publicar una [declaració conjunta sobre seguretat alimentària mundial](#). Dins aquesta, també celebren i demanen suport a la Iniciativa sobre els Cereals del Mar Negre, sense fer, en cap moment, una mirada als països del Sud Global que també depenen d'aquestes exportacions.

La ONU crea un Grup de Resposta a la Crisi Mundial sobre alimentació, energia i finances

Davant l'augment de preus dels combustibles i els aliments, la caiguda dels preus de matèries primeres i alhora l'accelerament de les taxes d'inflació, el Secretari general de les NNUU va decidir obrir aquest [grup de resposta](#). Aquest grup està format pels caps d'Estat i governs amb la finalitat d'intercanviar informació sobre les crisis. De moment, s'han publicat 3 informes analítics i la majoria es basen en celebrar també la Iniciativa dels cereals del Mar Negre. No obstant, el grup de resposta no és un espai intergovernamental, pel que no s'espera que les seves decisions o recomanacions tinguin impactes rellevants en el canvi de les arrels de les crisis.

El G7 i el Banc Mundial inicien una Aliança Mundial per la Seguretat Alimentària

La Presidència del G7 i el Banc Mundial també van iniciar, el maig de 2022, una Aliança Mundial per la Seguretat Alimentària (GAFS, en les seves sigles en anglès) amb l'objectiu de coordinar una resposta àgil i immediata a la crisi mundial alimentària.

A la GAFS participen els ministres del G7, el Banc Mundial, la Comissió Europea, la Unió Africana, el Grup de Resposta a la Crisi Mundial i algunes agències de la ONU com el PMA, la FAO, el Fons Internacional pel Desenvolupament Agrícola, altres organitzacions internacionals, ONGs i altres socis de desenvolupament multilaterals i bilaterals. Tanmateix, aquest segueix essent una iniciativa sense legitimitat mundial ja que és poc probable que els països menys poderosos puguin negar-se a les iniciatives que proposa la G7.

Es celebra el procés de seguiment de la Cimera de la ONU sobre els Sistemes Alimentaris

Per altra banda, el setembre de 2022 es va celebrar el procés de seguiment de la Cimera sobre Sistemes Alimentaris de la ONU on els governs de l'Estat espanyol i EEUU, la Unió Africana, la UE, Colòmbia, Alemanya, Indonèsia i Nigèria van renovar el seu suport a la fulla de ruta titulada [Seguretat Alimentària Mundial – Crida a l'Acció](#) i a l'acció urgent en la [declaració final](#) de la cimera.

Dins aquest seguiment, la societat civil i els pobles indígenes van seguir expressant les seves preocupacions, invalidant l'espai polític de la cimera. A un [informe d'anàlisi](#) redactat pel Grup d'Enllaç de les organitzacions expressaven els riscos i les amenaces del paper protagonista de les grans corporacions sobre la governança alimentària global, i proposaven substituir el multilateralisme pel multipartidisme. A més, es denuncia la visió corporativa de la transformació dels sistemes alimentaris, mancada d'un enfocament basat en els drets humans i l'interès públic i basada en un enfortiment dels sistemes alimentaris industrials, en comptes d'enfortir els sistemes alimentaris locals resilient i agroecològics.

S'aprova un nou Marc Global per la Biodiversitat amb manca d'enfocament basat en DDHH

El desembre de 2022, els governs van aprovar un nou Marc Global per la Biodiversitat (més conegut com a [Marc Global de la Biodiversitat de Kunming-Montreal](#)) dins el Conveni sobre la Diversitat Biològica. Aquest Marc inclou 4 objectius i 23 metes que guiaran l'aplicació del Conveni fins a 2030.

No obstant, es tracta d'un acord voluntari que manca també d'un enfocament basat en drets humans i que s'oblida del paper primordial dels pobles indígenes i de les comunitats locals com a administradores i administradors dels ecosistemes. I tot i que mencioni l'enfocament agroecològic com una via clau per arribar a la diversitat biològica promou el finançament privat com a principal impulsor d'aquesta transició. Aquest enfocament posa en risc, de nou, els drets de les comunitats i els pobles indígenes envers la indústria biotecnològica. Ecologistas en Acción va elaborar un anàlisi crític d'aquest nou Marc Global, que es pot consultar a [aquest enllaç](#).

La COP27 compta amb el primer pavelló oficial dedicat a l'alimentació i l'agricultura

La COP 27, celebrada el novembre de 2022 a Egipte, va ser la primera COP amb un pavelló oficial dedicat a l'Alimentació i l'Agricultura. Va ser una COP important en tant que es va establir un Fons de Danys i Pèrdues per tal de reparar i rendir comptes de les violacions de drets humans, fruit

d'un immens treball col·lectiu dels moviments socials. A més, a la declaració final es va incloure el dret a un medi ambient sa, fent especial èmfasi en la vulnerabilitat de la producció d'aliments en un context de crisi climàtica i el paper que té aquesta crisi en les crisis alimentàries mundials, especialment en els països "en desenvolupament". No obstant, en aquesta declaració final no es menciona l'eliminació progressiva dels combustibles fòssils.

Àmbit comunitari

El marc legislatiu de sistemes alimentaris sostenibles de la UE, en disputa entre la DG Salut i la DG Agri

A la Unió Europea s'està elaborant un marc legislatiu amb la finalitat de transformar els sistemes alimentaris per fer-los més resilient i justos. L'objectiu final és assolir la neutralitat climàtica fixada en el Pacte Verd Europeu.

El Pacte Verd Europeu, dut a terme el 2019, va impulsar, dins l'àmbit alimentari, la creació de l'estratègia de la Granja a la Taula (From Farm to Fork Strategy, en anglès) el maig de 2020. Aquesta estratègia pretén fer evolucionar el sistema alimentari actual de la UE cap a un model sostenible el 2030, mitjançant els següents objectius:

- Garantir aliments suficients, i que siguin assequibles i nutritius, sense superar els límits del planeta;
- Reduir un 50% l'ús de plaguicides i fertilitzants i la venda dels antimicrobians;
- Augmentar al 25% la quantitat de terra dedicada a l'agricultura ecològica;
- Promoure un consum d'aliments i unes dietes saludables més sostenibles;
- Lluitar contra el frau alimentari en la cadena de subministrament;
- Millorar el benestar dels animals.

Des de la [consulta pública que va celebrar la Comissió Europea entre abril i juliol del 2022](#), la principal proposta per assolir aquests objectius és

el Marc legislatiu pels sistemes alimentaris sostenibles (MSA), que, entre d'altres coses, preveu accions en els següents àmbits:

- L'etiquetatge de la sostenibilitat dels productes alimentaris
- Els criteris mínims per l'adquisició pública sostenible d'aliments
- La governança i el seguiment

Aquest marc legislatiu, impulsat per la DG Sanité de la Comissió Europea, pretén establir les bases per la disputa d'interessos existent entre les diferents actores i actors del sistema alimentari, que es troben en un enfrontament permanent.

No obstant, tot i esser unes iniciatives i legislacions altament necessàries per assolir els objectius del Pacte Verd Europeu, les institucions de la UE no han abordat les polítiques alimentàries des d'una perspectiva holística que garanteixi les condicions socials, econòmiques, climàtiques i ecològiques per tal que les generacions presents i futures tinguin accés a una alimentació adequada.

A més, el bastió conservador que lidera [la DG d'Agricultura de la Comissió](#) i els [grups de pressió de l'agricultura industrial](#) estan dificultant l'aprovació del marc legislatiu argumentant que imposarà una càrrega de compliment desigual entre els Estats membres. De la mateixa forma, [16 ministres d'agricultura \(entre ells el Ministre d'agricultura de l'Estat espanyol, Luis Planas\) van signar un document on van expressar públicament el seu descontent](#) amb les propostes legislatives del marc, al·legant (dins la mateixa lògica de la Revolució Verda) una visió pessimista sobre els rendiments que pot tenir l'agricultura ecològica i els riscos en la inseguretat alimentària de la UE.

De nou, es tracta d'un marc legislatiu esperançador, però que manca d'una perspectiva de drets humans que permeti una transició ecològica socialment justa. Dins aquest esborrany, tampoc s'estableix el dret a l'alimentació i a la nutrició com un dret humà bàsic que s'ha de garantir. Al contrari, segueix amb la mateixa visió mercantilista d'un dret bàsic que es troba lluny de situar les persones i la natura en el centre, oblidant-se així també dels drets de les agricultures i agricultors i de les persones que treballen en el món rural.

S'aprova el text de la Política Agrària Comuna pel període 2023-2027 amb novetats: la condicionalitat social i els ecoesquemes

La Política Agrària Comuna (en endavant, PAC) és una de les polítiques més antigues i importants de la UE. De fet, és la major partida pressupostària de la UE (suposa un terç del pressupost europeu) i té l'objectiu d'assegurar la seguretat alimentària europea mitjançant finançaments a agricultores i agricultors.

Cal mencionar també que es tracta d'una política altament criticada per agreujar les desigualtats entre les persones productores, ja que les ajuden es basen tan sols en la superfície agrícola que es gestiona i no tant en les necessitats de l'agricultora, beneficiant així a les grans patronals de l'agricultura industrial. Així es com, finalment s'estan subvencionant les regions amb les pràctiques agrícoles més contaminants i menys respectuoses amb el medi ambient.

El desembre de 2022 també es va aprovar el text definitiu per la nova Política Agrícola Comuna que comprèn el període 2023-2027. Aquesta nova PAC 2023-2027 conserva els elements essencials de la PAC anterior, però inclou nous requisits que han de complir les persones beneficiàries finals per poder rebre les ajudes: la condicionalitat social i els ecoesquemes.

La **condicionalitat social** de la PAC és la primera clàusula de la PAC que té en compte a les persones treballadores assalariades en la producció agrària i no només a les agricultores i agricultors. Així, la condicionalitat social són un conjunt d'obligacions que han de complir les persones beneficiàries per rebre els ajuts de la PAC⁸¹. Perquè es compleixi aquesta condicionalitat social, es preveuen unes sancions administratives que s'aplicaran mitjançant reducció o exclusió total de l'import total dels pagaments. En tot cas, aquests nous requisits tan sols entraran en vigor a partir del 2025, i encara resta saber quins instruments i mecanismes de control s'utilitzaran per saber si es compleixen correctament.

Els **ecoesquemes**, també coneguts com a eco-règims, són uns pagaments verds emmarcats en el Pacte Verd Europeu. Aquests pagaments pretenen ser un suport extra a les explotacions que voluntàriament realitzen pràctiques beneficioses pel clima i el medi ambient. Tot i així, moltes autonomies ja han flexibilitzat les exigències ambientals, fet que, a banda de trencar amb la idea d'una PAC comú entre regions, podria causar

81 D'acord amb el que es recull a la Secció 3ª del Capítol I del Títol III del Reglament UE/2021/2115, del Parlament Europeu i del Consell de 2 de desembre de 2021. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-L-2021-81699>

desigualtats de competència entre territoris. Per altra banda, segueixen essent pagaments que es fan per superfície pel que, de nou, es tracten de mesures que beneficien en major mesura les grans explotacions agrícoles i ramaderes.

Els pagaments condicionats pretenen fer de la PAC, segons paraules de la mateixa UE, una política orientada a la consecució de resultats concrets, vinculats a **tres objectius generals**:

1. Fomentar un sector agrícola intel·ligent, competitiu, resiliència i diversificat que garanteixi la seguretat alimentària a llarg termini;

2. Donar suport i reforçar la protecció al medi ambient, incloent la biodiversitat i l'acció pel clima i contribuir a assolir els objectius ambientals i climàtics de la UE, entre ells els compromisos de l'Acord de París;

3. Enfortir el teixit socioeconòmic de les zones rurals.

Alhora, aquests tres objectius generals es desglossen en nou objectius específics, basats en els tres pilars de la sostenibilitat i complementats amb un objectiu transversal comú de modernitzar el sector agrari a través del coneixement, la innovació i la digitalització a les zones rurals:

Figura 9. Els nou Objectius Específics i l'Objectiu Transversal de la nova Política Agrícola Comuna pel període 2023-2027. Font: Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació.

En definitiva, es tracta d'una nova PAC amb unes mesures interessants pel que fa al clima i als drets sociolaborals en la producció agroalimentària. Tot i així, diverses entitats adverteixen que aquestes mesures poden acabar sent extremadament dèbils i pensades, en moltes ocasions, per les

grans explotacions. La nova PAC es dirigeix cap a l'agroecologia, però dins la lògica d'un model agrícola híper competitiu, de baix preu i destinada a mercats internacionals que beneficiarà a l'agricultura intensiva, industrial i falsament ecològica.

Àmbit estatal

S'aprova el Pla Estratègic de la PAC 2023-2027 i l'acompanya una Declaració Ambiental Estratègica

Una altra de les principals novetats de la PAC 2023-2027 és que **tots els Estats membres han de comptar amb un Pla Estratègic de la PAC** on s'indiquin les intervencions o mesures amb les que es pretenen assolir els objectius de la PAC i els objectius del Pacte Verd Europeu. En principi, aquestes intervencions s'han de basar en un anàlisi minucios de les necessitats del sector agrari i món urbà en el seu conjunt. D'aquesta manera es pretén que la PAC respongui de la millor manera als reptes presents i futurs, com el canvi climàtic o el relleu generacional, sense deixar de donar suport als agricultors per aconseguir un sector agrícola sostenible i competitiu.

A l'Estat espanyol, el [Pla Estratègic de la PAC](#) (PEPAC) va ser publicat pel Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació i aprovat per la Comissió l'agost de 2022. No obstant, el Ministeri per la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic va tardar fins el 28 de desembre de 2022 per publicar la [Declaració Ambiental Estratègica](#) del PEPAC, dificultant així la incorporació de les mesures previstes en aquest document.

Es redueix l'IVA en productes essencials que han sofert una greu inflació

Unes altres polítiques interessants, emmarcades en la bateria de mesures anticrisi a finals de l'any 2022, va ser la reducció del 4% al 0% de l'IVA dels aliments essencials i del 10% al 5% de l'oli i de la pasta. El Govern va assegurar que aquesta baixada, en un context d'inflació del preu dels aliments, tan sols beneficiaria a les persones consumidores. Van argumentar que la baixada dels productes de primera necessitat, que ja tenien l'IVA més baix precisament per aquesta raó⁸² i que aquesta mesura cobrava sentit en tant que són productes bàsics que no deixen de ser necessaris en un moment de crisi.

No obstant, diverses veus expertes van apuntar que aquesta mesura podria ser utilitzada per les cadenes i fabricants per pujar preus, ja que la mesura no va acompanyada d'una llei que prohibeixi noves pujades de preus. De la mateixa manera, diverses entitats també lamenten que el Govern hagi

renunciat a intervenir els preus dels aliments amb marges inflats.

La reforma laboral incrementa el número de contractes fixes discontinus en agricultura i s'augmenten les inspeccions de treball

Durant els anys 2021 i 2022, s'ha dut a terme un llarg procés de canvis normatius per aprovar una reforma laboral, que va entrar en vigor el març de 2022 impulsada pel Ministeri de Treball i Economia Social. Aquest és el Reial Decret-Llei 32/2021, de 28 de desembre, de mesures urgents per a la reforma laboral, la garantia de l'estabilitat a l'ocupació i la transformació del mercat de treball.

Aquesta llei afecta a totes les persones treballadores de l'Estat espanyol, però **és interessant veure l'efecte que té aquesta iniciativa en les persones temporeres agrícoles**. Com és ben sabut, a les cadenes de subministrament agroalimentari, els treballs temporals són la norma: cada any es necessita un gran volum de mà d'obra en pocs mesos, com a la temporada de la maduixa a Huelva o la de la fruita dolça a Lleida.

En aquest sentit, **la reforma laboral de 2022 redueix els casos en què es pot utilitzar el contracte temporal a l'agricultura, donant protagonisme al model de contracte fixe discontinu** i fent desaparèixer el contracte més utilitzat dins el sector primari: el contracte per obra i servei. Així, la nova reforma pressiona a la patronal agrícola perquè les persones que desenvolupen el seu treball de forma intermitent però estable i cíclic cada any, passin de tenir un contracte temporal a un fixe discontinu.

El sector agroalimentari, que ha estat marcat tradicionalment per la temporalitat en la contractació, disposa del Règim Especial Agrari, un règim específic de cotització a la Seguretat Social mitjançant l'acumulament de peonades agràries. Però, **el fet que les necessitats de l'agroindústria tinguin un caràcter estable i cíclic durant cada exercici, fan que l'empresari agrícola es vegi obligat a convertir a indefinits molts dels seus contractes**, a través de la figura del fixe discontinu. Optar per altres formes de contractació podria suposar un frau de llei i exposar-se a sancions per part de la Inspecció de la Seguretat Social (d'entre 1.000 i 10.000 euros per contracte).

82 Article 91.5.2.1.1 de la Llei de l'Impost sobre el Valor Afegit. *Butlletí Oficial de l'Estat* n°312. 29 de desembre de 2022.

En efecte, aquesta reforma laboral ha tingut els seus impactes en les formes contractuals. Segons EFE Agro (2022), durant el primer semestre de 2022, els contractes indefinits es van disparar multiplicant-se gairebé per cinc (+410,7%). Tot i així, vàries entitats i veus expertes apuntaven que aquesta normativa havia d'anar acompanyada d'un impuls a les Inspeccions de Treball i Seguretat Social.

“Durant el primer semestre de 2022, els contractes indefinits es van disparar multiplicant-se gairebé per cinc”

Així, també en l'any 2022, el **Ministeri de Treball i Economia Social va invertir la major partida de la història en inspecció laboral**, augmentant les despeses més d'un 41% i incrementant la plantilla d'inspectors en un 30%⁸³. Tanmateix, el desembre de 2022, la plantilla d'inspecció de treball va convocar, també per primer cop en la història, una vaga de tres dies per protestar sobre les greus deficiències d'un organisme que segueix sense reforçar-se adequadament tot i els compromisos adquirits pel Govern⁸⁴.

S'aprova la Llei de Prevenció de les Pèrdues i el Malbaratament Alimentari, però els moviments socials creuen que és poc ambiciosa

Durant el juny de 2022, el Consell de Ministres va acordar remetre a les Corts el Projecte de Llei de Prevenció de les Pèrdues i el Malbaratament Alimentari, la primera regulació en aquest àmbit a l'Estat espanyol, amb l'objectiu d'evitar el malbaratament d'aliments sense consumir i afavorir que s'aprofitin d'una millor manera. El desembre de 2022 encara es trobava en tramitació parlamentària, tot i que s'esperava que el gener entrés en vigor, però no es va aprovar per les Corts. Finalment, la llei es va aprovar el febrer i va entrar en vigor el maig de 2023.

Es tracta d'una mesura que vol donar resposta a la ineficiència de la cadena alimentària, en què es produeix una pèrdua del 20%. Per a reduir aquest percentatge, s'inclouen els següents punts clau de la llei:

1. La nova normativa contempla que tots les i els agents de la cadena alimentària (operadores i operadors del sector primari; comerços al detall; empreses d'hostaleria i restauració; entitats del tercer sector; bancs d'aliments i administracions públiques) compleixin amb els requisits la llei.
2. Totes les empreses de la cadena hauran de disposar d'un pla de prevenció de malbaratament alimentari, i hauran d'arribar a acords amb altres empreses, entitats socials i bancs d'aliments amb l'objectiu d'evitar el malbaratament.
3. Els plans s'hauran de configurar en base a un ordre de consum, és a dir una jerarquia:
4. Els restaurants i instal·lacions hostaleres hauran d'oferir de forma gratuïta a la seva clientela la possibilitat d'emportar-se el menjar que no s'ha consumit, i disposar d'envasos aptes per això que siguin reciclables.
5. Les empreses que vinguin productes amb imperfeccions, però que puguin ser reaprofitats, hauran de fomentar la seva venda.
6. Es preveuen sancions valorades en lleu, greu o molt greu, arribant a sancions de fins a 500.000 euros.

No obstant, la plataforma #LeySinDesperdicio denuncia que la llei és clarament insuficient per abordar aquesta situació i és molt menys ambiciosa que la llei aprovada a Catalunya (veure següent apartat). Aquesta plataforma apunta que la legislació s'ha oblidat de poder quantificar les pèrdues i malbaratament al llarg de totes les fases de la cadena alimentària, i que sense obligar a totes les actores i actors implicades no es podrà reduir el malbaratament. Finalment apunten que es necessita que les administracions públiques disposin de mecanismes de suport a la quantificació, el seguiment i el suport a les diferents baules implicades, perquè sinó es tracta simplement d'un plantejament de recomanacions i bones pràctiques.

83 Olías, L. (2023). *La Inspección de Trabajo alcanza el récord histórico de casi un millón de personas beneficiadas en 2022*. elDiario.es. https://www.eldiario.es/economia/inspeccion-trabajo-alcanza-record-historico-millon-personas-beneficiadas-2022_1_10081305.html

84 Espinosa, J. (2022). *La Inspección de Trabajo hace huelga este miércoles por falta de personal y medios: "No podemos dar un buen servicio"*. Newtral. <https://www.newtral.es/huelga-inspeccion-trabajo-falta-personal-medios/20221219/>

Àmbit català

L'Estratègia Alimentària de Catalunya 2021-2026 tanca 19 accions i n'executa 169 el 2022

L'Estratègia Alimentària de Catalunya per al període 2021-2026 és un pla d'acció de la Generalitat per avançar cap a un sistema alimentari més sostenible, segur, just, cohesionat, resiliència, saludable i d'accés universal. L'objectiu final d'aquesta estratègia és disposar d'un instrument interdepartamental i intersectorial que articuli un sistema alimentari integral, sostenible, competitiu, arrelat

territorialment al país i basat en la seva diversitat, que produeixi uns aliments saludables, accessibles i de qualitat, reconeguts per totes les persones consumidores.

D'aquesta manera, l'estratègia veu l'alimentació com un nexa entre l'agricultura, la salut, el medi ambient i les persones consumidores. També compta amb una visió alineada amb les agendes internacionals, com és l'Agenda 2030 i els ODS, i agendes europees, com el Pacte Verd Europeu, l'Estratègia Farm to Fork o la PAC.

Figura 10. Les bases del Pla Estratègic de l'Alimentació de Catalunya 2021-2026. Font: Generalitat de Catalunya/Consell Català de l'Alimentació

Per assolir aquests objectius, l'estratègia preveu accions en diferents àmbits:

- Emergència climàtica
- Sostenibilitat econòmica
- Auto-proveïment alimentari
- Cohesió territorial
- Autoestima alimentària
- Sostenibilitat social
- Equitat en la distribució de valor
- Hàbits alimentaris saludables
- Seguretat, qualitat i confiança

L'Estratègia Alimentària preveu 294 actuacions, 19 de les quals han finalitzat durant el 2022 i 169 estan essent executades, segons el Consell Català de l'Alimentació⁸⁵. Les activitats més rellevants engegades durant el 2022 són:

1. Inici de l'elaboració d'una nova Llei de l'Alimentació de Catalunya
2. Reforç de la coordinació del control oficial de la cadena alimentària
3. Conformació de l'ecosistema col·laboratiu de l'aliança d'innovació FoodCat
4. Impuls de xarxes de distribució de venda en línia de productes locals
5. Foment de l'organització, l'estructuració i el dimensionament del sector
6. Constitució d'un observatori de la cadena alimentària
7. Impuls d'un marc normatiu per incentivar la transició a models més sostenibles (Producció Agrària Sostenible i Pla Estratègic de Ramaderia Extensiva)
8. Aposta per la transformació tecnològica i digital del sistema agroalimentari (Pla Innova 2030)
9. Disseny d'un programa integral d'assessorament i nova escola agrària de noves tecnologies i horticultura
10. Definició d'un nou model de finançament del sistema alimentari català amb els ajuts per al foment de la transformació del sistema agroalimentari i pesquer alineat amb el Pla Estratègic de l'Alimentació de Catalunya
11. Impuls de nous models de negocis basats en la bioeconomia circular amb ajuts a les cooperatives i indústries

12. Implementació de l'etiquetatge intel·ligent per facilitar el consum conscient

La Llei catalana contra el malbaratament alimentari, més ambiciosa que la Llei estatal

El març de 2020, el Parlament de Catalunya va aprovar per unanimitat la Llei catalana de prevenció de pèrdues i malbaratament alimentari amb l'objectiu de reduir a la meitat els residus, les pèrdues i el malbaratament alimentari un 50% per al 2030. Aquesta llei va entrar en vigor també el mateix març de 2020, el mateix dia que es va decretar l'Estat d'alarma.

De la mateixa manera que la llei estatal, la llei catalana de malbaratament alimentari comprèn totes les etapes de la cadena alimentària, amb una visió transversal i multiactor. Però, la llei estatal i la llei catalana presenten algunes diferències. Per exemple, la llei catalana deixa clar que les empreses de més de 10 persones treballadores han de comptabilitzar el menjar que malbaraten, el menjar que donen, etc. En canvi, la llei estatal trasllada la responsabilitat de calcular-ho a la mateixa administració. Una altra diferència és que la llei catalana inclou regulació de l'espigueig⁸⁶, mentre que la llei estatal no ho contempla.

85 Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural. (2022). *El Consell Català de l'Alimentació inicia el seguiment de l'Estratègia Alimentària de Catalunya*. Govern.cat. <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/451683/consell-catala-lalimentacio-inicia-seguiment-lestrategia-alimentaria-catalunya>

86 L'espigueig és una activitat tradicional que, amb el temps, permet recuperar els excedents que queden al camp. És una gran eina per quantificar el malbaratament i comprendre la realitat del rural. Gras (2023) diu que "l'espigueig permet visibilitzar el que és la punta de l'iceberg d'un sistema alimentari totalment insostenible. El malbaratament és un dels símptomes d'aquest sistema que no funciona i que genera tant impacte negatiu pel planeta com tantes desigualtats socials". Article complet a: <https://www.elsaltodiario.com/alimentacion/ley-desperdicio-alimentario-paralizada-importancia-ambiental-despilfarro>

Àmbit local

El Pacte de Milà impulsa iniciatives com Terra PAGESA i Agrovallbona

Barcelona és una de les ciutats signants del **Pacte de Polítiques Alimentàries de Milà**⁸⁷, més conegut com a Pacte de Milà. Aquest és un pacte voluntari, impulsat el 2015, que aglutina més de 200 ciutats al voltant del món amb la finalitat de crear una xarxa internacional de ciutats en favor de l'alimentació saludable i el consum responsable.

1. Treballar per desenvolupar sistemes alimentaris sostenibles.
2. Promoure la política alimentària urbana.
3. Promoure la coherència sobre alimentació entre les polítiques municipals i polítiques d'altres administracions.
4. Involucrar tots els sectors del sistema alimentari.
5. Revisar i modificar les polítiques existents.
6. Usar el marc d'acció com a punt de partida per organitzar el propi sistema alimentari urbà.
7. Promoure la participació d'altres ciutats.

Per aquesta raó, Barcelona va ser la ciutat que va acollir la trobada internacional del pacte de Milà el 2021, convertint-se així en la **Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible** el mateix any. També el 2021 i fins el juliol de 2022, es va realitzar el procés d'elaboració de l'**Estratègia d'alimentació**

sostenible 2030 com a full de ruta i un marc a seguir en matèria de polítiques per a l'alimentació sostenible.

L'Estratègia d'alimentació sostenible 2030 contempla 9 objectius, 54 línies de treball i 265 accions concretes. D'aquestes accions, destaquen les executades aquest 2022: Terra PAGESA i Agrovallbona.

Figura 11. La iniciativa de Terra PAGESA també inclou la traçabilitat dels productes, que mitjançant mètodes innovadors com l'ús d'impresores tèrmiques per l'etiquetatge o codis QR amb la informació sobre el productor i el producte. Font: Ajuntament de Barcelona

87 Pacte de Milà de política alimentària urbana, de 15 d'octubre de 2015. Disponible a: https://www.milanurbanfoodpolicycompact.org/wp-content/uploads/2020/12/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-and-Framework-for-Action_SPA.pdf

Terra PAGESA és un centre d'intercanvi alimentari de proximitat i de temporada a Barcelona, amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona i la col·laboració de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Barcelona i l'AMB.

Actualment, Terra PAGESA, pretén ser un centre logístic i comercial, reaprofitant l'espai de Biomarket, que faciliti la distribució de productes de proximitat entre la pagesia i els petits comerços i els mercats municipals, eliminant-ne els intermediaris. Segons les dades de la web de Terra PAGESA, 17 persones productores locals s'han adherit ja al projecte i 26 comerços ja estan comercialitzant productes del centre d'intercanvi.

Per altra banda, **Agrovallbona** és un projecte municipal, anunciat l'abril de 2022, de promoció

integral de l'agroecologia al darrer pulmó agrícola dintre del municipi de Barcelona: el barri de Vallbona, a Nou Barris. Aquest projecte recategoritza, mitjançant la reversió del planejament urbanístic, el sòl urbanitzable en sòl agrícola i desenvolupa aquesta iniciativa que inclou formació professional, horts comunitaris, educació i sensibilització a la infància i la ciutadania, producció de circuit curt i suport a nous projectes agroecològics.

Així, davant les amenaces del maó massiu i escoltant la reclamació de les veïnes⁸⁸, es va blindar la consolidació agrícola de La Ponderosa, evitant el barri de 2.000 habitatges que el consistori va planejar cap el 2010.

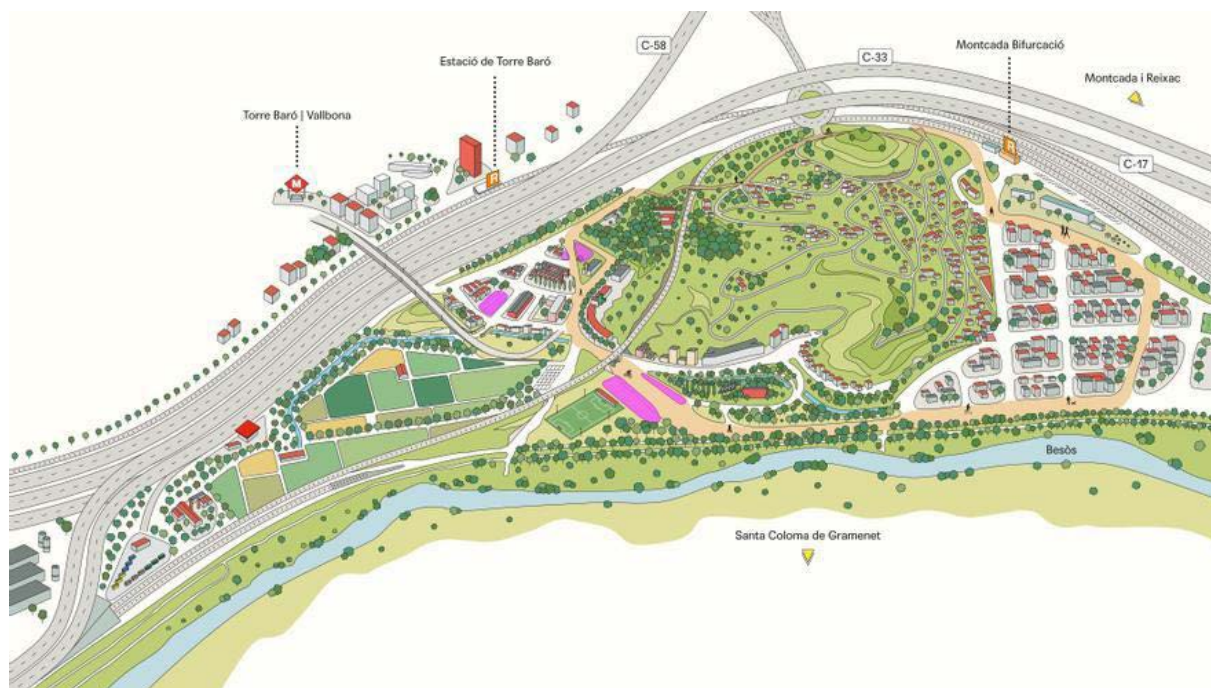

Figura 13. Recreació del resultat final de la remodelació de l'espai. Font: Ajuntament de Barcelona

88 Nadeu, F. (2020). Vallbona: La Ponderosa contra el ladrillo. ElPeriodico. <https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20201003/la-ponderosa-contra-el-ladrillo-vallbona-nou-barris-8134948>

Mobilitzacions i principals reivindicacions pel dret a l'alimentació

Mobilitzacions per un marc legislatiu de sistemes alimentaris sostenibles coherent

A nivell comunitari, aquest 2022 ha estat marcat pel disseny del marc legislatiu de la UE pels sistemes alimentaris sostenibles. Moltes entitats s'han agrupat per exigir unes polítiques coherents amb el respecte dels DDHH i de la natura. Un exemple n'és la coalició EU Food Policy, on desenes d'entitats s'han unit per crear un espai de debat amb l'objectiu de discutir polítiques i dur a terme activitats conjuntes. Aquest 2022 ha publicat una [carta oberta](#) sobre

la metodologia petjada ambiental dels productes agroalimentaris de la UE i [una altra](#) sobre el subministrament d'aliments i la resposta solidària de la UE a la guerra a Ucraïna. A banda, ha publicat un [Manifest](#) per a l'establiment de normes mínimes per als menjadors públics en tota la UE. Actualment, està treballant activament per fer el monitoreig, l'avaluació i el seguiment del marc legislatiu de sistemes alimentaris sostenibles de la UE.

Figura 14. Diverses manifestacions mostren rebuig al Pla Estratègic de la PAC 2023-20207 del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació i demanen que les recomanacions de la CE siguin considerades com a l-egacions. Font: Agroinformacion.com

Figura 21. Diferents persones de la plataforma #StopAgroparc es reivindiquen en contra del projecte de Casa Ametller. Font: EixDiari

Per una PAC que protegeixi el medi ambient i a les persones que treballen en agricultura

A nivell estatal, i en el marc de l'elaboració de la nova PAC pel període 2023-2027, més de 50 organitzacions han creat la coalició [Por Otra PAC](#), que treballa per assolir una transició agroecològica que asseguri sistemes alimentaris sostenibles, justos, responsables i saludables. Aquest any, ha portat una campanya per aconseguir una Política Agrària Comú que incentivi activament aquesta transició agroecològica i que, per tant, sigui: justa i equitativa; saludable; respectuosa amb el medi ambient; i responsable a nivell mundial.

En contra de macroprojectes pintats de verd a la Catalunya rural: #StopAgroparc

L'Agroparc és una iniciativa de l'empresa privada Casa Ametller que pretén dur a terme un macroprojecte a Gèlida, presentat com a una protecció contra la pressió industrial de l'àrea metropolitana. El projecte inclou la implantació simultània d'una fàbrica d'elaborats, un megaparc fotovoltaic i cultius intensius sota hivernacles en sòl de secà de vinya protegida i hàbitat natural de biodiversitat de valor incalculable. La [plataforma #StopAgroparc](#) denuncia el projecte i es refusa, al voler-se aplicar de forma esbiaixada el planejament territorial vigent, al no fer-se agricultura ni una agricultura coherent amb el seu entorn i per trencar el connector ecològic entre espais naturals protegits catalogats al PEIN. A més, no respecta la zona de caça de l'àliga cuabarrada i amenaça l'hàbitat d'altres espècies, implanta hivernacles i cultius de regadiu en una zona agrícola de secà i 15 hectàrees de plaques fotovoltaïques sobre terreny agrícola.

Sofia Alorda

Tècnica de Sobirania Alimentària

Nota

d'opinió

Dret a la salut

Salut mental i atenció primària: sistema i dret a prova

Un dels efectes més evidents del daltabaix pandèmic ha estat encetar, o si més no donar-li una dimensió més pública, a la discussió sobre l'estat del nostre sistema sanitari. Així mateix, els estralls socioeconòmics exacerbats per la pandèmia s'han acompanyat d'una posada en primer pla del debat sobre la importància de

la salut mental: la negligència crònica i l'estigma que l'envolta, l'impacte de la precarietat laboral i l'habitatge. Malgrat l'OMS sosté que l'estigma per raó de salut mental és un problema global i que la seva eliminació ha de ser una prioritat de totes les societats, estem molt lluny d'aconseguir fer emergir l'iceberg.

Salut mental: algunes dades

Aproximadament una tercera part de les persones dels països de renda mitja i alta de la OECD patiran algun problema de salut mental moderat o greu al llarg de les seves vides. Les dones més sovint pateixen ansietat i trastorns de l'estat d'ànim; els homes més trastorns d'ús de substàncies. El suïcidi és la primera causa de mort en joves al nostre entorn, especialment en homes, però també la primera causa de mort en les dones de 15 a 34 anys i en els homes de 15 a 44 anys.

A Catalunya, els casos de trastorns de la conducta alimentària, dels intents de suïcidi, les depressions i quadres d'ansietat en els centres de salut mental infantil i juvenil es van incrementar de forma notable. A Espanya, un 13,2% dels individus de 4 a 14 anys estan en risc de mala salut mental. Aproximadament un 6% dels majors de 15 anys tenen ansietat crònica i/o depressió. Això és 3 vegades més freqüent en persones que estan a l'atur i gairebé 8 vegades més freqüent entre les que estan crònicament incapacitades per a treballar. Ser dona, migrant, tenir un treball informal i precari és la pitjor combinació per a la salut mental. En

persones amb 40 o més anys, trobem que el 34,3% de dones i el 17,8% homes prenen antidepressius. De fet, Espanya és el país de la UE on més ansiolítics i antidepressius es consumeixen per càpita. Entre un 5 i un 10% dels adults pateixen trastorns crònics de la son.

La pandèmia de COVID-19 ha suposat un catalític de la mala salut mental mitjançant efectes múltiples, entre els què en destaquen quatre (efecte confinament + retard diagnòstic + processos de recuperació alentits + efectes socioeconòmics), però no es poden oblidar l'increment dels casos de violència domèstica, d'aïllament de la gent gran, de l'agudització de malalties mentals prèvies, les persones que han perdut éssers estimats, els professionals de l'àmbit socio sanitari. Entre d'altres, el consum de tòxics i els casos de trastorns d'abús de substàncies, especialment l'alcohol, s'han multiplicat a nombrosos països europeus, mentre als Estats Units les "morts per desesperació" (degudes a sobredosis de drogues il·lícites, a malaltia hepàtica relacionada amb l'alcohol o suïcidi) han experimentat una clara acceleració.

Però, cap a on avancem?

Al llarg dels últims anys s'ha anat un generant entorn socio-polític que en part afavoreix la reducció de l'estigma i que es parli més de salut mental (molts cop de manera tímida, esbiaixada, i només a determinades capes de la societat). S'han encarregat informes sobre salut mental i precarietat i s'han posat en marxa iniciatives i plans nacionals i a nivell de les CCAA per entomar la salut mental. S'han entomat mesures de promoció de la salut mental. Les autoritats sanitàries, després de la pandèmia, han tornat a posar l'atenció primària de salut sobre la taula, reculant una mica en la tendència de superespecialització i hospitalocentrisme galopant. A més, les retallades en atenció primària i salut mental s'han revertit en gran mesura o completament a Catalunya al llarg de la darrera dècada (nota: el pressupost és fonamental, però hem de mirar amb lupa què es prioritza). També s'ha avançant en la desprivatització d'alguns serveis de salut mental ambulatoris, com en el cas de la ciutat de Barcelona. Els últims dos plans de Salut de Catalunya han inclòs l'equitat en salut com un dels eixos prioritaris, amb l'atenció primària com un dels escenaris principals per posar fil a l'agulla.

No obstant, a la majoria dels països europeus, i Catalunya i Espanya no en són cap excepció, l'atenció als problemes de salut mental en general i particularment des dels serveis sanitaris és insuficient i ineficient degut a una manca de recursos, però també a una manca de formació transversal dels professionals i a l'estigma social que ens travessa a tots i totes. En la pugna cap a un sistema "més lliure" i "sense intervenció de l'Estat paternalista", s'estan patint derrotes ideològiques de les que serà difícil recuperar-se i que abonen el terreny per a privatitzacions massives al llarg de les properes dècades. La primera barrera que caurà, molt probablement, serà l'atenció primària de salut, que per definició és difícil, si no impossible, de rendibilitzar econòmicament. Això pot suposar un deteriorament molt intens del dret a la salut entès com a accés al sistema sanitari i ús dels seus recursos en base als impostos, però va més enllà. Per evitar aquest retrocés i els seus impactes desiguals, hem de recordar que la definició del dret a la salut no es limita a la possibilitat d'accedir al sistema sanitari (que no és poca cosa). I pensar com es posa en pràctica en l'escenari actual i amb quins aliats.

Vocació i tribulacions de l'atenció primària

El que anomenem salut mental i l'estat de l'atenció primària de salut constitueixen probablement un dels indicadors més robustos amb els quals analitzar de manera senzilla la situació de la (mala) salut d'una determinada societat i quin tipus de resposta està donant el sistema sanitari. Com passa amb una gran quantitat d'indicadors de la qualitat del sistema sanitari, en fer una comparativa històrica, posem per cas, dels últims trenta anys, entre el sistema d'atenció primària a l'Estat espanyol (amb les seves diferències entre CCAA, especialment des de la delegació de les competències en salut al llarg de les últimes dues dècades), i altres països amb graus comparables de desenvolupament social, el nostre sistema en surt prou airós en termes de d'accés, equitat, serveis oferts, temps d'espera, formació dels professionals, etc.

Aquesta visió està íntimament vinculada a l'establiment del sistema d'atenció primària com un dels elements clau d'un Estat del Benestar fort, amb una destacada vocació de servei públic. Entre els seus principis bàsics trobem la prioritització de la cobertura i l'accés universal. També, la consideració de la salut més enllà de l'absència de malaltia sinó com un dret humà que només es pot assolir mitjançant la intervenció de molts altres sectors socials i econòmics a més del de la salut. Són també fonamentals la funció del sistema d'atenció primària com equalitzador de les fortes desigualtats en salut que travessen les societats en forma de gradient social, la importància de la salut comunitària i la participació activa de la ciutadania en el co-disseny i implementació de les funcions de l'atenció primària.

Tanmateix, la funció de l'atenció primària de salut com "tampó" i harmonitzador de les desigualtats i de la determinació social de la salut ha anat progressivament complementant-se, a casa nostra i arreu on es van arribar a instaurar sistemes de primària ben organitzats, amb una altra visió ideològica i una nova realitat epidemiològica, essent molt difícil destriar-ne una de l'altra. A mesura que els Estats del Benestar, especialment a Europa, es consolidaven, l'esperança de vida i per tant l'envelliment mig dels països augmentaven. Alhora, els avenços tecnològics generals i específicament en la seva aplicació sanitària, canviaven la manera de diagnosticar i tractar moltes malalties. Això va suposar una progressiva modificació en la forma de concebre la funció de l'atenció primària de salut, passant d'una èmfasi en l'educació sanitària i

la prevenció al diagnòstic i tractament de les múltiples malalties o condicions del que poc a poc va passar a esdevenir l'usuari mig dels centres d'atenció primària. Així, simplificant una mica, la funció principal dels professionals de primària va deixar de ser fonamentalment la de professionals de capçalera (és a dir, la referència inicial i principal). Ja no disposaven de temps per a escoltar i integrar aspectes que anaven més enllà de com les proves complementàries indicaven l'estat de cada una de les comorbiditats ni mantenien el contacte al llarg de molts anys amb els usuaris. Es va perdre en gran mesura la capacitat de fer educació sanitària longitudinal sobre una sòlida base de confiança mútua, per passar a seguir protocols de diagnòstic i tractament per una miriada de patologies cada cop més complexes en consultes de menys de deu minuts de durada.

“La funció principal dels professionals de primària va deixar de ser fonamentalment la de professionals de capçalera”

Malgrat que el sistema d'atenció primària encara manté una fort vocació d'intervenció social, de vertadera multidisciplinarietat, on per exemple les professionals d'infermeria tenen un rol molt proactiu i indispensable, amb una concepció més nítida de la medicalització de la vida i dels límits del sistema, la veritat és que els canvis epistemològics, ideològics i sociosanitaris han produït una transformació que entre altres conseqüències ha portat a un sistema d'atenció primària que no té la capacitat de dedicar-li temps a escoltar als usuaris i a aplicar mesures preventives ajustades en funció dels seus condicionants socioeconòmics, familiars, i culturals. Uns professionals sobrecarregats fan el que poden per donar respostes ràpides al patiment, sovint actuant com un ressort més en la cadena de medicalització de la vida quotidiana i abordatge del patiment psicosocial mitjançant fàrmacs.

Des de dins: cap on va el sistema sanitari

L'empitjorament de les condicions laborals, la pèrdua de capacitat per a intervenir més a l'arrel dels mecanismes d'emmalaltir dels col·lectius (a això se li ha de sumar el dèficit pressupostari crònic en l'àmbit de la salut pública i la medicina preventiva) i l'hospital·locentrisme progressiu, on els recursos i el prestigi, com en molts altres àmbits, han seguit el trajecte de la superespecialització, són algunes de les causes principals de que al llarg dels últims un percentatge creixent de les places de Medicina de Família i Comunitària quedin desertes, especialment en l'àmbit rural.

Continua així un altre fenomen característic de la medicina contemporània i dels sistemes de salut que s'han anat conformant seguint la seva estela: la concentració de recursos. Això té tot el sentit, evidentment, quan parlem de trasplantaments, teràpia gènica de malalties rares, o tècniques diagnòstiques molt sofisticades, però no de l'atenció primària. Al nostre territori s'està començant a donar la paradoxa de la complexitat de cures: un individu d'una zona no urbana, que no pot accedir a un bon sistema de prevenció i seguiment que l'ajudi a deixar de fumar, a conèixer els riscos del consum d'alcohol i d'una dieta no equilibrada, o que li pugui detectar precoçment oclusions a les artèries coronàries, en cas que tingui un infart de miocardi (i sigui diagnosticat a temps), mercès als codis d'activació ràpida (a més del codi infart existeixen

el codi ictus, el d'hemorràgia subaracnoïdal, o el de politraumàtics), pot disposar d'un helicòpter que el porti a un hospital d'alta complexitat en un temps rècord i que un cateterisme cardíac li salvi la vida. Per tant, per algunes de les principals causes de mortalitat evitable disposem de sistemes que generen una certa equitat a l'hora d'evitar una "mort aguda". Aquests sistemes, evidentment, són caríssims. No cal emfatitzar quantes morts es podrien prevenir, i el que és més important, quantes vides saludables es podrien promoure, per cada codi infart o ictus que s'activa.

Evidentment, això no és una crítica envers aquests circuits, doncs som afortunats de tenir-los (a més, això serveix d'exemple de la relativitat i alhora especificitat del gradient social de la salut i de la importància del sistema sanitari: a Catalunya i molts altres llocs d'Espanya, un individu de classe treballadora, o fins i tot una persona migrant sense ocupació que resideix a una zona rural té més possibilitats de sobreviure a un infart globalment que un individu de classe alta a determinades ciutats d'Argentina o Estats Units), sinó una manera d'explicar com, a mesura que el sistema s'ha tecnificat, la salut s'ha medicalitzat, la població ha envellit i cada cop ha rebut més diagnòstics, el gruix del pressupost ha anat caient cada cop més a les etapes finals de l'arc vital.

Derelictes d'un canvi cultural: cap a l'*American way of dying*?

No cal dir que els artefactes culturals, des de la TV a la premsa, han contribuït de manera clara a l'establiment del metge d'emergències i similars com l'heroi/na, mentre que la imatge popular del metge de capçalera ha passat a ser la d'un individu avorrit, paternalista, coercitiu, al que s'ha d'intentar evitar fins que ja no quedi més remei, i a ser possible, passar per sobre per recavar directament a l'especialista de l'hospital. Al mateix temps, s'ha aconseguit que la salut es percebi cada cop més com una mercaderia, un bé de consum, i per que per tant hi ha d'haver un mercat no monopolitzat per l'Estat on cada individu pugui permetre's el millor que pugui pagar, triant el lloc i els professionals que l'atenguin, i, especialment, sense haver d'esperar.

Respecte als professionals sanitaris, i especialment pel que fa als metges que no han marxat a treballar a l'estranger al llarg dels últims quinze anys, la sensació de greuge comparatiu amb altres països, on després de més d'una dècada d'estudis gaudeixen d'un major prestigi i ingressos, ha portat a que molts metges, especialment joves, directament hagin entrat al sistema privat un cop acaben l'especialització, i que una proporció molt elevada dels metges que treballen a la pública també ho facin a la privada. Aquesta situació, que s'ha anat instaurant paulatinament, ha canviat molt la percepció i les prioritats de professionals que durant dècades han conformat el moll de l'ós del sistema. A això s'afegeixen les conseqüències de la pandèmia en

els professionals sanitaris, que van patir taxes molt elevades d'estrès laboral, pressió i malestar, amb conseqüències clares en la salut mental.

Pel que fa als factors que motiven als estudiants a entrar a la professió mèdica, la prioritització de la ràtio ingressos/dedicació i la disponibilitat de temps lliure per a conciliar la professió amb altres àmbits de la vida, especialitats com dermatologia o cirurgia plàstica passen a ser les més valorades. A més, la visibilitat a les xarxes socials, molt sovint una eina per a monetitzar l'activitat, també pot contribuir en gran mesura a reduir la vocació de servei i defensa d'un sistema públic i universal. A l'arrel d'aquest canvi no crec que únicament es trobi una suposada progressiva hedonització de la societat de consum accelerada per l'atomització i superficialitat estetitzant pròpia del *mainstream* a les xarxes socials, sinó que hi ha un defecte inherent al sistema formatiu, que al cap i a la fi sí té a veure amb la capacitat de captar clients i satisfer-los: la carrera de Medicina ha passat a ser, també a la universitat pública, fonamentalment un seguit d'exàmens on es prepara per a fer un examen tipus test, el MIR. A les universitats, i als professors de forma individual, se'ls avalua en gran mesura per la satisfacció dels estudiants i per les notes que aquests treuen al MIR. Així, la part pràctica, el contacte amb el pacient passa a un segon lloc, quan no desapareix de pla, i resulta difícil generar exigència, entusiasme i vocació de servei amb aquests principis operatius.

Per acabar, la panoràmica en salut mental i atenció primària el 2022 no pot deixar de banda que els fenòmens i les xifres esmentats en aquesta peça es donen en un context caracteritzat per tendències globals que tenen un fort impacte en la percepció absoluta i relativa de malestar i en la capacitat d'exercir els drets econòmics, socials i culturals. Entre d'altres, l'emergència climàtica i l'eco-ansietat, guerres, ascens de l'extrema dreta, agudització dels fonamentalismes i del pensament dicotòmic, l'amenaça de noves pandèmies, recessió econòmica, fugides endavant de caire llibertari i anti-estatista, actituds reaccionàries front als avenços feministes, aprofundiment de la influència dels mass media, dependència d'internet i dispositius electrònics, ciberassetjament, desprestigi i erosió d'allò públic, atomització de l'esperit col·lectiu, consolidació de vides basades en relacions instrumentals, inversió de l'ascensor social, projecció vital a través de les xarxes socials i estètica de l'allò banal, precarietat laboral, pèrdua d'identitat local, esquerra generacional, anomia i alienació, desordre vital, caiguda d'expectatives de les noves cohorts generacionals, incertesa en la transició en l'hegemonia geopolítica, augment de les desigualtats, o la reducció de la concepció del dret en la seva vessant negativa de "viure sense interferències". En definitiva, fenòmens que ni el millor dels plans de salut poden solucionar. S'ha d'anar més enllà.

Juanma Pericàs

Metge i investigador, membre de l'Observatori DESC

Nota

d'opinió

*Empreses
i drets humans*

Desmantellar la impunitat corporativa com a tasca prioritària

En l'origen del projecte liberal, els drets van aparèixer fonamentalment com a eina de defensa de l'individu (home burgés) front el poder de l'Estat. Avui en dia, el poder, és a dir, la capacitat de condicionar o amenaçar la satisfacció de les necessitats alienes, ja no està principalment en mans de l'Estat sinó, de manera cada cop més intensa, en mans privades, en mans de les grans empreses o corporacions. Per aquest motiu, tota

preocupació sincera sobre la defensa dels drets humans ha d'incorporar propostes amb capacitat efectiva de limitar el poder empresarial. Lluny doncs de les receptes neoliberals que segueixen insistint en la conveniència d'alliberar els poders privats, el principal repte d'una societat que es vulgui democràtica consisteix en avançar en la defensa dels drets, individuals i col·lectius, front la impunitat empresarial.

Segons Nacions Unides, les activitats econòmiques de grans corporacions poden incloure greus vulneracions de drets humans: genocidi o etnocidi (desaparició cultural que afecta avui dia a nombrosos pobles indígenes); persecució de defensors i defensores de drets humans incloent assassinats, desaparicions forçades o tortures; desplaçaments forçats de comunitats senceres; situacions de nou esclavatge i en general tràfic i explotació d'éssers humans, inclosa l'explotació sexual. Cal sumar-hi greus impactes ambientals, sovint irreparables, i en la salut humana, així com els efectes derivats del frau fiscal o de la corrupció.

La incapacitat dels Estats per evitar i sancionar les vulneracions de drets humans derivades de les activitats econòmiques de les grans empreses, en especial les de tipus transnacional, es deriva de diferents raons que cal combatre.

En primer lloc, i de manera general, la seva capacitat de xantatge: sense nosaltres no hi ha inversió, sense inversió no hi ha creixement. Tot Estat empobrit (la major part del planeta, doncs) ha de mirar d'aconseguir avantatges competitius a

través de la reducció de costos (laborals, ambientals, fiscals, etc.).

A banda del debat sobre el (de)creixement, en segon terme, les empreses transnacionals han aconseguit imposar un tipus de Dret, anomenat *Lex Mercatoria* (Dret de mercat) dissenyat per dificultar l'assumpció de responsabilitats jurídiques per part de les empreses. Davant de greus delictes mediambientals, les decisions s'atribueixen a societats locals que sovint desapareixen jurídicament o es declaren en fallida de manera que no poden respondre a obligacions de reparació i restauració (cas Chevron-Texaco a l'Amazònia equatoriana o el més recent desastre ecològic provocat per Repsol al Perú, per exemple). Davant d'explotació laboral, en situacions fins i tot de semi-esclavatge i condicions d'inseguretat i misèria -com les que provoquen 1127 morts de treballadores del tèxtil en el cas del Rana Plaza a Bangladesh (2013)-, les empreses europees o nord-americanes de moda que es beneficien pels baixos costos laborals, i es presenten com a simples compradores, no responsables de la manca de supervisió de les autoritats locals.

Aquesta «arquitectura de la impunitat», es fonamenta en la debilitat -induida amb diferents formes de continuïtat colonial- de les institucions dels països receptors de les inversions productives (extractives de matèries primeres o d'elaboració de béns manufacturats). Però no menys dèbil és la institucionalitat dels països enriquits: el sentit comú portaria a exigir responsabilitats en aquells que basen part important del seu enriquiment en la despossessió i explotació aliena, en oberta vulneració de drets humans i ambientals. Tot i així, els Estats del primer món molt difícilment atribueixen a les empreses matriu -domiciliades en el seu territori- una responsabilitat que anomenen «extra-territorial». La captura corporativa, és a dir, la capacitat de les grans empreses de condicionar -o directament cooptar- els poders públics és igualment present.

La urgència de trobar respostes davant de les situacions descrites resulta inajornable. Una de les respostes més properes és la que ens ofereix la Llei de creació del Centre Català d'Empresa i Drets Humans. La importància d'aquesta llei s'explica per diversos motius. El primer que cal assenyalar

és l'origen de la proposició de llei. Recordem que, després d'anys de feina, el juliol de 2021 fou presentada a tràmit parlamentari una proposta legislativa acceptada per tots els grups a excepció de Ciutadans, PP i Vox. Darrera aquesta proposta hi ha l'empenta d'un bon grapat d'entitats socials i de defensa dels drets humans pertanyents a la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia i a la Federació Catalana d'Organitzacions per la Justícia Global (Lafede.cat), coordinadora que agrupa un total de 124 entitats, així com el suport explícit de més de 8000 entitats socials diverses (ONGs, sindicats, empreses de l'economia social, etc.).

El Centre és també, i sobretot, una manera concreta de donar resposta a les demandes de comunitats d'afectats i afectades d'altres països front l'actuació de determinades empreses en els seus territoris, activitats corporatives que en la cerca del major benefici sovint deixen de banda el respecte dels més essencials drets individuals i col·lectius. Com la pròpia federació Lafede.cat ha recollit en el seu web de denúncia i divulgació <https://alertadh.org/>, es tracta de pràctiques de diferents tipus i de

vulneracions que afecten des del dret a la vida i a la integritat física, a la salut, l'accés a l'aigua i d'altres béns comuns, els drets laborals i sindicals, els drets dels pobles indígenes, la discriminació (sovint en forma interseccional) de les dones o el dret de lliure determinació de pobles com el palestí, entre d'altres.

La proposta és valenta i al mateix temps imprescindible. Es tracta de la creació d'un organisme públic pertanyent a la Generalitat de Catalunya que de forma independent i amb la participació directa de representants de la societat organitzada i del Govern, ha de protagonitzar la supervisió, acompanyament i impuls de polítiques públiques coherents amb la defensa dels drets humans en l'actuació exterior de les empreses catalanes, aquelles que comptin amb registre mercantil a Catalunya.

És valenta perquè tot i les evidències del seu caràcter contraproductiu -i ja ni tan sols a mig termini, no diem a llarg-, ens movem encara en una cultura ancorada en les nocions de guany monetari, creixement, competitivitat. Cultura no només empresarial, sinó social i individual. Per aquesta cultura, els drets són costosos i, en la mesura del possible, cal reduir les seves exigències, raó per la qual sovint es busquen en d'altres territoris "possibilitats de negoci".

És imprescindible doncs fer passos efectives per fer de la noció de guany, no un triomf individual, sinó un avenç social i col·lectiu, aquí i arreu, de present i, més encara, de futur; del creixement una noció ètica vinculada a la redistribució, la co-responsabilitat i la defensa i restauració dels cicles ecològics dels que formem part i que ens aullen; i de la competència una noció virtuosa que

ens orienta a la millora respecte de les pràctiques existents, un estímulo de l'enginy i la imaginació, on la cooperació i la solidaritat en són la base, on el respecte dels drets humans és un mínim comú denominador que situa fora de joc a qui no vol jugar amb les mateixes regles.

Doncs bé, hi som més a prop perquè a finals del passat mes d'abril de 2023 es va tancar el període de les compareixences i tot just ara s'obre la fase en que els diferents grups parlamentaris poden proposar, si ho consideren oportú, esmenes que mirin de millorar el text inicialment presentat. Ens trobem doncs en un moment clau en el que un ingent esforç acumulat ha de poder cristal·litzar-se en una bona llei, en un bon Centre.

D'altra banda, les diferents intervencions que els membres de la ponència de la Llei han pogut escoltar, han mostrat el caràcter d'avantguarda del Centre, tenint en compte que la nostra posició en tant que ens subestatal sense competències per canviar el marc penal i processal, pas necessari si volem major contundència contra la impunitat de les empreses transnacionals fent-les responsables directes de les actuacions de les seves filials i del conjunt de la seva cadena de valor. Igualment, ha aparegut la seva naturalesa innovadora, que democratitza les institucions fent que la societat civil en sigui part. Front algunes veus que han exigint que les empreses siguin també part de l'estructura, s'ha evidenciat la necessitat d'establir formes àgils de col·laboració i interlocució, però evitant que siguin al mateix temps jutge i part.

Podem ja referir-nos a d'altres àmbits territorials que, en el marc d'una comprensió de defensa multinivell dels drets, resulta imprescindible tenir presents.

Nacions Unides

Després de sis anys des de la seva creació, segueix en funcionament el Grup Obert de Treball Intergovernamental sobre Empreses i Drets Humans del Consell de Drets Humans. Aquest grup, obert a la participació d'organitzacions de la societat civil, ha elaborat un esborrany d'instrument jurídic vinculant que, en cas de ser aprovat, obligaria els Estats que el signessin a exigir responsabilitats específiques en matèria de drets humans a les empreses, en especial les de caràcter transnacional.

Per tal d'aconseguir un Tractat efectiu per a la responsabilització davant l'impunitat corporativa, és vital la participació real de la societat civil i els col·lectius de persones afectades en les negociacions. Aquest Tractat, encara de futur incert, suposaria la superació de la fase de la normativa de *soft law*, el 'dret tou' dels codis ètics que les empreses poden assumir voluntàriament i que, fins ara, no sembla que hagin tingut un impacte rellevant.

Unió Europea

Més enllà de certes iniciatives no vinculants, i del projecte de Directiva de Diligència Deguda que es troba en procés d'elaboració, comptem amb tres instruments jurídics d'interès:

1. Reglament 995/2010, aprovat a l'octubre de 2010 i que va entrar en vigor al març de 2013, referit a la importació de fusta i productes derivats. Recentment ha estat reformat per El Reglament exigeix a les empreses que comercialitzen tals béns en el mercat europeu que implantin un Sistema de Diligència Deguda. La diligència obliga els agents a recollir informació sobre la fusta i els productes de la fusta i sobre els seus proveïdors per a procedir a una avaluació de riscos completa;
2. Directiva 2014/95/UE, l'objectiu de la qual és garantir la transparència en matèria d'informació no financera per a grans empreses. Es

tracta de l'obligació de publicar tot un conjunt d'aspectes en matèria ambiental, social i de bon govern relatives a l'activitat d'empreses de més de 500 treballadors;

3. Reglament 2017/821, relatiu a obligacions de diligència deguda en la cadena de subministrament d'importadors de determinats minerals i or originaris de zones de conflicte o alt risc. Destaca la manera en què es precisa el concepte de cadena de responsabilitat: "el sistema d'activitats, organitzacions, actors, tecnologies, informació, recursos i serveis que operi en el desplaçament i processament dels minerals des del lloc d'extracció fins a la seva incorporació en el producte final" (art. 2c). Es tracta d'avanços d'abast limitat, tant pel que respecta als àmbits als quals es refereix com a les obligacions que s'imposen i, sobretot, a la timidesa (o inexistència) de mesures sancionadores.

Iniciatives de regulació estatal

Comptem fins el moment amb algunes iniciatives que cal tenir presents.

1. Estats Units D'Amèrica: destaca la *California Transparency in Supply Chains Act* (2010) Es tracta d'una llei de transparència que compta amb un objectiu molt específic: obligar a les empreses que presten serveis o venen productes a Califòrnia amb beneficis majors a 100 milions de dòlars bruts anuals, a publicar informació precisa sobre les seves cadenes de subministrament, així com sobre les mesures adoptades per a evitar qualsevol forma d'esclavitud, treball forçat, servitud o tràfic de persones;
2. Regne Unit: *Modern Slavery Act* (2015). Es tracta d'una llei d'abast general que busca acabar amb les actuals formes d'esclavitud, servitud, treballs forçats i tràfic de persones. Conté una àmplia regulació que modifica diferents normatives internes (de caràcter penal, processal, d'estrangeria) i que incorpora una previsió, anomenada clàusula Tisc (*Transparency in supply chain*) en una línia semblant a la de la llei californiana esmentada;
3. França: *Loi sur le devoir de vigilance* (2017). La llei estableix un mecanisme que busca poder identificar riscos i prevenir violacions dels drets

humans per part de tota empresa de certa envergadura. Amb aquest objectiu, s'obliga a les citades empreses a elaborar un "Pla de vigilància" on han d'especificar-se les mesures orientades a evitar vulneracions de drets humans, de la salut, la seguretat de persones o el medi ambient, vulneracions que puguin derivar-se de l'activitat de l'empresa matriu o de qualsevol altra que formi part, directa o indirectament, de la seva cadena de subministrament, incloent subcontractistes o proveïdors amb les quals tingui una relació comercial i estiguin vinculats a les activitats susceptibles de comportar algun risc.

Posteriorment, s'ha aprovat una llei de 2019 a Holanda que introdueix el deure diligència per prevenir el comerç de béns i serveis produïts mitjançant treball infantil, així com la llei alemanya sobre la deguda diligència corporativa a les cadenes de subministrament, aprovada el juliol de 2021. Al juny de 2022, els governs d'Àustria, Bèlgica, Finlàndia van assenyalar la intenció d'aprovar una legislació integral de diligència deguda, mentre que paral·lelament d'altres països, entre ells Espanya, han iniciat la redacció de projectes o avant-projectes de llei de deguda diligència obligatòria.

Governos municipals

No podem deixar de referir-nos al nivell més immediat, el que ofereixen els governs locals. Malgrat l'àmbit limitat de les seves competències, els municipis són el primer esglaó institucional d'exigibilitat dels drets, i les seves accions poden desencadenar impactes rellevants. A banda de la necessitat d'avançar en la recuperació del control públic i comunitari dels béns i serveis comuns com l'aigua, les cures o l'energia, per exemple, la principal eina jurídica en l'àmbit que tractem és la referida a les condicions de compra pública, a través de les quals es poden establir criteris ètics que poden condicionar o determinar la contractació i, amb ella, supe-ditar la contractació a una activitat empresarial respectuosa del drets humans. El fet de comptar amb instruments supra-municipals resulta imprescindible però en el marc de les Directives europees 23 i 24/2014 sobre contractació pública ja comptem amb criteris socials i mediambientals amb els que subordinar els paràmetres de l'obra, subministrament o servei que es contracti. Són nombrosos els municipis catalans que ja compten amb codis ètics de contractació. En el cas de Barcelona, el municipi amb major capacitat d'inversió i per tant d'influència, la Guia de Contractació Pública Social fou aprovada l'any 2016 i incorpora mesures

enteses com a condicions especials d'execució, és a dir, com a obligacions que l'òrgan de contractació predetermina en el plec de condicions i que el contractista ha de complir. També conté mesures sense obligatorietat però que es poden establir com a criteris que afavoreixin l'adjudicació.

Com es pot comprovar, el repte i les tasques per assumir són d'enorme rellevància. L'empenta social organitzada, com la que protagonitzen a Catalunya les entitats que integren Lafede.cat o a nivell global la Campanya *Distmantle Corporate Power*, resulta imprescindible, i es troba darrera de tot avenç realitzat fins el moment. És cert que encara estem lluny d'aixecar límits efectius al poder de les grans corporacions i concentracions de capital, però el caràcter inviable del model de creixement i de negoci vigent és hores d'ara inqüestionable i aquesta evidència està ja provocant respostes socials i polítiques que, enllaçades, ens han de permetre construir sobiranes col·lectives i democràtiques.

Marco Aparicio Wilhelmi

President de l'Observatori DESC

OBSERVATORI
DESC
25 anys